Zpráva Nejvyššího soudu o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení ze dne 29. 9. 2004, sp. zn. 0 Ts 42/2003, ECLI:CZ:NS:2004:0.TS.42.2003.1

Číslo: 36/2004

Právní věta:

Trestní kolegium Nejvyššího soudu nepovažuje za správné ani odpovídající zákonu, aby byl jakkoli omezován okruh důkazů nebo úkonů, jejichž provedení může předseda senátu uložit státnímu zástupci podle § 203 odst. 1 tr. ř. s odkazem na ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř., jestliže jde o důkazy a úkony, které podporují obžalobu, bez ohledu na to zda a kdy (již v obžalobě nebo až u hlavního líčení) jejich provedení státní zástupce navrhl.

Ustanovení § 212 tr. ř. je v praxi využíváno pouze výjimečně a soudy ho považují za problematické. Ve zprávě Okresního soudu v Sokolově se v souvislosti s tímto zákonným ustanovením uvádí, že pokud je svědkovi s ohledem na prohlášení před soudem, že si na věc nevzpomíná, předestřena postupem podle § 212 tr. ř. výpověď z přípravného řízení, poté svědek prohlásí, že si událost vzpomíná, a pak u hlavního líčení v podstatě zopakuje výpověď, jež mu byla předestřena. Za spornou považuje uvedený soud otázku, zda lze takovou výpověď použít jako důkaz, neboť by to mohlo být vykládáno jako obcházení zákona. Trestní kolegium Nejvyššího soudu má za to, že způsob řešení uvedené problematiky je zásadně správný. V obecné rovině je totiž třeba uvést, že nikoli každé předestření dřívější výpovědi svědkovi postupem podle § 212 tr. ř. by muselo být považováno za obcházení zákona, pokud po předestření svědek vypověděl v podstatě shodně se svou dřívější výpovědí. Tak by tomu nemuselo být např. ani za situace, kdy svědkovi byla v relativně krátkém časovém období různými pachateli opakovaně vykradena rekreační chalupa, a proto na počátku výslechu před soudem si nemohl ujasnit, ke kterému z pachatelů, k jakému případu a ke kterému z odcizených předmětů má vlastně vypovídat.

Krajský soud v Plzni poukázal na právní názor, jehož bylo dosaženo na gremiální poradě soudů v jeho působnosti, a to že postup podle § 212 tr. ř. za situace, kdy se svědek při hlavním líčení v podstatných bodech odchyluje od své dřívější výpovědi z přípravného řízení, kde nebyla obhájci poskytnuta možnost, aby byl tomuto výslechu přítomen, není obligatorní. Tento názor však vzhledem k dikci ustanovení § 212 odst. 1 tr. ř. nepovažuje trestní kolegium Nejvyššího soudu za správný, protože na rozpory ve výpovědích svědka musí soud vždy reagovat postupem k tomu stanoveným.

Právní úprava vyžaduje, aby soud umožnil obhájci vyjádřit se k jeho zproštění obhajoby ve smyslu ustanovení § 40a odst. 1 tr. ř.

Jestliže obhájce tohoto práva nevyužije, pak nic nebrání tomu, aby bylo učiněno příslušné rozhodnutí o zproštění obhajoby. Jestliže advokát již poskytl služby právní pomoci jiným osobám v rámci trestního řízení (např. při podání vysvětlení podle § 158 odst. 4 tr. ř.), pak později nemůže v téže věci vykonávat obhajobu jiné osoby jako obviněného. V takovém případě lze připustit možnost analogického postupu podle § 37a odst. 2 tr. ř.

Právo podat odpor vůči trestnímu příkazu vzniká již doručením jeho opisu obviněnému, bez ohledu na to, zda je mu nutno doručit překlad trestního příkazu do jeho mateřského jazyka (§ 28 odst. 2 tr. ř.). Ustanovení § 28 odst. 3 tr. ř. má z hlediska počátku běhu a trvání lhůty k podání odporu jen takový význam, že den, kdy byl obviněnému doručen písemný překlad trestního příkazu, je počátkem běhu osmidenní lhůty stanovené k podání odporu proti trestnímu příkazu; dříve totiž tato lhůta nemůže začít běžet. To ovšem nevylučuje možnost podat odpor dříve, tj. před doručením písemného překladu trestního příkazu. Je to obdobná situace, jako když podá obžalovaný odvolání po vyhlášení rozsudku ještě před tím, než mu je doručen rozsudek v písemném vyhotovení.

Ustanovení § 8 odst. 5 tr. ř. se uplatní pouze tehdy, pokud zákon, který obsahuje státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, současně nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti. Naproti tomu u těch zákonů, které úpravu takových podmínek obsahují, nelze postup podle tohoto ustanovení použít.

V otázce možnosti zproštění mlčenlivosti daňového poradce speciální právní předpis, jímž je zákon č. 523/1992 Sb., o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců České republiky, ve znění pozdějších předpisů, ve svém ustanovení § 6 odst. 8 sice zakotvuje povinnost zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se daňový poradce (resp. jeho zástupce nebo zaměstnanec) dozvěděl v souvislosti s výkonem daňového poradenství, přičemž této povinnosti jej může zprostit pouze klient svým prohlášením, avšak na druhé straně citovaný zákon nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti daňového poradce. Proto v takovém případě lze podle § 8 odst. 5 tr. ř. postupovat. V řízení před soudem takové údaje vyžádá předseda senátu nebo samosoudce, který je vždy soudcem oprávněným k takovému úkonu, aniž by si vyžadoval souhlas dalšího soudce.

V obecné rovině je třeba stejně postupovat i v otázce, do jaké míry se na zaměstnance Všeobecné zdravotní pojišťovny vztahuje povinnost mlčenlivosti a zda dopadá i na účtované lékařské výkony.

V konkrétním případě je třeba vycházet z ustanovení § 24a odst. 1 zákona č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky, ve znění pozdějších předpisů, v němž je zakotvena povinnost členů a náhradníků orgánů Všeobecné zdravotní pojišťovny nebo okresní pojišťovny, jejich zaměstnanců a fyzických osob zajišťujících zpracování údajů z informačního systému na základě smlouvy zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděli při výkonu své funkce nebo zaměstnání anebo při zpracování údajů z informačního systému na základě smlouvy, popřípadě v souvislosti s nimi. Ani tento speciální zákon však současně nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti. Ustanovení § 8 odst. 5 tr. ř. proto lze aplikovat i v tomto případě. Obdobná situace by byla i u ostatních zdravotních pojišťoven (srov. § 22 odst. 1 zákona č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách, ve znění pozdějších předpisů).

Vzniknou-li pochybnosti o tom, zda nějaký důkaz byl proveden či nikoliv (např. rozhodnutí se o něj opírá, ačkoliv v protokolu o hlavním líčení není provedení tohoto důkazu uvedeno), je namístě pokusit se tuto okolnost objasnit (např. i přehráním zvukového záznamu, resp. jeho části). Poté může přicházet v úvahu postup předpokládaný ustanovením § 57 tr. ř.

Formulace „spáchaných prostřednictvím směnek, atd.“ uvedená v ustanovení § 17 odst. 1 písm. b) tr. ř. může připouštět nejednoznačný výklad, které trestné činy pod uvedené ustanovení spadají. Podle poznatků trestního kolegia Nejvyššího soudu tato otázka v aplikační praxi, zejména při rozhodování o příslušnosti soudu, zatím řešena nebyla. Lze se přiklonit k názoru, že z hlediska záměru novely není důvodu, aby se úprava věcné příslušnosti krajského soudu ohledně trestné činnosti uvedené v § 17 odst. 1 písm. b) tr. ř. vztahovala i na případy, kdy při posuzování této trestné činnosti nepůjde primárně o řešení otázek vyplývajících ze specifické povahy cenných papírů, pokud cenné papíry jsou

zde pouhým prostředkem ke spáchání obecného trestného činu (zejména podvodu).

Za další problém některé soudy považují analogickou aplikaci ustanovení § 211 odst. 2 písm. b) tr. ř. v případě čtení protokolu o rekognici, která byla provedena až po zahájení trestního stíhání. Je otázkou, zda je k tomuto nutný souhlas obviněného či nikoliv. Trestní kolegium Nejvyššího soudu nepovažuje za správný uvedený názor o nutnosti použití analogie ustanovení § 211 odst. 2 písm. b) tr. ř. v popisované situaci. Rekognice je totiž bez ohledu na to, zda má být provedena před zahájením trestního stíhání nebo i po něm, vždy neopakovatelným úkonem (a někdy může být i úkonem neodkladným) – srov. rozhodnutí pod č. 54/1990 Sb. rozh. tr. Proto bez ohledu na skutečnost, je-li prováděna za podmínek ustanovení § 158a tr. ř. před zahájením trestního stíhání nebo i po něm podle § 104b tr. ř., uplatní se zde mimo jiné ustanovení § 104b odst. 6 tr. ř., podle něhož pro rekognici jinak platí ustanovení o výpovědi obviněného a svědka. To mimo jiné znamená, že protokol o rekognici lze přečíst přímo podle § 211 odst. 2 písm. b) tr. ř. a souhlas obviněného zde nutný není.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu v souvislosti s postupem soudů prvního stupně v dovolacím řízení podle § 265h odst. 1 tr. ř. zaznamenalo v řadě případů pochybení spočívající v tom, že příslušný předseda senátu soudu prvního stupně včas nebo vůbec nereaguje na nedostatky obsahových náležitostí podaného dovolání, přestože je bylo možno odstranit dokonce ještě v běžící dovolací lhůtě. To pak působí potíže v rozhodování Nejvyššího soudu, pokud chybějící obsahové náležitosti dovolání spočívají v neuvedení důvodu dovolání nebo rozsahu, v němž je rozhodnutí napadáno dovoláním, tj. jde-li o ty obsahové náležitosti, které již nelze po uplynutí lhůty k podání dovolání měnit, resp. poprvé vymezit (§ 265f odst. 2 tr. ř.). V úvahu by pak sice přicházelo odmítnutí dovolání, které neobsahuje stanovené náležitosti, podle § 265i odst. 1 písm. d) tr. ř., ale takové rozhodnutí nelze považovat za spravedlivé, jestliže je důsledkem nedodržení zákonného postupu podle § 265h odst. 1 tr. ř. předsedou senátu soudu prvního stupně.

S ohledem na dosavadní poznatky aplikační praxe lze konstatovat, že judikatura se ustálila na závěru, podle něhož dovolání umožňuje oběma hlavním procesním stranám namítat zásadní procesně právní a hmotně právní pochybení taxativně vypočtených soudních rozhodnutí, která byla podrobena přezkumu již v řádném opravném řízení. Dosavadní praxe Nejvyššího soudu jako soudu dovolacího přitom důsledně vychází ze zásady, že trestní řízení je založeno na principu dvouinstančnosti, na existenci toliko dvou plných skutkových instancí. Dovolání tedy nepředstavuje žádnou další (třetí) skutkovou instanci a námitky vztahující se primárně ke skutkovým zjištěním (např. neúplnost skutkových zjištění, vadné hodnocení důkazů atd.) nepředstavují žádný z dovolacích důvodů taxativně uvedených v ustanovení § 265b tr. ř. V tomto směru je rozhodovací praxe Nejvyššího soudu zcela jednotná a částečně byla shledána opodstatněnou též Ústavním soudem (viz např. usnesení ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. III. ÚS 732/02).

K výkladu ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. (dovolací důvod spočívající v tom, že „rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo na jiném nesprávném hmotně právním posouzení“) je třeba uvést, že dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vychází z toho, že tento dovolací důvod se týká nesprávné aplikace zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu na zjištěný skutkový stav, jímž je dovolací soud vázán, popřípadě nesprávné aplikace jiných norem hmotného práva (např. předpisů občanského práva, obchodního práva). Jiné nesprávné hmotně právní posouzení může spočívat i v porušení zásad o vztahu souhrnnosti při ukládání trestu.

V této souvislosti dovolací soud musí poukázat na mnohdy nízkou kvalitu rozhodnutí soudů jak při formulaci tzv. skutkové věty rozhodnutí (rozsudku), tak i v odůvodnění vztahujícího se ke skutkovým zjištěním. Skutková věta obsažená ve výrokové části rozsudku ani ve spojitosti s příslušnou částí odůvodnění mnohdy neobsahuje vyjádření všech skutkových okolností vyžadovaných použitou právní kvalifikací skutku.

Pokud jde o výklad dovolacího důvodu spočívajícího v tom, že obviněnému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí (§ 265b odst. 2 tr. ř.), lze odkázat na rozhodnutí velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu, jež bylo publikováno pod č. 58/2003 Sb. rozh. tr.

Dále je potřeba zdůraznit, že Nejvyšší soud v řízení o dovolání důsledně trvá na požadavku, aby nejen napadené rozhodnutí jako celek bylo podrobeno řádnému opravnému řízení, ale aby takovému přezkumu na podkladě řádného opravného prostředku byl podroben i ten výrok, jenž je konkrétně napaden podaným dovoláním (tento závěr je obsažen v již uvedeném rozhodnutí publikovaném pod č. 22/2003 Sb. rozh. tr.). S tímto právním názorem se rovněž ztotožnil i Ústavní soud (např. v usnesení ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. I. ÚS 660/02).

Za zjevnou legislativní nepřesnost považuje Krajský soud v Hradci Králové skutečnost, že ustanovení § 251 odst. 1 tr. ř. se vztahuje pouze na náležitosti odvolání uvedené v ustanovení § 249 odst. 1 tr. ř., avšak ustanovení § 253 odst. 3 tr. ř. se vztahuje na náležitosti odvolání obecně, tedy i na náležitosti uvedené v ustanovení § 249 odst. 2 tr. ř. Vyvstala otázka, zda v případech, které se v praxi objevily a v nichž státní zástupce v odvolání opomenul uvést, zda je podává ve prospěch anebo v neprospěch obviněného, je třeba rovněž dodržet postup podle § 251 odst. 1 tr. ř., anebo zda je nutno takové odvolání bez dalšího odmítnout. Na gremiální poradě uvedeného krajského soudu došlo ke shodě, že v takovém případě je nutno postupovat analogicky podle § 251 odst. 1 tr. ř., a tedy poskytnout státnímu zástupci pětidenní lhůtu k odstranění této vady odvolání. Trestní kolegium Nejvyššího soudu se s tímto názorem ztotožňuje a poukazuje na rozhodnutí publikované pod č. 27/2004 Sb. rozh. tr., které uvedenou otázku takto řeší.

Krajský soud v Plzni považuje za problematické ustanovení § 249 tr. ř., a to v tom smyslu, že neomezuje dobu, po kterou lze měnit rozsah a důvody odvolání, což nezřídka vede k situaci, kdy nové námitky přednesou odvolatelé až v rámci veřejného zasedání odvolacího soudu, které je proto následně třeba často odročovat. Nejvyšší soud se touto problematikou zabýval v rámci své zobecňovací činnosti. V trestním kolegiu přitom převládl názor, podle kterého právní úprava tohoto řádného opravného prostředku umožňuje měnit rozsah a důvody odvolání i po uplynutí lhůty k podání odvolání, popřípadě lhůty k odstranění vad odvolání. Tento názor se opírá o srovnání úpravy odvolání s ostatními opravnými prostředky, jež vyznívá jednoznačně tak, že v těch případech, kdy měla být možnost měnit rozsah a důvody opravného prostředku omezena, bylo to výslovně stanoveno (srov. ustanovení § 265f odst. 2 tr. ř. o dovolání a ustanovení § 267 odst. 2 tr. ř. o stížnosti pro porušení zákona). Významná je i skutečnost, že u odvolání zákon výslovně připouští uplatnění nových skutečností a důkazů (§ 249 odst. 3 tr. ř.), což souvisí s tím, že jde o řádný opravný prostředek. Bylo by v rozporu s účelem této zákonné úpravy, kdyby se nepřihlíželo k novým skutečnostem a důkazům při přezkoumávání správnosti dosud nepravomocného rozhodnutí jen proto, že tyto vyšly najevo nebo nastaly až po uplynutí lhůt k podání odvolání, resp. pro jeho odůvodnění.

Praxe odvolacích senátů Městského soudu v Praze se přiklonila k názoru, že pětidenní lhůta k odstranění vad odvolání uvedená v § 251 odst. 1 tr. ř. je tzv. propadnou lhůtou a že po jejím uplynutí nemůže již odvolatel účinně vady odvolání odstraňovat. Tento právní názor je potvrzen rozhodnutím publikovaným pod č. 59/2002 Sb. rozh. tr.

Přestože ustanovení o přítomnosti obviněného (resp. osob vůbec) u veřejného zasedání odvolacího soudu nedoznala novelou trestního řádu změn, trestní kolegium Nejvyššího soudu upozorňuje na to, že v souvislosti s dovolacím důvodem podle § 265b odst. 1 písm. d) tr. ř. nabylo na významu přesné dodržování postupu odvolacího soudu při zajišťování účasti obviněného u veřejného zasedání a jasné rozlišení, zda k němu odvolací soud obviněného předvolává nebo ho o veřejném zasedání jen vyrozumí (srov. též rozhodnutí pod č. 38/2003-I. Sb. rozh. tr.). Mnohdy postupují odvolací soudy nesprávně, jestliže obviněného k veřejnému zasedání předvolají, a pokud se nedostaví, projednají odvolání v jeho nepřítomnosti, aniž učiní a řádně odůvodní rozhodnutí podle § 205 odst. 2 tr. ř. za

použití § 238 tr. ř. Často ze spisu – v důsledku použití neaktuálních nebo nesprávných tiskopisů – ani není zřejmé, zda byl obviněný k veřejnému zasedání odvolacího soudu předvolán nebo o něm jen vyrozuměn.

Některé soudy považují novou úpravu řízení proti uprchlému za problematickou. V souvislosti s tím poukazují nejvíce na problémy s opakováním dokazování, přičemž vyvstává otázka, zda je třeba opakovat všechny důkazy nebo jenom ty, které žádá osoba, jež byla jako uprchlá odsouzena. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu je odpověď podle zákona jednoznačná. I v případě, kdy soud postupuje podle § 306a odst. 2 tr. ř. a po zrušení rozsudku provede nové hlavní líčení, postačí je provést, pokud jde o dokazování, v rozsahu omezeném požadavky odsouzeného a dalšími podmínkami uvedenými v ustanovení § 306a odst. 1 tr. ř., na které ustanovení § 306a odst. 2 tr. ř. výslovně odkazuje.

Vyvstal též právní problém, zda v případech, kdy se řízení proti uprchlému koná až před odvolacím soudem, je nutné zrušit rozsudek soudu prvního stupně, či pouze rozhodnutí soudu druhého stupně, anebo zda ustanovení § 306a odst. 2 tr. ř. se na tuto situaci nevztahuje vůbec. Obdobná je situace, jestliže veškeré dokazování proběhlo v přítomnosti obviněného, který před vyhlášením rozsudku soudu prvního stupně uprchl, a poté se proti němu koná řízení proti uprchlému. Krajský soud v Plzni poukazuje na závěr přijatý na jeho gremiální poradě, podle kterého je třeba postupovat analogicky podle § 306a odst. 2 tr. ř. i za situace, kdy se řízení proti uprchlému konalo až ve fázi odvolacího řízení a na základě příkazu k dodání do výkonu trestu odnětí svobody byl zjištěn pobyt odsouzeného. To však platí pouze v těch případech, v nichž se v odvolacím řízení provádělo dokazování. Trestní kolegium Nejvyššího soudu se s tímto závěrem v zásadě ztotožňuje, má ovšem za to, že postup podle § 306a odst. 2 tr. ř. je nutný i v těch případech, když se v odvolacím řízení dokazování neprovádělo. Smyslem nové právní úpravy je umožnit obviněnému účastnit se osobně všech fází řízení důležitých pro konečné rozhodnutí. Proto je také třeba zrušit rozsudek soudu prvního stupně i v případě, jestliže veškeré dokazování proběhlo v přítomnosti obviněného, který před vyhlášením tohoto rozsudku uprchl, a poté se proti němu konalo řízení proti uprchlému. Dalším závěrem přijatým na gremiální poradě Krajského soudu v Plzni, na nějž se v této souvislosti poukazuje, je povinnost soudu aplikovat ustanovení § 306a tr. ř. i za situace, pokud v mezidobí došlo k zahlazení odsouzení. I s tímto názorem trestní kolegium Nejvyššího soudu souhlasí.

K ustanovení § 306a tr. ř. dále Městský soud v Praze poznamenal, že výslovně nevyžaduje v souvislosti se zrušením rozsudku i zrušení na něj obsahově navazujících rozhodnutí. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu dodává, že z povahy věci plyne, že výrok o zrušení všech rozhodnutí obsahově navazujících na zrušený rozsudek, pokud v něm měla svůj podklad, je nutno učinit v těchto případech vždy, bez ohledu na to, že citované ustanovení výslovně nestanoví povinnost zrušit obsahově navazující rozhodnutí.

Uplatňování novely trestního řádu v této oblasti dále vyvolalo problémy ve vztahu k věcem pravomocně skončeným přede dnem 1. 1. 2002. Soudy nemají jasno, jak postupovat v případě, jestliže obviněný byl pravomocně odsouzen před 1. 1. 2002 a teprve po novele je dodán do výkonu trestu odnětí svobody. Tento problém byl vyřešen publikací rozhodnutí pod č. 1/2004 Sb. rozh. tr.

Zákonná úprava nebrání tomu, aby obviněný, který využil svého práva podle § 28 odst. 1 tr. ř., po řádném poučení prohlásil, že nepožaduje překlad žádného z rozhodnutí uvedeného v ustanovení § 28 odst. 2 tr. ř. Pokud obviněný své stanovisko v tomto směru výslovně nezmění, není nutno uvedená rozhodnutí překládat.

Další problém související s možností rozhodovat ve věci trestním příkazem přineslo přenesení těžiště procesního dokazování z přípravného řízení do řízení před soudem. Jak již bylo uvedeno výše, stalo se pravidlem, že v přípravném řízení jsou o skutečnostech významných pro posouzení skutkového

stavu pořizovány obvykle pouze úřední záznamy, které nelze před soudem použít jako důkaz. V důsledku toho je pak ve většině případů pochybné, zda vůbec lze naplnit základní požadavek pro vydání trestního příkazu uvedený v ustanovení § 314e odst. 1 tr. ř., podle něhož lze vydat trestní příkaz pouze tehdy, pokud je skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Spis z přípravného řízení takové důkazy, pokud se věc posuzuje z hlediska dříve platné úpravy, totiž neobsahuje. Dosavadní praxe soudů je však přesto taková, že při posuzování, zda je prokázán skutkový stav pro účely vydání trestního příkazu, z úředních záznamů vycházejí a berou je za podklad pro své rozhodnutí. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu lze s ohledem na skutečnost, že nové znění tohoto ustanovení předpokládá vydání trestního příkazu i ve zjednodušeném řízení konaném po zkráceném přípravném řízení, tuto praxi akceptovat. Podkladem pro skutková zjištění samosoudce v případech zjednodušeného řízení může být totiž pouze postup podle § 179a až § 179f tr. ř., tj. výslech podezřelého a další důkazy opatřené způsobem uvedeným v ustanovení § 158 tr. ř. Umožňuje-li tedy zákon vycházet při posuzování podmínek pro vydání trestního příkazu z takovýchto podkladů v případě zjednodušeného řízení, je třeba dovodit přípustnost uvedeného postupu i v řízení navazujícím na standardní přípravné řízení.

V případech, kdy ustanovený obhájce na adrese, kterou uvedl pro účely doručování, písemnosti nepřebírá a není znám jeho pobyt. Zůstává však otázkou, jak zabezpečit právo obhájce na vyjádření ve smyslu ustanovení § 40a odst. 1 tr. ř. a také jak mu doručit rozhodnutí o zproštění obhajoby. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu půjde-li evidentně o případ, kdy ustanovený obhájce po delší dobu obhajobu nevykonává, může to odůvodňovat rozhodnutí o jeho zproštění povinnosti obhajování podle § 40a odst. 1 tr. ř. Při doručování tohoto usnesení pak lze využít možnosti náhradního doručení ve smyslu ustanovení § 64 odst. 2 tr. ř. K právu obhájce na vyjádření bylo již výše uvedeno, že povinnost soudu je splněna tím, že se obhájci poskytne možnost vyjádřit se k zamýšlenému postupu ve stanovené lhůtě, a to jakoukoliv formou (např. ústně do protokolu, písemně).

Snaha obecných soudů co nejvíce minimalizovat často duplicitní rozhodování o vazbě (např. na základě žádosti obviněného o propuštění z vazby a současně na základě obligatorního přezkumu dalšího trvání vazby) byla akceptovaná v rozhodnutí publikovaném pod č. 3/2003 Sb. rozh. tr., v němž byl zaujat právní názor o vzájemné zastupitelností rozhodování soudů o vazbě na základě žádosti a z úřední povinnosti. Tato praxe však byla výrazně dotčena nálezem Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2003 sp. zn. IV. ÚS 157/03, který ovšem podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu nevylučuje současné rozhodnutí (jedním usnesením) jak o žádosti obviněného o propuštění z vazby, tak o ponechání obviněného ve vazbě, pokud bude náležitě vyjádřeno příslušnými samostatnými výroky, že soud rozhodoval o obou otázkách.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu v souvislosti s rozhodováním o dalším trvání vazby zaznamenalo určité nejasnosti při výkladu ustanovení § 71 odst. 7 tr. ř., které upravuje příslušnost nadřízeného soudu rozhodujícího o opravném prostředku též k rozhodnutí o dalším ponechání obviněného ve vazbě, jestliže dosavadní doba trvání vazby skončí v průběhu řízení o opravném prostředku. Tímto nadřízeným soudem se vždy rozumí soud, který rozhoduje o řádném opravném prostředku v meritu věci; není jím nikdy Nejvyšší soud, byť výjimečně rozhoduje o řádném opravném prostředku (stížnosti) proti některým rozhodnutím vrchních soudů (např. o vyloučení soudců z rozhodování věci).

Z ustanovení § 158 odst. 5 tr. ř. vyplývá, že obsah vysvětlení nelze v řízení před soudem použit jako důkaz (výjimka platí jen pro zjednodušené řízení konané před samosoudcem podle § 314d odst. 2 tr. ř.), a proto ani osobu, která vysvětlení podala, nelze pokládat za „vyslechnutého svědka“, a to ani z pohledu ustanovení § 67 odst. 1 písm. b) tr. ř.

Okresní soud v Jindřichově Hradci spatřoval jistou nejasnost v ustanovení § 73 odst. 1 písm. c) tr. ř.;

podle jeho mínění není jasné, jakým způsobem a kdy se ukončuje dohled probačního úředníka. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu uvádí, že trvání institutů nahrazujících vazbu je vždy podmíněno existencí vazebních důvodů. Jestliže důvody vazby pominou, pak již nemohou dále trvat ani instituty nahrazující vazbu (srov. rozhodnutí publikované pod č. 51/2002 Sb. rozh. tr. a č. 34/2003 Sb. rozh. tr.).

Soudce, který se účastnil úkonu podle § 158a tr. ř., vyloučen ze soudního projednávání věci, v níž byl takový úkon proveden, a to buď podle § 30 odst. 1 tr. ř., nebo podle analogie ustanovení § 30 odst. 2 věta druhá tr. ř. Soudce totiž odpovídá za zákonnost provedení úkonu podle § 158a tr. ř. a k dosažení tohoto cíle může dokonce do jeho provedení zasahovat. Vzhledem k tomu nepovažuje trestní kolegium Nejvyššího soudu za přípustné, aby po podání obžaloby (návrhu na potrestání) tentýž soudce opětovně posuzoval zákonnost takového úkonu a zejména činil z jeho průběhu, kterého se osobně zúčastnil a za jehož zákonnost sám odpovídá, důkazní závěry.

Krajský soud v Hradci Králové pak upozornil na nejasnost spočívající v tom, zda lze ve zjednodušeném řízení konat hlavní líčení v nepřítomnosti obviněného. Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře označil za problematický výklad ustanovení § 314d tr. ř., podle něhož nelze číst vysvětlení osob při postupu podle § 202 odst. 2 a § 211 odst. 1 tr. ř., jestliže zde není souhlas státního zástupce. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu dodává, že na uvedené otázky dává zevrubnou odpověď rozhodnutí č. 4/2004 Sb. rozh. tr.

Krajský soud v Českých Budějovicích uvedl, že daná úprava zjednodušeného řízení přináší řadu problémů zejména při aplikaci ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř. (výkladu pojmu „sdělení obvinění“) a § 202 odst. 2 tr. ř. (možnost provést hlavní líčení v nepřítomnosti obviněného, zejména v souvislosti s fikcí udělení souhlasu s prováděním některých důkazů). Trestní kolegium Nejvyššího soudu poukazuje, pokud jde o první z uvedených problémů, na rozhodnutí publikované pod č. 15/2003-II. Sb. rozh. tr., a pokud jde o druhý problém, na již zmíněné rozhodnutí pod č. 4/2004 Sb. rozh. tr.

Podle Obvodního soudu pro Prahu 5 navíc v rámci zjednodušeného řízení před soudem vyvstává problém s nutnou obhajobou, protože podle názoru soudců tohoto soudu konkurence mezi ustanoveními § 36 odst. 4, § 38, § 179b odst. 2 a § 314b odst. 2 tr. ř. vede k nejasnostem. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu připomíná, že dikce ustanovení § 179b tr. ř. je jednoznačná v tom smyslu, že obhájce je nutno ustanovit ve všech případech, kdy si podezřelý, který nebude propuštěn ze zadržení, ale bude předán s návrhem na potrestání soudu k provedení zjednodušeného řízení, sám obhájce nezvolí. To tedy platí i v těch případech, které nejsou uvedené v ustanoveních § 36 a § 36a tr. ř. Ze skutečnosti, že ustanovení § 179b odst. 2 tr. ř. odkazuje na ustanovení § 38 tr. ř., nelze dovozovat omezení jeho dopadu jen na případy nutné obhajoby uvedené v § 36 a § 36a tr. ř.

V ustanovení § 179b odst. 2 tr. ř. je odkaz na ustanovení § 38 tr. ř., kde jsou obsaženy podmínky, za kterých je třeba obviněnému ustanovit obhájce. Z toho zároveň vyplývá, že i na postup při ustanovování obhájce (popřípadě též zproštění tohoto ustanovení) se ve zkráceném přípravném řízení použije obecná úprava podle § 39 až § 40a tr. ř., a to včetně ustanovení § 39 odst. 1 tr. ř., podle něhož obhájce ustanoví, a pominou-li důvody nutné obhajoby, ustanovení zruší v přípravném řízení soudce. I postup podle § 179a a násl. tr. ř. – jak vyplývá ze systematického zařazení těchto ustanovení i z názvu oddílu sedmého trestního řádu – je totiž přípravným řízením, byť zkráceným.

Znalecký posudek vypracovaný na návrh strany, v němž chybí znalecká doložka, lze v řízení před soudem číst jen jako listinný důkaz (např. jako odborné vyjádření). Jde však o nedostatek znaleckého posudku, který lze zhojit buď písemnou formou (upozorněním znalce v dopise na uvedené pochybení a výzvou k jeho odstranění), nebo v rámci poučení znalce před jeho výslechem přímo u hlavního líčení (resp. u veřejného zasedání). V obecné rovině lze souhlasit s názorem, že náklady spojené s vypracováním písemného znaleckého posudku zásadně nese strana, která znalce o vypracování

posudku požádala. Pokud by se ovšem soud rozhodl znalce předvolat k hlavnímu líčení (eventuálně k veřejnému zasedání) a v jeho průběhu znalce vyslechl, pak za tento úkon provedený před soudem by znalci bylo nutno znalečné přiznat a zaplatit z prostředků státu.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 29.09.2004

Spisová značka: 0 Ts 42/2003

Číslo rozhodnutí: 36

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Zpráva

Hesla: Dokazování, Hlavní líčení, Neodkladné a neopakovatelné úkony, Nutná obhajoba, Obhájce, Obhájce ustanovený, Odpor proti trestnímu příkazu, Povinnost mlčenlivosti, Přípravné řízení, Příslušnost soudu, Protokol, Rekognice, Řízení o dovolání, Řízení o odvolání, Řízení proti uprchlému, Tlumočník, Trestní příkaz, Vazba, Veřejné zasedání, Vyloučení orgánů činných v trestním řízení, Zjednodušené řízení, Zkrácené přípravné řízení, Znalecký posudek

Předpisy: § 104b tr. ř.
§ 106 tr. ř.
§ 110a tr. ř.
§ 111 tr. ř.
§ 112 tr. ř.
§ 119 tr. ř.
§ 129 tr. ř.
§ 158 tr. ř.
§ 158a tr. ř.
§ 160 tr. ř.
§ 17 tr. ř.
§ 179a tr. ř.
§ 179b tr. ř.
§ 180 tr. ř.
§ 181 tr. ř.
§ 188 tr. ř.
§ 2 tr. ř.
§ 202 tr. ř.
§ 203 tr. ř.
§ 211 tr. ř.
§ 212 tr. ř.
§ 215 tr. ř.
§ 219 tr. ř.
§ 238 tr. ř.
§ 249 tr. ř.
§ 251 tr. ř.
§ 253 tr. ř.
§ 265a tr. ř.
§ 265b tr. ř.

§ 265e tr. ř.
§ 265f tr. ř.
§ 265h tr. ř.
§ 265i tr. ř.
§ 28 tr. ř.
§ 30 tr. ř.
§ 306a tr. ř.
§ 314d tr. ř.
§ 314e tr. ř.
§ 314g tr. ř.
§ 36 tr. ř.
§ 36a tr. ř.
§ 37 tr. ř.
§ 37a tr. ř.
§ 39 tr. ř.
§ 40 tr. ř.
§ 40a tr. ř.
§ 44 tr. ř.
§ 55 tr. ř.
§ 62 tr. ř.
§ 63 tr. ř.
§ 64 tr. ř.
§ 67 tr. ř.
§ 68 tr. ř.
§ 71 tr. ř.
§ 73 tr. ř.
§ 8 tr. ř.
§ 89 tr. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

ZPRÁVA
O ANALÝZE A VYHODNOCENÍ ÚČINNOSTI NOVELY TRESTNÍHO ŘÁDU Č. 265/2001 SB. VE VZTAHU K SOUDNÍMU ŘÍZENÍ

OBSAH
I. Úvod
II. K jednotlivým okruhům průzkumu u okresních a krajských soudů
III. Poznatky z rozhodovací činnosti trestního kolegia Nejvyššího soudu
IV. Závěr

I. ÚVOD

Zákonem č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, došlo k rozsáhlé novelizaci trestního řádu, jež se šíří svého záběru téměř rovnala rekodifikaci. Vedle značného množství dílčích změn a doplnění došlo i k zásadním změnám některých stávajících zásad a institutů či zakotvení zcela nových procesních postupů.

Novelizace se měla zaměřovat především na základní nedostatek předchozí právní úpravy, kterou

byla přílišná složitost trestního řízení. Základním smyslem právní úpravy trestního řízení mělo být to, aby při respektování požadavku zákonnosti zajišťovala nejen odhalení, usvědčení a potrestání pachatele, ale aby se tak stalo co nejdříve po spáchání trestného činu. Největší zatížení přitom změněná právní úprava měla představovat právě pro soudy, a to zejména vzhledem k výraznému přesunu dokazování z přípravného řízení do stadia řízení před soudem. Požadavky na změny byly podle důvodové zprávy návrhu novely tyto:

– výrazněji zjednodušit a zrychlit trestní řízení ve všech jeho stadiích,

– posílit význam stadia řízení před soudem na úkor přípravného řízení,

– posílit postavení státního zástupce při výkonu dozoru v přípravném řízení a při rozhodování v tomto stadiu řízení,

– v širší míře umožnit v procesní formě zachytit důkazy i v případech, kdy ještě nejsou podmínky pro stíhání konkrétní osoby,

– snížit finanční náklady, které stát na trestní řízení vynakládá (ať již ve formě odměn ustanoveným obhájcům, znalečného nebo svědečného pro opakovaně vyslýchané svědky, anebo nákladů na dlouhotrvající vazby),

– v oblasti řádných a zejména mimořádných opravných prostředků více respektovat stanoviska stran řízení a umožnit za přísně stanovených podmínek přístup k Nejvyššímu soudu cestou dovolání.

V zájmu informovanosti o praktické aplikaci některých aspektů této nové právní úpravy v porovnání s cíli předpokládanými a sledovanými novou úpravou předsedkyně Nejvyššího soudu České republiky uložila trestnímu kolegiu, aby připravilo analýzu a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení. Na základě pokynu předsedy trestního kolegia ze dne 1. 7. 2003, sp. zn. Ts 42/2003, poté členové kolegia provedli průzkum účinnosti citované novely (dále též jen „novela“), a to u všech krajských soudů a vždy nejméně u dvou až tří okresních soudů v obvodu příslušného krajského soudu, přičemž jeden z nich byl vždy okresní soud v sídle krajského soudu (v případě Městského soudu v Praze byl stanoven Obvodní soud pro Prahu 1). Pro větší konkrétnost a přehlednost analyzované problematiky byly předem vymezeny okruhy problémů, na něž se průzkum zaměřil, a to:

1. Dopad změny ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. zejména z hlediska aktivity stran při dokazování před soudem se zaměřením na postup státních zástupců a obhájců.

2. Aplikační praxe a problémy plynoucí z novelizace ustanovení § 8 odst. 2 až 5 tr. ř.

3. Dopad novelizace ustanovení § 17 tř. ř. z hlediska zatížení krajských a okresních soudů a skladba této agendy u krajských soudů.

4. Důsledky aplikace novelizovaného ustanovení § 28 tr. ř. pro soudní praxi.

5. Poznatky o využívání možnosti předpokládané ustanoveními § 37 odst. 2, 3 tr. ř. (zastupování několika obhájci).

6. Zkušenosti s aplikací úpravy podle ustanovení § 37a a § 40a tr. ř.

7. Zkušenosti s využíváním ustanovení § 44 odst. 2 tr. ř.

8. Nová úprava protokolu a protokolace v řízení před soudem.

9. Nová úprava doručování (§ 62 až § 64a tr. ř.).

10. Problematika nové úpravy vazeb. Rozhodování o vazbě v přípravném řízení. Rozhodování o vazbě v soudním řízení a celý komplex problémů s tím spojených. (Novelizovaná ustanovení § 67, § 68 tr. ř., lhůty vazby, nahrazení vazby apod.)

11. Dokazování – nová dikce ustanovení § 89 odst. 2 tr. ř., dopad novelizace ustanovení § 110a tr. ř.

12. Aplikace ustanovení § 129 tr. ř. zejména z hlediska lhůt a jejich dodržování.

13. Dopad aplikace ustanovení § 158, § 158a a § 160 tr. ř. na řízení před soudem. Změny ve vyšetřování (oddíl 2 a 3), zkrácené přípravné řízení – dopad těchto změn na řízení před soudem.

14. Řízení před soudem – ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř. (v návaznosti na ustanovení § 2 odst. 5, § 203 a § 215 tr. ř.) a § 181 odst. 3 tr. ř. Předběžné projednání obžaloby – nejčastější důvody. Rozhodnutí podle § 188 odst. 1 písm. a) až f) tr. ř. zejména z hlediska aplikace novelizovaných částí.

15. Dokazování v hlavním líčení s důrazem na ustanovení § 211, § 212 a § 215 tr. ř.

16. Aplikace nové úpravy odročení hlavního líčení (§ 219 tr. ř.).

17. Řízení o odvolání (řízení u soudu prvního stupně, řízení u odvolacího soudu a jeho rozhodnutí se zaměřením na uplatňování posíleného apelačního principu).

18. Dovolání – řízení u soudu prvního stupně (§ 265h tr. ř.).

19. Řízení proti uprchlému – ustanovení § 306a tr. ř.

20. Zjednodušené řízení před soudem [frekvence, důvody ve vazbě na ustanovení § 179a odst. 1 písm. a), b) tr. ř., dokazování před soudem – ustanovení § 314d tr. ř.].

21. Trestní příkaz – dopad novely na frekvenci tohoto způsobu vyřízení věci.

22. Podmíněné zastavení trestního stíhání a schválení narovnání.

Poznatky relevantní z hlediska průzkumu byly získávány z trestních spisů, pohovory se soudci krajských a okresních soudů a s předsedy a místopředsedy krajských a okresních soudů, ze statistických údajů o vyřizování soudních agend, jakož i ze zkušeností členů trestního kolegia.
Pro úplnost byla pak analýza účinnosti novely doplněna o závěry trestního kolegia Nejvyššího soudu vztahující se k jeho vlastní rozhodovací činnosti v řízeních o mimořádných opravných prostředcích – dovolání a stížnosti pro porušení zákona.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu po projednání a zhodnocení získaných poznatků dospělo k následujícím závěrům:

II. K JEDNOTLIVÝM OKRUHŮM PRŮZKUMU U OKRESNÍCH A KRAJSKÝCH SOUDŮ

1. Dopad změny ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. zejména z hlediska aktivity stran při dokazování před soudem se zaměřením na postup státních zástupců a obhájců.

Z důvodové zprávy:

Změnou tohoto ustanovení bylo sledováno posílení postavení stran zejména v řízení před soudem, a to prostřednictvím nové formulace zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, podle níž mají strany v řízení před soudem nejen navrhovat, ale také předkládat důkazy, které zásadně mají i provádět. Zůstala zachována zásada, že orgány činné v trestním řízení postupují tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Nově se však rozlišuje jejich činnost v přípravném řízení, kde je plně zachována zásada vyhledávací zaměřená na zjišťování okolností svědčících ve prospěch i v neprospěch obviněného, zatímco v řízení před soudem je zvýrazněna role stran obžaloby a obhajoby. Povinnost prokazovat vinu obžalovaného v řízení před soudem má být přesunuta na orgán obžaloby. Procesní postavení základních stran v řízení před soudem – na jedné straně státního zástupce a na druhé straně obviněného s obhájcem – je zásadně rovné, a to rovné v právech, nikoli v povinnostech (strana obhajoby nemá a nemůže mít v trestním řízení povinnost prokazovat svou nevinu). Soudu pak měla zůstat úloha řídit projednávání obžaloby v hlavním líčení tak, aby trestní řízení včetně činnosti stran probíhalo v souladu se zákonem, přičemž do dokazování při dostatečné aktivitě stran má zasahovat zásadně jen v tom rozsahu, aby řízení vedlo ke správnému a spravedlivému rozhodnutí. Z těchto hledisek mu však zákon ponechal povinnost, aby v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí dokazování doplnil, pokud strany neprovedou úplné dokazování, aby mohl ve věci spravedlivě rozhodnout.

Nová judikatura:

č. 15/2003-II. Sb. rozh. tr. – Zahájení trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř. sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, jakož ani zahájení trestního stíhání podáním návrhu na potrestání soudu podle § 314b odst. 1 tr. ř. nemají účinky sdělení obvinění ve smyslu ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř. Takové účinky nastávají až doručením návrhu na potrestání obviněnému. Jde-li o trestné činy trvající nebo hromadné, na něž nedopadá zásada vyplývající z ustanovení § 12 odst. 12 tr. ř., a pachatel v trestné činnosti pokračuje před tím, než je mu návrh na potrestání doručen, soud musí rozhodnout i o těch částech skutku spáchaných do této doby, byť nejsou popsány v návrhu na potrestání.
V případech, kdy se pachatel dopouští trestné činnosti formou pokračování v trestném činu ve smyslu ustanovení § 89 odst. 3 tr. zák., může soud s ohledem na ustanovení § 12 odst. 12 tr. ř. považovat za skutek, který je vymezen žalobním návrhem (§ 220 odst. 1 tr. ř., § 179d tr. ř.), jen ty z dílčích útoků, které jsou v tomto návrhu popsány.

Převážná většina vyjádření okresních i krajských soudů vyzněla tak, že se aktivita stran, jmenovitě státních zástupců a obhájců, oproti stavu před účinností novely trestního řádu nikterak výrazně nezměnila.

Pouze v malém počtu případů soudy konstatovaly (např. Okresní soud v Karlových Varech, Okresní soud v Sokolově, Okresní soud v Trutnově, Okresní soud v Písku), že došlo k výraznému zvýšení aktivity stran při dokazování před soudem, zejména pak státních zástupců a obhájců. Jak obhájci, tak zejména státní zástupci navrhují provádění důkazů výslechy svědků, na výzvu soudu provádějí důkazy, eventuálně obhájci předkládají znalecké posudky vypracované na jejich žádost. Naopak druhým extrémem jsou případy zmíněné např. u Okresního soudu Plzeň-město, v kterých státní zástupce odmítl zajistit opatření důkazů, jejichž provedení bylo ve prospěch obžaloby, a na výzvu soudu reagoval obsáhlým právním výkladem, v němž vyložil důvody, proč není povinen postupovat ve smyslu výzvy soudu. U Okresního soudu Brno-venkov pak předseda senátu použil vůči státnímu zástupci postup podle § 66 odst. 3 tr. ř. právě z toho důvodu, že státní zástupce odmítl provádět důkazy, které podporovaly obžalobu.

Soudci při osobním pohovoru často zmiňovali, že účinnost novelizovaného ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. do značné míry závisí na přístupu konkrétní osoby soudce, státního zástupce a obhájce. U soudců s dlouholetou praxí je mnohdy prakticky nezměněný průběh řízení před soudem ovlivněn i tím, že jejich dlouhodobě dominantní postoj při vedení procesu je natolik zažitý, že nedávají ani prostor k projevení aktivity procesních stran.

Pokud jde o aktivitu státních zástupců, ta je nejčastěji odvislá od jejich profesionálních a osobních kvalit. Vedle státních zástupců, kteří prokázání viny obviněného pokládají za věc „profesionální cti", vystupují též státní zástupci, u nichž je často patrné, že nejsou schopni klást otázky svědkům k objasnění základních skutečností nutných pro rozhodnutí a už vůbec nejsou schopni provést výslech svědka či znalce. Aktivita a vystupování státních zástupců je často závislá též na tom, zda je u hlavního líčení přítomen státní zástupce, který věc tzv. dozoroval v přípravném řízení a podal obžalobu, či nikoliv. Z praxe soudů lze dovodit, že státní zástupce, který věc vedl od počátku trestního řízení, je mnohem aktivnější v rámci dokazování než ten, který se s věcí seznámil teprve krátce před konáním hlavního líčení. Ze zkušeností soudů bohužel vyznívá, že možnost vést určitou věc od počátku většinou státní zástupci nemají a obvykle se u téže věci střídají (v jedné z konkrétně prověřovaných trestních věcí vystupovali dokonce čtyři státní zástupci). Velmi častá neochota k aktivnějšímu vystupování státních zástupců má podle názoru většiny soudů základ ve formulaci ustanovení § 2 odst. 5 věty šesté tr. ř. Stanoví-li se v předchozích částech tohoto ustanovení, že v řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhovat a provádět důkazy, a že státní zástupce je povinen dokazovat vinu obviněného, pak ani to podle § 2 odst. 5 věty šesté tr. ř. nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí. Toto znění zákona znamená, že soud nese i nadále odpovědnost za výsledek řízení a že nedostojí-li státní zástupce své povinnosti, učiní potřebné úkony soud sám. Podle vyjádření Okresního soudu v Táboře pak zcela absentuje provádění důkazů navržených již v obžalobě státními zástupci s odkazem na ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř. a § 203 odst. 1 tr. ř., která státní zastupitelství vykládá tak, že provádění důkazů státním zástupcem se omezuje pouze na důkazy navržené při hlavním líčení.

Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu je uvedený názor státního zastupitelství patrně ovlivněn výkladovým stanoviskem Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 12. 3. 2002 č. 7/2002 Sbírky výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství. V něm se na jedné straně apeluje na aktivní a iniciativní přístup státních zástupců již při návrzích na provedení důkazů a posléze při provádění důkazů podporujících obžalobu, ale na druhé straně se vymezuje okruh úkonů, ohledně nichž státní zástupce nemůže vyhovět výzvě předsedy senátu, pokud mu s odkazem na ustanovení § 203 odst. 1 věta druhá tr. ř. ve spojení s ustanovením § 180 odst. 3 tr. ř. provedení takového úkonu uložil. Trestní kolegium Nejvyššího soudu nepovažuje za správné ani odpovídající zákonu, aby byl jakkoli omezován okruh důkazů nebo úkonů, jejichž provedení může předseda senátu uložit státnímu zástupci podle § 203 odst. 1 tr. ř. s odkazem na ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř., jestliže jde o důkazy a úkony, které podporují obžalobu, bez ohledu na to zda a kdy (již v obžalobě nebo až u hlavního líčení) jejich provedení státní zástupce navrhl.

Soudci okresních soudů v obvodu působnosti Krajského soudu v Českých Budějovicích poukazovali též na to, že státní zástupci před podáním obžaloby či návrhu na potrestání tzv. nelustrují, takže v důsledku toho pak dochází třeba i k tomu, že na téhož obviněného je v průběhu jediného týdne podáno hned několik obžalob či návrhů na potrestání. Ke spojení takových věcí ke společnému projednání a rozhodnutí pak dochází až v řízení před soudem, pokud ovšem je takové spojení ještě možné.

Možnost obviněného navrhovat a provádět důkazy na podporu svého stanoviska se projevuje rovněž v menší míře, než by se dalo očekávat. V drtivé většině případů se tato možnost posílení účinnosti obhajoby míjí svým účinkem, neboť obhájci se omezují na navrhování důkazů, aniž by si je sami

vyhledali a se souhlasem soudu provedli. Nejčastějším případem využívání práva navrhovat a provádět důkazy je ze strany obhájců předkládání oponentních znaleckých posudků ve věcech dopravních nehod; nikoli vždy však v těchto věcech obhájci využívají své oprávnění, aby znalce sami vyslechli. Krajský soud v Českých Budějovicích má za to, že činnost obhájců je aktivnější než činnost státních zástupců, Okresní soud v Táboře pak uvedl, že aktivita obhájců je, až na malé výjimky, odvozována i od toho, zda jde o obhájce zvoleného či obhájce ustanoveného.

Ze strany soudů se přitom projevuje tlak na přenesení odpovědnosti za výsledek procesu na státního zástupce, který by měl podle názorů soudců nést důkazní břemeno. Praktické poznatky při požadavcích soudů na zvýšení aktivity státních zástupců naráží i na legislativní bariéry. Nejsou vytvořeny odpovídající právní předpoklady k tomu, aby státní zástupce byl oprávněn předvolat či předvést k soudu osobu, kterou navrhuje vyslechnout jako svědka. Totéž vyplývá i z vyjádření Obvodního soudu pro Prahu 1, podle něhož v konkrétní věci obvodní státní zástupkyně odkázala na již shora zmíněné výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství, kde se uvádí, že státní zástupce nemůže vyhovět výzvě předsedy senátu, pokud mu s odkazem na ustanovení § 203 odst. 1 tr. ř. ve spojení s ustanovením § 180 odst. 3 tr. ř. uloží zajištění přítomnosti osoby u hlavního líčení.

Podle názoru soudců Okresního soudu v Ostravě navíc stávající zákonná dikce ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. ukládá soudci roli osoby, která má zájem na výsledku procesu. Soudcova aktivní činnost v hlavním líčení mnohdy negativně působí na přítomnou veřejnost a stejně tak na obviněného, který z toho může dovozovat i osobní zaujatost soudce. Zástupce státu, který je povinen dokazovat vinu obviněného, bývá nezřídka pasivní, obhájce z taktických důvodů nenavrhuje výslech žádných svědků ani provedení jiných důkazů, přičemž v situaci, kdy obžaloba je neudržitelná, soudce začíná sám provádět dokazování, které zpravidla směřuje k „podržení“ obžaloby. Tato povinnost soudu vyplývající z poslední věty ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. nevede k očekávanému kontradiktornímu řízení, ale k „dotahování“ jednotlivých kauz soudem. Soudce by měl zajistit obviněnému spravedlivý proces, ale neměl by být zainteresován na jeho výsledku, tento zájem by měl mít především státní zástupce.

Více soudů dává v úvahu různé alternativy úpravy poslední věty ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. de lege ferenda tak, aby se nejednalo o povinnost soudu doplňovat dokazování (např. při nečinnosti procesních stran), ale jen o možnost, aby soud opatřil a provedl další než navrhované důkazy. Jde tedy o to, učinit další krok k přesunu důkazního břemena na obžalobu.

2. Aplikační praxe a problémy plynoucí z novelizace ustanovení § 8 odst. 2 až 5 tr. ř.

Z důvodové zprávy:

Záměrem nové právní úpravy bylo stanovení obecných podmínek pro vyžadování, předávání a nakládání se skutečnostmi, které jsou předmětem utajování nebo na které dopadá zvláštní povinnost mlčenlivosti. Mělo dojít k odstranění často bezdůvodných a samoúčelných bariér mezi jednotlivými státními orgány při předávání informací významných pro trestní řízení. Pro případ, kdy zákon nestanoví zvláštní podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat skutečnosti, které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, byl pro vyžádání těchto skutečností pro účely trestního řízení stanoven požadavek předchozího souhlasu soudce, čímž bylo sledováno zajištění dostatečné ochrany informací chráněných utajením nebo státem uložené či uznané povinností mlčenlivosti a zároveň i zajištění možnosti účinného provádění trestního řízení.

Ustanovení bylo doplněno tak, aby bylo zajištěno plnění mezinárodních závazků ve vztahu k povinnosti zachovávat mlčenlivost. Tím byl zajištěn též požadavek práva ES, aby všechny informace, které bankovní dohled, Komise pro cenné papíry nebo státní dozor nad pojišťovnictvím získá od orgánu dohledu jiného členského státu, nebo dohlídkou na místě (on site inspection) na území jiného

státu, byly dále poskytnuty pouze se souhlasem členského státu. Členské státy nesmějí poskytovat informace nečlenským státům, pokud tyto nezaručí stejnou úroveň mlčenlivosti, proto se za povinnost uloženou na základě vyhlášené mezinárodní smlouvy považují i veškeré závazky plynoucí z členství České republiky v EU.

Podle vyjádření většiny soudů se jedná o zřídka využívaný institut, tudíž zkušenosti s jeho aplikací jsou malé. Nejčastěji se postup podle ustanovení § 8 odst. 2 až 5 tr. ř. využívá při získávání informací od bank o stavech účtu obžalovaného s tím, že se získáváním těchto informací nejsou problémy.

Vesměs pozitivně je hodnocena nová úprava možností prolomení povinné mlčenlivosti a rozšíření možnosti vyžadovat jinak chráněné údaje. Vytýkáno naopak je, že úprava povinné mlčenlivosti je příliš roztříštěná a nepřehledná, což činí těžkosti při posuzování předpokladů k prolomení té či oné mlčenlivosti. U Okresního soudu v Pardubicích se pak vyskytl spor o tom, zda může soudce zprostit daňového poradce povinnosti mlčenlivosti postupem podle § 8 odst. 5 tr. ř., s tím, že ve věci dosud okresní soud nerozhodl.

Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu obecně platí, že ustanovení § 8 odst. 5 tr. ř. se uplatní pouze tehdy, pokud zákon, který obsahuje státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, současně nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti. Naproti tomu u těch zákonů, které úpravu takových podmínek obsahují, nelze postup podle tohoto ustanovení použít.

V daném případě speciální právní předpis, jímž je zákon č. 523/1992 Sb., o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců České republiky, ve znění pozdějších předpisů, ve svém ustanovení § 6 odst. 8 sice zakotvuje povinnost zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se daňový poradce (resp. jeho zástupce nebo zaměstnanec) dozvěděl v souvislosti s výkonem daňového poradenství, přičemž této povinnosti jej může zprostit pouze klient svým prohlášením, avšak na druhé straně citovaný zákon nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti daňového poradce. Proto v takovém případě lze podle § 8 odst. 5 tr. ř. postupovat. V řízení před soudem takové údaje vyžádá předseda senátu nebo samosoudce, který je vždy soudcem oprávněným k takovému úkonu, aniž by si vyžadoval souhlas dalšího soudce.

Soudy nejvíce zmiňují problémy v souvislosti s vyžadováním údajů získaných při správě daní, což souvisí s příliš širokou ochranou, která je poskytována údajům získaným v rámci daňového řízení. Finanční úřady zpravidla odmítají sdělovat požadované údaje v případě, že skutek není kvalifikován jako daňový trestný čin, což přináší největší obtíže v řízení o majetkových trestných činech, trestných činech proti hospodářské kázni a trestných činech zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. Novelizované ustanovení § 8 odst. 2 tr. ř. výslovně stanoví, že podmínky, za nichž může orgán činný v trestním řízení vyžadovat údaje získané při správě daní, stanoví zvláštní zákon. Tímto zákonem je zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, kde je povinnost mlčenlivosti pracovníků správce daně pro účely trestního řízení omezena pouze v případech uvedených v § 25 odst. 5 písm. b), c) a d) citovaného zákona, tj. v případech taxativně vymezených trestných činů, které mají souvislost s daňovým řízením či které souvisí s činností správce daně. Pokud obviněný za současného stavu nedá souhlas s vyžádáním příslušných údajů, orgány činné v trestním řízení nejsou oprávněny k přístupu k těmto informacím. Soudy nespatřují žádný důvod k tomu, proč by měly být informace z daňového řízení nadřazovány údajům uvedeným jinak v ustanovení § 8 odst. 2 tr. ř. Vyskytl se i názor, že zákon zde zcela jasně straní podnikatelským subjektům, jelikož obviněný, který je v zaměstnaneckém poměru, je ve zjevné nevýhodě oproti osobě samostatně výdělečně činné (či obecně podnikateli), neboť údaje týkající se zaměstnanců nepodléhají žádnému omezení a orgány činné v trestním řízení je mohou požadovat. Stav, kdy vyžádání pouhého daňového přiznání obviněného je vázáno na jeho souhlas, považují soudy za téměř neudržitelný. V

praxi se pak vyskytují tendence obcházet tuto ochranu i případnou účelovou kvalifikací či překvalifikací stíhaného skutku. De lege ferenda se vyskytly názory, že by soudy měly mít oprávnění vyžadovat sdělení údajů získaných při správě daní bez omezení.

V jedné trestní věci vedené u Okresního soudu v České Lípě, v níž byl stíhán jako obžalovaný zubní lékař, který byl obviněn z toho, že vykazoval neoprávněné lékařské úkony a v postavení subjektu zavázaného povinností mlčenlivosti byla Všeobecná zdravotní pojišťovna, vyvstala otázka, do jaké míry se na zaměstnance Všeobecné zdravotní pojišťovny vztahuje povinnost mlčenlivosti a zda dopadá i na účtované lékařské výkony.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu zastává názor, že při řešení této problematiky je třeba postupovat v obecné rovině stejně, jak bylo vyloženo shora v případě daňového poradce. V konkrétním případě je třeba vycházet z ustanovení § 24a odst. 1 zákona č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky, ve znění pozdějších předpisů, v němž je zakotvena povinnost členů a náhradníků orgánů Všeobecné zdravotní pojišťovny nebo okresní pojišťovny, jejich zaměstnanců a fyzických osob zajišťujících zpracování údajů z informačního systému na základě smlouvy zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděli při výkonu své funkce nebo zaměstnání anebo při zpracování údajů z informačního systému na základě smlouvy, popřípadě v souvislosti s nimi. Ani tento speciální zákon však současně nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti. Ustanovení § 8 odst. 5 tr. ř. proto lze aplikovat i v tomto případě. Obdobná situace by byla i u ostatních zdravotních pojišťoven (srov. § 22 odst. 1 zákona č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách, ve znění pozdějších předpisů).

3. Dopad novelizace ustanovení § 17 tř. ř. z hlediska zatížení krajských a okresních soudů a skladba této agendy u krajských soudů.

Z důvodové zprávy:

Důvodem změny tohoto ustanovení bylo naplnění požadavku potřebné specializace soudců rozhodujících věci, které tvoří menšinu objemu soudní agendy, avšak jsou zpravidla právně a skutkově složité, zejména pak případy závažné finanční a bankovní kriminality a některé další trestné činy – např. trestné činy podle § 127, § 128, § 149 tr. zák. Současně byla upravena příslušnost krajského soudu i v návaznosti na změny provedené v § 11 odst. 2 a § 12 odst. 2 tr. ř. a § 37a tr. zák.

Okresní soudy se převážně přiklonily k názoru, že dopad novely nebyl v tomto ohledu výrazný, projevy novelizace ustanovení § 17 tr. ř. jsou chápány zprostředkovaně, a to přes změnu hranic jednotlivých kategorií škod podle § 89 odst. 11 tr. zák. Soudci okresních soudů poukazují na to, že zvýšená náročnost při projednávání a rozhodování některých zpravidla rozsáhlých a mnohdy i právně složitých věcí, které před novelou patřily do věcné příslušnosti krajského soudu jako soudu prvního stupně, se dosud neprojevila ve změně výkonnostních norem. Některé okresní soudy uvádí, že nejsou na vyřizování takových věcí připraveny personálně či technicky.

Tak např. prověrkou rejstříku „T“ vedeného u Krajského soudu v Ústí nad Labem pro rok 2001 a 2002 nebyl zjištěn nápad žádné věci, která patří po novele do působnosti tohoto krajského soudu ve smyslu ustanovení § 17 odst. 1 písm. a), b), c) tr. ř. Rovněž nebyla doposud zaznamenána trestní věc, u níž by věcná příslušnost krajského soudu byla založena ustanovením § 17 odst. 2 tr. ř. Došlo však k poměrně výraznému snížení nápadu v návaznosti na zvýšení hranic škod. Poklesl tak zejména počet majetkových a hospodářských trestných činů, zejména daňových. Zatímco v roce 2000 činil celkový počet všech věcí 138 a v roce 2001 napadlo 100 věcí, po novele trestního řádu v roce 2002 činil celkový počet 73 věcí a v roce 2003 do začátku měsíce září tento počet činil 51 věcí, z nichž je jen 13 majetkového nebo hospodářského (zejména daňového) charakteru. V roce 2002 pro tento druh

trestné činnosti napadlo jen 20 obžalob.

Okresní soud v Jičíně zmínil, že výjimkou také není postup, kdy krajský soud vyloučí větší část skutků ze společného jednání a tyto postoupí k projednání soudům okresním. Uvedený soud doplňuje, že k okresním soudům tak napadly věci, které jsou vzhledem k době podání obžaloby již značně staré. Podle zmíněného okresního soudu takových věcí není sice mnoho, ale soudci, kteří takovou věc dostanou k vyřízení, jsou nejméně na dobu jednoho měsíce vyřazeni z projednávání doposud běžné agendy okresního soudu. Přitom se však uvedená skutečnost nijak nezohlední v jejich výkonnosti a ke konci roku tak musí zdůvodňovat svojí nedostatečnou výkonnost v obvyklé trestní agendě vyřizované okresními soudy.

Z hlediska legislativní úpravy se přitom soudcům krajských soudů jeví být sporné, zda patří před krajský soud jako soud prvního stupně i ty trestné činy spáchané prostřednictvím směnky, u nichž je směnka pouze prostředkem ke spáchání např. trestného činu podvodu, ale ve skutečnosti se jedná o běžný, skutkově či právně nijak složitý případ tohoto trestného činu. V tomto směru není důvodu pro projednávání těchto věcí v řízení před krajským soudem v prvním stupni, neboť existence směnky v těchto případech zpravidla nevyžaduje v žádném ohledu jakékoli posouzení věci z hlediska práva směnečného. Formulace „spáchaných prostřednictvím směnek, atd." uvedená v ustanovení § 17 odst. 1 písm. b) tr. ř. může připouštět nejednoznačný výklad, které trestné činy pod uvedené ustanovení spadají. Podle poznatků trestního kolegia Nejvyššího soudu tato otázka v aplikační praxi, zejména při rozhodování o příslušnosti soudu, zatím řešena nebyla. Lze se přiklonit k názoru, že z hlediska záměru novely není důvodu, aby se úprava věcné příslušnosti krajského soudu ohledně trestné činnosti uvedené v § 17 odst. 1 písm. b) tr. ř. vztahovala i na případy, kdy při posuzování této trestné činnosti nepůjde primárně o řešení otázek vyplývajících ze specifické povahy cenných papírů, pokud cenné papíry jsou zde pouhým prostředkem ke spáchání obecného trestného činu (zejména podvodu).

V ustanovení § 17 odst. 1 písm. c) tr. ř. je podle názoru některých soudů nedůvodně nadřazována závažnost trestných činů podle vyjmenovaných ustanovení trestního zákona nad jiné trestné činy, které mohou být přinejmenším stejně závažné nebo závažnější. Navíc podle názoru krajských soudů není zřejmé, proč se má krajský soud zabývat též takovou trestnou činností, kde je horní hranice trestní sazby maximálně 2 roky (viz § 124c tr. zák.), tedy trestními věcmi, v nichž by jinak konal řízení samosoudce okresního soudu a bylo by možné vydat i trestní příkaz. Mají za to, že krajský soud s ohledem na tuto disproporci v trestních sazbách by měl ve vztahu k ustanovení § 17 odst. 1 písm. c) tr. ř. projednávat tyto trestné činy pouze v jejich kvalifikovaných skutkových podstatách, a to alespoň na úrovni trestných činů podle § 17 odst. 1 písm. b) tr. ř., tj. pokud jednáním pachatelů byla způsobena značná škoda či značný prospěch. Trestní kolegium Nejvyššího soudu sice vnímá uvedené výhrady, byť se nejedná o příliš frekventovanou kriminalitu, ale stávající jednoznačná zákonná dikce neumožňuje jiný výklad věcné příslušnosti krajských soudů v případě trestných činů uvedených v § 17 odst. 1 písm. c) tr. ř. De lege ferenda lze o jisté redukci věcné příslušnosti krajského soudu v této oblasti uvažovat. To nic nemění na závěrech, podle nichž přesun kompetencí mezí okresními a krajskými soudy se jinak – kromě vyššího zatížení některých okresních soudů – obešel bez zásadnějších problémů.

4. Důsledky aplikace novelizovaného ustanovení § 28 tr. ř. pro soudní praxi.

Z důvodové zprávy:

Novou dikcí tohoto ustanovení měly být eliminovány v praxi narůstající potíže v případech, kdy obviněný neuvede žádný jazyk, kterým hovoří, nebo uvádí jazyky či dialekty, které nejsou oficiálními jazyky státu jeho státní příslušnosti, nebo jde-li o osobu bez státní příslušnosti, státu, kde má trvalý pobyt, nebo státu jeho původu, se záměrem trestní řízení zmařit nebo alespoň ztížit. Požadavek, aby

obviněnému cizinci, dostatečným způsobem neovládajícímu český jazyk, byly některé písemnosti (zejména základní rozhodnutí) přeloženy, byl odvozen z principu rovnosti před zákonem a zajištění práva obviněného na obhajobu v trestním řízení. V případech, kdy je ve věci stíháno více obviněných, se stanovilo, aby s přihlédnutím k požadavku procesní ekonomie a rychlosti řízení byl pořizován překlad jen těch částí rozhodnutí, které se obviněného cizince týkají. To platí za podmínky, že lze takovou část oddělit od ostatních výroků a jejich odůvodnění.

Nová judikatura:

č. 30/2002 Sb. rozh. tr. – Prohlásí-li obviněný kdykoli v průběhu řízení, že žádá pomoc tlumočníka, aby tak mohl používat svého mateřského jazyka, je povinností orgánů činných v trestním řízení jeho požadavku vyhovět, byť v předchozích fázích řízení obviněný tlumočníka nežádal a bylo zřejmé, že je schopen komunikovat v českém jazyce. Není-li tlumočník k žádosti obviněného zajištěn, jde o podstatnou vadu řízení, neboť tak dochází k výraznému zkrácení práv obviněného. To však nic nemění na zákonnosti procesních úkonů provedených bez účasti tlumočníka za situace, kdy obviněný před jejich konáním prohlásil, že rozumí českému jazyku a tlumočníka nežádá.

Soudy chápou novelizované ustanovení § 28 tr. ř. jako potřebný prostředek ochrany obviněného, který účinně zajišťuje jeho právo na užívání mateřského jazyka. Za situace, kdy většina obviněných pořízení překladu vyjmenovaných rozhodnutí požaduje, však současně soudy upozorňují na problémy, které s důslednou aplikací tohoto ustanovení souvisí. Předně nelze nevidět, že jeho uplatnění komplikuje a prodlužuje řízení, zejména pak ve skupinových vazebních věcech (kde je soud vázán lhůtami stanovenými zákonem), a to i v případě těch obviněných, kteří pořízení překladu nepožadovali. Vyskytly se případy, kdy státní zástupce včas neinformoval soudce o zadržení cizince a o předpokládaném podání návrhu na vzetí do vazby, aby bylo možno zajistit účast tlumočníka u výslechu v souvislosti s rozhodováním o vazbě. Dochází též ke vznášení evidentně účelových požadavků na překlad u osob trvale žijících v České republice.

U osob dlouhodobě žijících v České republice a majících zde trvalé bydliště se jeví uplatňování tohoto práva problematickým. Soudy upozorňují také na problémy související jednak s tím, že pro zajištění rychlosti řízení nelze pořídit potřebný počet kopií spisů, jednak s tlumočníky. U okresních soudů jsou časté potíže se zajištěním překladu z albánštiny, vietnamštiny či některých jazyků bývalého SSSR pro nedostatek tlumočníků pro tyto jazyky a v důsledku toho nejsou ničím neobvyklým potíže se zajištěním včasného překladu vyjmenovaných druhů rozhodnutí. V některých případech je problémem i kvalita tlumočníků a ochota provést včas tlumočnický úkon.

Komplikace se vyskytují též při doručování, jelikož cizinci se na adresách, které uvedli pro území České republiky, často nezdržují (včetně uprchlických táborů) a doručení pak často není úspěšné ani v místě trvalého bydliště v domovském státě.

Problémy shledávají soudy také v tom, že osoby které uplatňují právo podle § 28 tr. ř., resp. by ho mohly uplatňovat, nejsou o tomto právu včas a řádně poučovány. Lze doporučit, aby příslušný tiskopis protokolu o jejich výslechu obsahoval řádné a náležité poučení o právu na požívání mateřského jazyka, a to jako předtisk příslušného formuláře. V praxi bývá nejednotnost v tom, zda lze učinit generální prohlášení o vzdání se práva na doručení přeložených písemností či zda se osoba tohoto práva může vzdát jen ke každému jednotlivému rozhodnutí uvedenému v ustanovení § 28 odst. 2 tr. ř. Komplikace vznikají i v případě, že jde o rozhodnutí učiněná v nepřítomnosti obviněného, kdy se složitě zjišťuje jeho stanovisko k této otázce. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu zákonná úprava nebrání tomu, aby obviněný, který využil svého práva podle § 28 odst. 1 tr. ř., po řádném poučení prohlásil, že nepožaduje překlad žádného z rozhodnutí uvedeného v ustanovení § 28 odst. 2 tr. ř. Pokud obviněný své stanovisko v tomto směru výslovně nezmění, není nutno uvedená rozhodnutí překládat.

V obvodu působnosti Krajského soudu v Brně se vyskytla též výkladová nejasnost týkající se účinnosti odporu podaného ještě před doručením překladu trestního příkazu do mateřského jazyka obviněného, když odpor byl podán ještě předtím, tj. po doručení trestního příkazu v českém jazyce. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu je třeba připomenout, že trestní příkaz má účinky odsuzujícího rozsudku, přičemž účinky spojené s jeho vyhlášením nastávají doručením trestního příkazu (jeho opisu) obviněnému. Jedním z účinků vyhlášení rozsudku (doručení trestního příkazu) je i možnost podat vůči němu odvolání – tedy v případě trestního příkazu – možnost podat proti němu odpor. Právo podat odpor vůči trestnímu příkazu vzniká již doručením jeho opisu obviněnému, bez ohledu na to, zda je mu nutno doručit překlad trestního příkazu do jeho mateřského jazyka (§ 28 odst. 2 tr. ř.). Ustanovení § 28 odst. 3 tr. ř. má z hlediska počátku běhu a trvání lhůty k podání odporu jen takový význam, že den, kdy byl obviněnému doručen písemný překlad trestního příkazu, je počátkem běhu osmidenní lhůty stanovené k podání odporu proti trestnímu příkazu; dříve totiž tato lhůta nemůže začít běžet. To ovšem nevylučuje možnost podat odpor dříve, tj. před doručením písemného překladu trestního příkazu. Je to obdobná situace, jako když podá obžalovaný odvolání po vyhlášení rozsudku ještě před tím, než mu je doručen rozsudek v písemném vyhotovení.

Okresní soud v Semilech má za to, že ustanovení § 28 odst. 3 tr. ř. může být v doslovném výkladu i v neprospěch obviněného, který je ve vazbě, neboť pořizováním písemného překladu se oddalují účinky doručení rozhodnutí o vazbě a tím se někdy i dost znatelně prodlužují lhůty pro rozhodování o vazbě podle § 71 odst. 4, 6 tr. ř., případně dvoutýdenní lhůta k podávání opakovaných žádostí obviněného o propuštění z vazby (§ 72 odst. 3 tr. ř.).

Okresní soudy ve Strakonicích a Prachaticích konstatovaly, že policie, resp. státní zástupci nepořizují překlady listin, u nichž jim to zákon ukládá; jde především o sdělení obvinění, usnesení o zahájení trestního stíhání a obžalobu.

Za pozitivum právní úpravy soudy naopak považují, že ustanovení § 28 odst. 2 tr. ř. obsahuje taxativní výčet rozhodnutí, které je nutno překládat.

Okresní soud v Jičíně příznivě hodnotí to, že zmíněné ustanovení pomáhá při řešení dříve často problematických úvah o tom, jakého tlumočníka ustanovit osobám, které za účelem zproštění se své odpovědnosti za protiprávní jednání mnohdy uváděly dialekty, pro něž v České republice nebylo možné zajistit odpovídající tlumočníky.

U Krajského soudu v Plzni se de lege ferenda vyskytl názor, že za podmínek ustanovení § 28 odst. 1 tr. ř. by měla být přeložena veškerá rozhodnutí, proti nimž je přípustný opravný prostředek. K tomu je třeba uvést, že podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu výčet rozhodnutí, u nichž je nutno zabezpečit překlad, je dostatečně široký a zahrnuje všechna významná rozhodnutí učiněná v průběhu trestního řízení. Rozšiřování tohoto okruhu by zbytečně zvyšovalo náklady na trestní řízení.

Krajský soud v Hradci Králové považuje za praktičtější úpravu, podle které by rozhodnutí odvolacího soudu nechal přeložit tlumočníkovi odvolací soud s tím, aby tlumočník překlad odeslal okresnímu soudu a ten rozhodnutí doručil, tak jak se to činí v ostatních případech. Naopak Krajský soud v Českých Budějovicích označil jako problematické pořizování překladů rozhodnutí a následné jejich doručování cizincům odvolacím soudem, neboť spis pak zůstává po delší dobu u soudu druhého stupně; praktičtější by se podle jeho názoru jevilo, aby zejména doručování zajišťoval soud prvního stupně.

Soudy navrhují, aby každému soudci byly dány k dispozici aktualizované seznamy tlumočníků pro všechny používané jazyky, přičemž bude třeba výrazněji rozšířit řady dosavadních tlumočníků.

5. Poznatky o využívání možnosti předpokládané ustanoveními § 37 odst. 2, 3 tr. ř. (zastupování

několika obhájci).

Z důvodové zprávy:

Vzhledem ke lhůtám, které zákon v některých případech stanoví (např. v řízení, kdy je obviněný ve vazbě, nebo v řízení o stížnosti pro porušení zákona podané v neprospěch obviněného) nebyly za předchozí právní úpravy v praxi výjimkou případy, kdy se obviněný snažil opakovanou změnou obhájce dosáhnout marného uplynutí zákonné lhůty a zmaření trestního řízení. Změnou prvně citovaného ustanovení proto bylo v zájmu nerušeného průběhu trestního řízení uloženo předchozím obhájcům provést úkony obhajoby do té doby, než nově zvolení obhájci začnou obhajobu osobně vykonávat, s tím, že změna obhájce by neměla být důvodem pro odvolání již nařízených úkonů, o kterých jsou řádně vyrozuměni obviněný i dosavadní obhájce.

Dále pak v zájmu rychlosti a plynulosti řízení byl formulován požadavek, aby obviněný v případech výkonu obhajoby dvěma nebo více obhájci současně jednoho z těchto obhájců zmocnil pro přijímání písemností a vyrozumívání o úkonech trestního řízení. Pro případy, kdy obviněný zůstane nečinný, bylo stanoveno, že určení provede soud.

Novou úpravu vesměs soudy považují za pozitivní, neboť odstraňuje komplikace spojené se změnou obhájce, ke kterým docházelo za předcházející právní úpravy. V důsledku ní se neopakují s tím spojené případy účelového prodlužování řízení.

K zastupování několika obhájci nedochází v praxi krajských ani okresních soudů příliš často, nevyskytly se žádné zásadní problémy. V případě, že obviněný neoznámil, kterého z více zvolených obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, určil jej předseda senátu.

Krajský soud v Hradci Králové upozorňuje na případy společného zastupování více obžalovaných více obhájci s ohledem na kolizi zájmů. Má za to, že v tomto směru trestní řád přesně nespecifikuje pojem „kolize zájmů“, zejména tak nečiní v otázce, zda se jedná o subjektivní situaci nebo o objektivní stav, a tím vznikají značné interpretační problémy, neboť soudy tento pojem vykládají různě. Trestní kolegium Nejvyššího soudu zde připomíná, že otázku kolize zájmů je nutno posuzovat v každém jednotlivém případě individuálně. Jinak zákonným vodítkem budou nepochybně i příslušná ustanovení zákona o advokacii.

V souvislosti se stávající úpravou práva na obhajobu prostřednictvím obhájce byly v obvodu působnosti Krajského soudu v Brně vznášeny připomínky k příliš širokému rozsahu nutné obhajoby.

Tak např. je zpochybňována nutná obhajoba u mladistvých nad 18 let. Obecně se poukazuje na to, že v případě nutné obhajoby by se mělo více respektovat stanovisko obviněného, zda skutečně chce mít obhájce, anebo zda se práva na obhájce vzdává.

6. Zkušenosti s aplikací úpravy podle ustanovení § 37a a § 40a tr. ř.

Z důvodové zprávy:

S odůvodněním, že předchozí právní úprava neumožňovala soudu, aby vyloučil obhájce i za situace, kdy o kvalitě obhajoby bylo možné mít závažné pochybnosti (např. obhájce je sám stíhán pro úmyslný trestný čin, nevykonává žádné úkony obhajoby, nedostavuje se k úkonům, při nichž je jeho účast nutná atd.), bylo stanoveno, aby v taxativně stanovených závažných případech mohl soud rozhodnout o vyloučení obhájce (jak v přípravném řízení, tak ve stadiu řízení před soudem). Stejný postup byl upraven pro případy, kdy obhájce zastupuje dva nebo více obviněných, jejichž zájmy si odporují, a sám z tohoto důvodu nevypoví plnou moc nebo nepožádá o zproštění obhajoby.

Nová judikatura:

č. 42/2003 Sb. rozh. tr. – Znak „opakovaně" uvedený v ustanovení § 37a odst. 1 písm. b) tr. ř. o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce z obhajování je splněn, jestliže se obhájce za stanovených okolností nedostaví k úkonům trestního řízení alespoň dvakrát.

Zkušenosti s aplikací ustanovení § 37a tr. ř., § 40a tr. ř. nejsou u krajských ani okresních soudů nikterak bohaté. Problémy s nekázní obhájců nejsou příliš četné, aby odůvodňovaly postup předvídaný ustanovením § 37a odst. 1 písm. b) tr. ř. Nová úprava je v tomto ohledu hodnocena pozitivně, protože umožňuje dostatečně účinný postup vůči těm obhájcům, kteří účelově prodlužují řízení.

U Okresních soudů Plzeň-město a v Sokolově byly zaznamenány případy, v nichž by aplikace ustanovení § 37a tr. ř., případně § 40a tr. ř. přicházela v úvahu, obviněný si však sám zvolil nového obhájce. Toto řešení, je-li možné, soudy opodstatněně považují za rychlejší a méně komplikované (není třeba dodržet zákonem upravený procesní postup, případně předkládat věc se stížností oprávněných osob). Konkrétní případy aplikace ustanovení § 37a tr. ř. a § 40a tr. ř. zmínil Okresní soud Plzeň-sever. V prvním z nich nebyl obhájce dlouhodobě k zastižení a nezajistil účast zástupce (§ 37a tr. ř.), ve druhém případě došlo ke zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování pro jeho nečinnost z podnětu obviněného (§ 40 tr. ř.). Také Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře konstatoval, že stane-li se obhájce ve věci nečinným, aplikuje ustanovení § 37a tr. ř. a 40a tr. ř., s čímž nejsou žádné problémy. Okresní soud v Ostravě uvedl kuriózní případ využití postupu podle § 37a tr. ř., v němž se obhájce odmítl podrobit při vstupu do budovy soudu osobní prohlídce, nebyl tedy vpuštěn dál a nedostavil se tak k hlavnímu líčení. Dopisem předsedy soudu byl upozorněn na možnost využití ustanovení § 37a tr. ř. vůči jeho osobě a poté již s ním žádné další problémy nebyly.

Podle názoru Okresního soudu v Olomouci postup podle § 40a tr. ř. může zmařit hlavní líčení pro jeho určitou procedurální komplikovanost; v zájmu rychlosti řízení se v takových případech postupuje podle § 40 tr. ř.

Soudci Krajského soudu v Plzni vznesli dotaz, zda lze postupem podle § 40a tr. ř. řešit i situace, kdy má obhájce obviněného nikoli krátkodobé zdravotní obtíže, a dále jak postupovat v případech, v nichž se z důvodů, pro které obhájce nemůže vykonávat obhajobu, nemůže obhájce ani vyjádřit ve smyslu § 40a odst. 1 tr. ř. (přičemž soudci uvedeného soudu navrhli text ustanovení de lege ferenda „… před rozhodnutím zpravidla umožní obviněnému a obhájci, aby se vyjádřili."). K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu poznamenává, že právní úprava vyžaduje, aby soud umožnil obhájci vyjádřit se k jeho zproštění obhajoby ve smyslu ustanovení § 40a odst. 1 tr. ř. Jestliže obhájce tohoto práva nevyužije, pak nic nebrání tomu, aby bylo učiněno příslušné rozhodnutí o zproštění obhajoby.

Další namítanou otázkou je formulace ustanovení § 37a odst. 1 písm. a) tr. ř. v návaznosti na ustanovení § 35 odst. 3 tr. ř. (advokát … „vypovídá jako svědek"), což vyvolává nejasnost, v kterém okamžiku je advokát vyloučen z obhajování. Vhodnější se jeví formulovat toto ustanovení tak, že se jedná o osobu, která „má postavení svědka". Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu lze souhlasit s tím, že výše uváděná navrhovaná formulace je jednoznačnější než zákonná, protože je vázána na samotné procesní postavení advokáta v řízení, a nikoliv na to, zda ve věci vypovídal či bude vypovídat, popřípadě zda výpověď odmítne. Krajský soud v Brně v souvislosti s uvedeným důvodem vyloučení advokáta z obhajování upozorňuje na poměrně časté případy, kdy advokát má velice specifické poznatky o závažné hospodářské trestné činnosti statutárních orgánů společnosti, kterou jinak zastupuje, přičemž ovšem nelze předpokládat, že ho klient zprostí povinné mlčenlivosti. Je tedy otázkou, zda lze efektivně předpokládat, že tento advokát bude jako svědek vypovídat, když se bude odvolávat na svou povinnost zachovávat mlčenlivost.

V obvodu působnosti Krajského soudu v Brně byl zaujat právní názor, který připouští možnost analogického postupu podle § 37a odst. 2 tr. ř. v případě, kdy zvolený obhájce poskytl právní pomoc několika svědkům při podání vysvětlení podle § 158 odst. 4 tr. ř., přičemž tyto osoby měly uvádět údaje v neprospěch obviněného, kterého obhájce poté měl obhajovat na základě udělené plné moci. S tímto názorem se trestní kolegium Nejvyššího soudu ztotožňuje. Jestliže advokát již poskytl služby právní pomoci jiným osobám v rámci trestního řízení (např. při podání vysvětlení podle § 158 odst. 4 tr. ř.), pak později nemůže v téže věci vykonávat obhajobu jiné osoby jako obviněného.

Dále soudci téhož soudu vyslovili právní názor o možnosti analogického použití ustanovení § 40a tr. ř. v případech, kdy ustanovený obhájce na adrese, kterou uvedl pro účely doručování, písemnosti nepřebírá a není znám jeho pobyt. Zůstává však otázkou, jak zabezpečit právo obhájce na vyjádření ve smyslu ustanovení § 40a odst. 1 tr. ř. a také jak mu doručit rozhodnutí o zproštění obhajoby.Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu půjde-li evidentně o případ, kdy ustanovený obhájce po delší dobu obhajobu nevykonává, může to odůvodňovat rozhodnutí o jeho zproštění povinnosti obhajování podle § 40a odst. 1 tr. ř. Při doručování tohoto usnesení pak lze využít možnosti náhradního doručení ve smyslu ustanovení § 64 odst. 2 tr. ř. K právu obhájce na vyjádření bylo již výše uvedeno, že povinnost soudu je splněna tím, že se obhájci poskytne možnost vyjádřit se k zamýšlenému postupu ve stanovené lhůtě, a to jakoukoliv formou (např. ústně do protokolu, písemně).

7. Zkušenosti s využíváním ustanovení § 44 odst. 2 tr. ř.

Z důvodové zprávy:

Změna předmětného ustanovení byla odůvodněna dosavadní složitostí postupů v praxi často se vyskytujících případech, kdy jedním trestným činem je poškozena řada osob (řádově i tisíce), byť ve své podstatě často jde jednotlivě o relativně nízké částky. V případech, kdy za této situace měl orgán činný v trestním řízení respektovat všechna procesní práva poškozených (včetně vyrozumívání o úkonech a rozhodnutích, kde to zákon stanovil), vznikaly nejen obrovské nároky na financování trestního řízení státem, ale samotný průběh trestního řízení a jeho výsledek byl ohrožen množstvím úkonů, které bylo třeba provádět. Proto byla konstituována možnost soudu vyslovit, že poškození mohou svá práva vykonávat pouze prostřednictvím omezeného počtu společných zmocněnců.

Zkušenosti s aplikací ustanovení § 44 odst. 2 tr. ř. jsou malé. V obvodech působnosti Krajských soudů v Plzni, Hradci Králové a Praze nebyly zjištěny žádné poznatky. Podle poznatků zbytku praxe se jedná o poněkud sporné, problematické a málo využívané ustanovení novely, jehož zamýšlený přínos se jeví jako diskutabilní. Citované ustanovení vyvolává také zvýšení organizačního, technického, personálního a finančního zatížení soudu.

Většina soudů proto považuje ustanovení § 44 odst. 2 tr. ř. za velmi nepraktické. Soudy upozorňují na to, že postup podle tohoto ustanovení je obecně problematický, volba společného zmocněnce může v některých případech vést paradoxně k prodloužení a prodražení řízení, také účinný výkon práv poškozených zmocněncem není reálný, problémy by působila komunikace zmocněnce s poškozenými, zmocněnec by se často ve lhůtách do nařízeného hlavního líčení nestačil s poškozenými ani spojit, natož pak kvalifikovaně uplatňovat jejich nároky. Kromě toho s ohledem na skutečnost, že většina poškozených je v přípravném řízení vyslechnuta pouze formou podání vysvětlení, o němž se pořizuje jen úřední záznam, je stejně nezbytné předvolat takové poškozené k hlavnímu líčení za účelem jejich svědecké výpovědi. Při větším počtu poškozených proto soudy jednají s každým jednotlivým poškozeným samostatně.

Soudy poukazují též na to, že náklady poškozeného se v okamžiku uplatňování nároku na náhradu škody cestou společného zmocněnce aktuálně zvýší oproti situaci, kdy nárok na náhradu škody

uplatňuje sám. V praxi vznikají problémy s komunikací s poškozenými, vznikají vyšší náklady na doručení rozhodnutí o společném zmocněnci. Soudy zdůrazňují, že poškození by měli být včas a řádně poučováni (ve věcech připadajících v úvahu) již při svém prvním kontaktu s orgány přípravného řízení, přičemž formulář o poučení poškozeného by měl obsahovat i předtisk poučení o postupu podle § 44 odst. 2 tr. ř. Poškození totiž často nejsou schopni pochopit, a to jak fyzické osoby tak představitelé právnických osob, obsah tohoto ustanovení trestního řádu, navíc státní zástupci v těchto případech zmíněné ustanovení v obsáhlých věcech, v nichž vystupují desítky, stovky a někdy i tisíce poškozených, neaplikují.

Byl vznesen též námět, aby usnesení o společném zmocněnci nebylo nutno oznamovat doručením jednotlivým poškozeným, ale aby postačovalo oznámení vyvěšením na úřední desce soudu. Podle názoru soudců je také vhodné, aby toto usnesení o společném zmocněnci mohl činit vyšší soudní úředník.

Okresní soud v Písku uvedl, že jeho soudcům v rámci školení bylo doporučeno použít citovaného ustanovení jen v případech, kdy se počet poškozených pohybuje řádově ve stovkách.

V jedné věci Okresního soudu v Českých Budějovicích, kde vystupovalo asi 400 poškozených, předsedkyně senátu ve snaze dostát požadavkům ustanovení § 44 odst. 2 tr. ř. ustanovila všem poškozeným jediného zmocněnce z řad advokátů. Toto ustanovení však posléze zrušila, když ustanovený zmocněnec jí telefonicky sdělil, že podle jeho předběžného výpočtu bude účtovat odměnu za jeden úkon v takovém případě ve výši asi 200 000,- Kč.

Krajský soud v Ostravě navíc podotkl, že není ani zřejmý (resp. zákonem upravený) způsob, jakým by se měli poškození mezi sebou na výběru společného zmocněnce dohodnout. Způsob výběru společného zmocněnce by se podle jeho názoru dal zjednodušit například tím způsobem, že by poškozeným spolu s oznámením rozhodnutí soudce (v přípravném řízení) nebo předsedy senátu byl oznámen i seznam dalších poškozených a stanovena lhůta, ve které by měli poškození oznámit soudu (který vydal rozhodnutí podle § 44 odst. 2 tr. ř.) společného zmocněnce do maximálního počtu šesti. Po marném uplynutí této lhůty by pak provedl výběr společného zmocněnce (či více společných zmocněnců) přímo soud. Uvedený krajský soud navrhl i další alternativu, a to analogické použití ustanovení § 105 odst. 1 tr. ř., tedy rozhodnutí o „přibrání“ (stanovení) společného zmocněnce soudem bez jeho předchozí volby poškozenými, nicméně s jejich právem vznést vůči osobě přibraného zmocněnce námitky. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu stávající úprava uplatňování nároků poškozených prostřednictvím společného zmocněnce je příliš komplikovaná, a to i ve vztahu k samotným poškozeným, a nevede k usnadnění činnosti soudů ani k posílení práv poškozených. Výše uváděné legislativní náměty mohou být schůdnou cestou ke zjednodušení situace při aplikaci ustanovení § 44 odst. 2 tr. ř. Lze tak konstatovat, že záměr zákonodárce nepřispěl k řešení problémů spojených s účastí enormně velkého počtu poškozených v trestním řízení.

Složitost a zdlouhavost výše uvedeného postupu pak Krajský soud v Ostravě doložil poukazem na konkrétní věc, v níž je 109 poškozených, většinou jde o starší lidi – restituenty, k jejichž škodě měl obviněný spáchat trestný čin podvodu. Všichni poškození byli dopisem upozorněni na postup předvídaný ustanovením § 44 odst. 2 tr. ř. a přes obsáhlé a podrobné poučení je z dopisů těchto osob zřejmé, že obsah poučení nepochopili. Řádně se dosud připojila asi jen jedna čtvrtina poškozených, přičemž soudci není zřejmé, co s oním zbytkem tří čtvrtin poškozených, zda jim všem poslat usnesení, že se k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody nepřipouštějí, či zda je opakovaně poučovat o zmocněnci. Již nyní korespondence s poškozenými tvoří dva samostatné přílohové spisy a lze snadno vypočítat nemalé náklady, které v této souvislosti vznikly.

Okresní soud v Bruntále pak naznačil, že úprava podle § 44 odst. 2 tr. ř. se mu jeví jako prakticky použitelná jen v těch případech, v nichž jde o okruh poškozených, kteří k sobě mají určitý vztah nebo

se znají (např. klienti zkrachovalé družstevní záložny); jinak je velmi obtížné, aby se poškození, kteří vůči sobě nemají žádné vazby a jeden o druhém ani nevědí, vůbec mohli dohodnout na nějakém společném zmocněnci.

Komplikace s aplikací citovaného ustanovení doložil i Krajský soud v Ústí nad Labem poukazem na trestní věc, kde byla podána obžaloba na 3 obžalované pro trestné činy podle § 250 odst. 1, 4 tr. zák. a § 248 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák. a vystupuje v ní 1532 poškozených. Při podání obžaloby státní zástupce spojil vyrozumění poškozených o možnosti zvolit si společného zmocněnce s vyrozuměním o podání obžaloby. Přípisy poškozených jsou nyní doručovány jak státnímu zástupci, tak i krajskému soudu. Společný zmocněnec doposud ustanoven nebyl. Asi 10 % poškozených se sdružilo do „Sdružení na ochranu akcionářů TOP 7" a zmocněnce si zvolí sami, zbytek poškozených odpovídá tak, že žádá soud o ustanovení zmocněnce (trestní věc byla zahájena před novelou trestního řádu).

8. Nová úprava protokolu a protokolace v řízení před soudem.

Z důvodové zprávy:

V zájmu jednotného postupu orgánů činných v trestním řízení byly upraveny náležitosti protokolace při provádění rekognice, konfrontace, vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrky na místě. Předchozí právní úprava podmínek, za nichž se sepisoval protokol, jeho náležitosti, postup při jeho opravě, včetně úpravy protokolu o hlasování byla jako vyhovující ponechána bez podstatných změn. Pro úpravy protokolace v řízení před soudem byl promítnut záměr v daleko širším rozsahu využívat k zachycení záznamu o průběhu úkonů záznamové techniky a svěřit protokolaci v řízení před soudem do samostatné působnosti (a odpovědnosti) vyššího soudního úředníka nebo protokolujícího úředníka, který by měl mít k takové činnosti zvláštní kvalifikaci ověřenou příslušnou zkouškou. Pro zjednodušená řízení byla upravena možnost upustit od přepisu záznamu protokolu o hlavním líčení, pokud se obviněný a státní zástupce vzdají práva odvolání proti rozsudku a s takovým postupem souhlasí.

Zprávy krajských i okresních soudů se v této souvislosti soustředily na informace o pořizování zvukového záznamu, byla-li i tato možnost – vedle diktování protokolu předsedou senátu – u soudu užívána (u všech okresních soudů nebyla tato praxe dosud běžná).

Nová právní úprava provádění protokolace v soudním řízení je přijímána převážně kladně, ačkoli v době provádění průzkumu patrně stále převažovala praxe protokolace „postaru". Je ovšem otázkou, zda toto pozitivní hodnocení obstojí za situace, kdy soudy zatím nemají vytvořeny všechny potřebné personální, organizační a technické předpoklady pro takový nový způsob protokolace.

Nový způsob protokolace klade podle soudů prvního stupně větší nároky na přípravu hlavního líčení; strany, nejsou-li dostatečně připraveny, mají méně časového prostoru pro kladení otázek (odpadá čas, který bylo třeba věnovat diktátu protokolu předsedou senátu), což se odrazí v množství (a mnohdy i kvalitě) pokládaných otázek.

Soudci působící v obvodu Krajského soudu v Plzni vyjádřili názor, že protokol nepovažují jen za výsledek činnosti protokolujícího úředníka a nezbavují se odpovědnosti za správnost protokolu (§ 55 odst. 5 tr. ř.). Uvědomují si, že by bylo vhodné na potřebné části záznamu výslovně upozornit a soustředit se na ně při protokolaci, jejich zatíženost je však spíše vede k tomu, že se spolehnou na práci protokolující úřednice, zejména jde-li o protokolující úřednici, která si již osvojila potřebnou praxi.

Prvním a podle ohlasu soudů také nejvýznamnějším nedostatkem je personální obsazení soudů. To dosud nepočítá s tím, že protokolující úředník je odbřemeněn od běžných administrativních činností,

tedy od toho všeho, co vykonával jako zapisovatel při dřívějším způsobu protokolace. Neúměrné zatížení protokolujících úředníků vede k tomu, že nejsou objektivně schopni zabezpečit řádné a včasné vyhotovení protokolu o jednání soudu, což způsobuje komplikace pro další postup v řízení (např. při odročení hlavního líčení, při vyhotovování rozhodnutí). Je nutné zabezpečit posílení odborného administrativního aparátu soudů, aby protokolující úředník (popřípadě vyšší soudní úředník) měl dostatečný časový prostor k seznámení s obsahem spisu, k prodiskutování problematiky s předsedou senátu a k řádné přípravě na výkon své činnosti. Pokud ke stávajícím administrativním činnostem přibude tomuto pracovníkovi ještě povinnost protokolace, tak nelze očekávat efekt této úpravy. Zprávy soudů upozorňují též na nedostatečné odborné i finanční zázemí protokolujících úředníků (některé soudy uvedly, že vzhledem k jejich nízkému finančnímu ohodnocení mají problém je na těchto místech udržet delší dobu). Je třeba také zvýšit nároky na obsazování funkcí protokolujících úředníků, neboť je poměrně velice obtížné bez znalosti spisu posoudit, co je podstatné pro řízení, a co tedy má být obsahem protokolu (§ 55b odst. 5 tr. ř.).

Dalším souvisejícím problémem je pak přepisování záznamů. Jednak jde o jeho zdlouhavost, neboť jestliže se protokolující úředník účastní jednání, musí poté zhruba stejný čas strávit poslechem záznamu a vyhotovováním protokolu, čímž mu nezbývá žádný čas na další práce. Okresní soud v Nymburce dokonce uvedl, že obsah záznamu tříhodinového hlavního líčení v konkrétní věci, v jehož průběhu byl proveden výslech poškozené, obviněného, byl přečten znalecký posudek a protokoly o výslechu několika málo svědků, musela protokolující úřednice přepisovat asi 9 hodin. Také soudy v obvodu působnosti Krajského soudu v Českých Budějovicích uváděly, že vypracování protokolu trvá protokolujícímu úředníkovi přibližně dvojnásobnou dobu, než je doba hlavního líčení. To značně komplikuje průběh vícedenních hlavních líčení, v nichž předsedové senátu z technických důvodů nemají následující den k dispozici protokoly z předcházejícího jednacího dne, což jim ztěžuje orientaci ve věci. Dále je problémem i kvalita samotného přepisu – protokolu. S tou nejsou potíže v případech, kdy je záznam o jednání přepisován ze zvukového nosiče doslovně. Problém ovšem nastává, když protokolující úřednice nezapisuje výpovědi vyslechnutých osob doslovně, takže v případě, že mají strany proti protokolaci námitky, musí si předseda senátu znovu záznam poslechnout a o námitkách proti protokolaci rozhodnout.

Dále se často poukazuje na nedostatky technické povahy vyplývající jak z kvality technického zařízení využívaného k protokolaci, tak i z toho, že soud musí vyslýchané osoby upozorňovat na to, aby hovořily patřičným směrem, aby byl jejich projev dostatečně slyšitelný pro pořizovaný záznam atd. Nová úprava nepočítá ani s některými krajními případy, kam lze zařadit mj. i poruchu nahrávacího zařízení či výpočetní techniky, nebo třeba i přechodný výpadek elektrické energie. Soudy v obvodu působnosti Krajského soudu v Praze shodně konstatovaly, že záznamová zařízení, jimiž jsou vybaveny jejich jednací síně, svým programovým vybavením zcela nevyhovují požadavkům soudní praxe. Výjimkou je pouze jedna jednací síň na Krajském soudě v Praze, která je vybavena podstatně kvalitnějším záznamovým přístrojem, který je vyhovující a nevyžaduje obsluhu protokolující úřednice v soudní síni, cena tohoto zařízení je však asi 300 000 Kč. Podle sdělení místopředsedy Krajského soudu v Praze jim Ministerstvo spravedlnosti zakázalo takovýmto záznamovým zařízením vybavit další jednací síně s tím, že cena záznamového zařízení na jednu jednací síň může být maximálně do 70 000 Kč, což však znamená nákup záznamového zařízení, které je po technické stránce nevyhovující. Záznamové zařízení nelze zpomalit, není ani vybaveno tzv. stopáží, takže nelze vyhledat na záznamovém zařízení příslušnou pasáž, ale je nutno celý záznam poslouchat vždy znovu.

Soudy také často poukazovaly na nevýhodu spočívající i jen v dodatečném (nikoliv velmi opožděném) vyhotovení protokolu, zejména v souvislosti s nemožností vyhlásit ve věci rozhodnutí, problémy s postupem podle § 207 a § 208 tr. ř., při pokračování v několikadenním hlavním líčení, při provádění výslechu dalších svědků, jakož i provádění dalších důkazů (vždy za situace, že ještě není k dispozici

žádný protokol o hlavním líčení) a v případech, kdy strany trvají na včasném dodání opisu protokolu o hlavním líčení, aby se mohly řádně připravit k hlavnímu líčení konanému např. již dalšího dne apod. Tak např. soudci některých soudů v obvodu působnosti Krajského soudu v Plzni k zabránění zmíněných nežádoucích projevů ve složitých trestních věcech mnohdy nařizují hlavní líčení jen na dopoledne, aby v odpoledních hodinách byl pořízen protokol a mohlo se bez potíží pokračovat v hlavním líčení následujícího dne.

Totéž platí i ve vztahu k dodržení lhůt pro vyhotovení rozhodnutí. Komplikace s neexistencí písemného protokolu o hlavním líčení může nastat i v těch výjimečných případech, v nichž učiní písemný slib obviněný ve vazbě v rámci hlavního líčení.

Krajský soud v Plzni zmínil i další problematickou otázku spojenou s dokazováním, když upozornil na situaci, kdy Vrchní soud v Praze zrušil rozsudek napadený odvoláním proto, že důkazy nebyly provedeny v potřebném rozsahu, tj. nebyly označeny v protokole, ač podle zvukového nosiče před soudem provedeny byly. Odvolací senáty uvedeného krajského soudu v případě nejasností v protokolaci si zvukové záznamy přehrávají s tím, že případné nedostatky by patrně řešily vrácením věci bez věcného vyřízení s iniciováním oprav protokolu. S takovým postupem krajského soudu trestní kolegium Nejvyššího soudu souhlasí. Vzniknou-li pochybnosti o tom, zda nějaký důkaz byl proveden či nikoliv (např. rozhodnutí se o něj opírá, ačkoliv v protokolu o hlavním líčení není provedení tohoto důkazu uvedeno), je namístě pokusit se tuto okolnost objasnit (např. i přehráním zvukového záznamu, resp. jeho části). Poté může přicházet v úvahu postup předpokládaný ustanovením § 57 tr. ř.

Valná většina soudů navrhuje, aby zákonem předvídaný nový způsob protokolace byl pouze fakultativní a aby předseda senátu sám rozhodl o způsobu protokolace s přihlédnutím k povaze, složitosti a rozsahu projednávané věci. V některých věcech se jeví rychlejší klasický způsob protokolace, v některých bude z hlediska časového výhodnější použít záznamové zařízení. Zvláště to pak platí v případě protokolace ve veřejném zasedání. Podle odvolacích senátů krajských soudů změna protokolace u veřejného zasedání v odvolacím řízení nepřináší vzhledem k minimálnímu rozsahu protokolu pro soudce žádnou časovou úsporu, naopak vede k zatížení soudní kanceláře a prodlevám při vyhotovení protokolu. Novela by tak mohla mít v odvolacím řízení zcela opačný efekt, než jaký se předpokládal (srov. však další změnu trestního řádu provedenou zákonem č. 283/2004 Sb. účinnou od 1. 7. 2004).

Další významný apel většiny soudů pak směřoval k pořizování dokonalejší záznamové techniky včetně kvalitního a vhodného programového vybavení, zálohových jednotek a záložních zdrojů elektřiny.

Je nutno zdůraznit, že nový způsob protokolace je zásadní změnou v průběhu řízení před soudem. Vcelku pozitivní hodnocení této změny je poněkud zeslabováno a znehodnoceno výše uváděnými problémy technické, personální a organizační povahy.

9. Nová úprava doručování (§ 62 až § 64a tr. ř.).

Z důvodové zprávy:

Smyslem změněné úpravy mělo být mimo jiné zvýraznění podmínek, za nichž je možné požadovat doručení od policejního orgánu, do jehož působnosti tato činnost patří zcela okrajově a výjimečně, a harmonizace s úpravou obsaženou v občanském soudním řádu.

Nová judikatura:

č. 38/2003-II Sb. rozh. tr. – Uložení zásilky podle § 64 odst. 2 tr. ř a z něj vyplývající fikce doručení

zásilky adresátovi nejsou vyloučeny u zásilky, jíž je obžalovaný jako odvolatel vyrozumíván o konání veřejného zasedání o odvolání.

Nová úprava doručování není podle poznatků získaných průzkumem pro práci soudů podstatnějším přínosem. Soudy se shodují, že problémy s doručováním nadále zásadně nepříznivě ovlivňují rychlost řízení před soudem a zajišťování účasti předvolávaných osob. Soudy poukazují na to, že institut adresy označené pro účely doručování (§ 63 odst. 2, § 64 odst. 2 tr. ř.) odstraňuje průtahy řízení zejména v případech, kdy se obžalovaný o veřejném zasedání konaném o odvolání pouze vyrozumívá. Obecně oceňují také přiblížení úpravy doručování písemností podle občanského soudního řádu a trestního řádu. Naopak Krajský soud v Brně uvedl, že z hlediska nové právní úpravy se mu jeví odkaz na příslušná ustanovení občanského soudního řádu jako problematický (nejde-li o doručování do vlastních rukou). Soudy mají za to, že i s ohledem na připravované změny úpravy doručování podle občanského soudního řádu se nejeví tato provázanost jako vhodná.

Příznivější situace je u těch soudů, které mají své doručovatele (nejsou to však všechny soudy), tento způsob doručování (společně s možností doručování prostřednictvím justiční stráže) soudy vesměs považují za nejefektivnější. Problémy s rychlostí doručování by tak možná vyřešilo posílení soudů o místa soudních doručovatelů, a to jak po stránce personální, tak po stránce materiální vybavenosti. Okresní soud v Litoměřicích uvedl, že tímto způsobem doručování ušetří asi jednu čtvrtinu nákladů vydávaných dříve na poštovné (z částky 2 500 000 Kč o 700 000 Kč).

Za negativní faktor je podle některých soudů nutno považovat i značnou migraci trestně stíhaných osob, jakož i zrušení povinnosti přihlašování k přechodnému pobytu. Problémy však nejsou jen s přebíráním zásilek obviněnými, ale i svědky.

Velmi často musí soudy využívat služeb policie, která však je již přehlcena požadavky na doručování, takže ani s její pomocí nedochází k urychlenému doručování a často se tak stane, že do dne hlavního líčení není žádost o doručení vyřízena. Ve vztahu k policejním orgánům se jako pozitivum nové úpravy spatřuje jednoznačné stanovení podmínek, za kterých lze jejich prostřednictvím doručovat, jakož i schopnost policejních orgánů doručit obsílky i v době, kdy pošta již nedoručuje, např. ve večerních hodinách.

Pokud jde o doručování prostřednictvím pošty, negativně je hodnocena skutečnost, že pošta doručuje jen v dopoledních hodinách, jakož i některé další problémy nesouvisející s působností novely, ale víceméně problémy zapříčiněné činností pošty.

Jako zcela nedostačující pro účely doručování je hodnocena Centrální evidence obyvatel, jejíž údaje jsou při změně pobytu obviněného zcela nepoužitelné, a to i v těch případech, kdy se obviněný na jiném místě zdržuje delší dobu a je zaměstnán.

Soudy vesměs navrhují, aby obviněná osoba v přípravném řízení uvedla adresu pro doručování, na kterou by se všechny písemnosti obviněnému zasílaly, a to včetně těch, u nichž je podle nyní platné úpravy vyloučeno náhradní doručování. Bylo by na obviněném, aby informoval příslušný orgán činný v trestním řízení o případné změně adresy pro doručování, pokud by se např. přestěhoval apod. Tato možnost by platila pro celý průběh trestního řízení a veškeré písemnosti obviněnému zaslané na určenou adresu by bylo možno považovat za doručené. Dosavadní povinnost obviněného uvést kontaktní adresu, na níž mu lze doručovat, je přínosem jen při doručování těch soudních zásilek, u nichž zákon umožňuje uložení s následnou fikcí doručení. Tato možnost přichází v úvahu v podstatě jen v tzv. porozsudkové agendě, a to ještě v omezené míře. Pro řízení před vydáním rozsudku přetrvávají stěžejní problémy související s doručováním zásilek uvedených v § 64 odst. 4 tr. ř. poštou, trestní řád zde neumožňuje fikci doručení a novela není podle zmíněného vyjádření žádným podstatným přínosem v této oblasti.

Za žádoucí proto soudy považují také rozšíření možnosti doručování spojeného se vznikem fikce doručení, a to zejména v případech, když osoba uvedla adresu pro doručování a zásilku si nevyzvedla. Tak např. Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře vznesl výhradu k ustanovení § 64 odst. 4 písm. a) tr. ř., které neumožňuje uložení zásilky obsahující předvolání k hlavnímu líčení a veřejnému zasedání. Dále se pak ve vztahu k možnosti vzniku fikce doručení (§ 64a tr. ř.) poukazuje na nepříliš odpovědný postup doručujících osob, které často vrací zásilky, jež se nepodařilo doručit, bez uvedení konkrétních údajů nutných ke spolehlivému posouzení vzniku fikce doručení, případně při odmítnutí převzetí řádně příjemce nepoučí o jejím následku (§ 64a odst. 2 poslední věta tr. ř.), čímž se tato fikce nedá využít a její účel je zmařen. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu však stávající úpravu možností náhradního doručování není nutno rozšiřovat, ale spíše je třeba hledat jiné – i personální – možnosti, jak zefektivnit doručování zásilek, u nichž nelze využít fikce doručení (např. doručování prostřednictvím soudních doručovatelů nebo justiční stráže).

10. Problematika nové úpravy vazeb. Rozhodování o vazbě v přípravném řízení. Rozhodování o vazbě v soudním řízení a celý komplex problémů s tím spojených. (Novelizovaná ustanovení § 67 a § 68 tr. ř., lhůty vazby, nahrazení vazby apod.)

Z důvodové zprávy:

Ustanovení o důvodech vazby bylo zpřesněno proto, aby bylo zřejmé, že rozhodnutí o vazbě musí vždy přesně vycházet z konkrétních okolností případu, v rámci kterého je třeba se podrobně zabývat poznatky o dosavadním chování obviněného. Zároveň se výslovně vyjádřil princip, podle kterého uvalení vazby jako nejcitelnějšího zajišťovacího opatření přichází v úvahu tehdy, jestliže účelu vazby nelze dosáhnout jinak.

Nepříznivé situaci, kdy za činnosti předchozí úpravy byli v České republice ve vazbě převážně obvinění, kteří byli stíháni za trestné činy ohrožené sazbou trestu odnětí svobody do dvou let, má novela čelit výrazným zpřísněním podmínek pro vzetí do vazby u těchto typově méně společensky nebezpečných trestných činů. Zároveň stanovila, kdy se takových omezení nepoužije, aby bylo zajištěno náležité provedení trestního řízení.

Dále byla za účelem snadnějšího plnění povinností, které pro věznice vyplývají zejména ze zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, upravena oznamovací povinnost orgánů činných v trestním řízení.

Do příslušných ustanovení byl také promítnout princip, podle kterého se délka přípustného trvání vazby v přípravném řízení v zásadě odvíjí od typové závažnosti činu, pro který je obviněný stíhán, a to s odůvodněním, že jednak s typovou závažností činu v zásadě koresponduje i skutková složitost určité věci a čas nutný k jejímu objasnění, a dále aby újma, které je obviněný v podobě vazby podroben, nepřevyšovala výměru trestu odnětí svobody, kterým je v případě prokázání viny ohrožen. Realizace uvedeného principu měla přispět k výraznějšímu zrychlení vazebního řízení zejména v nejméně závažných věcech.

V zájmu zrychlení přípravného řízení se rozšířila oprávnění státního zástupce na veškeré rozhodování o vazbě v přípravném řízení – s výjimkou rozhodování o vzetí obviněného do vazby. Proti rozhodnutí státního zástupce byla ponechána stížnost, o níž rozhoduje soud, v jehož obvodu státní zástupce působí. Při zachování dvouinstančnosti rozhodování o trvání vazby v zájmu zrychlení řízení byl předchozí model rozhodování o prodloužení vazby zaměněn za obligatorní rozhodování o dalším trvání vazby a rozhodovací pravomoc přesunuta z vrchního a Nejvyššího soudu na soud, resp. státního zástupce, který vede řízení.

Stávající prostředky nahrazující vazbu byly doplněny o nahrazení vazby dohledem probačního

úředníka s principy analogickými dohledu probačního úředníka v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Nová judikatura:

č. 51/2002 Sb. rozh. tr. – Omezení stanovená podle § 73 odst. 3 tr. ř. mohou trvat maximálně po dobu trvání důvodů vazby.

č. 52/2002 Sb. rozh. tr. – Důvod, při jehož splnění neplatí omezení pro vzetí do vazby, uvedený v ustanovení § 68 odst. 3 písm. e) tr. ř. (obviněný pokračoval v trestné činnosti, pro niž je stíhán), je naplněn nejen tehdy, když obviněný před sdělením obvinění, resp. před rozhodnutím o zahájení trestního stíhání ve smyslu § 160 tr. ř. pokračoval v trestné činnosti spácháním několika dílčích útoků téhož trestného činu (§ 89 odst. 3 tr. zák.), ale i tehdy, když trestné činy téže povahy opakoval, např. první spáchal před rozhodnutím a druhý po rozhodnutí o zahájení trestního stíhání podle § 160 tr. ř.

č. 58/2002 Sb. rozh. tr. – Lhůty stanovené v § 71 odst. 3, 4, 5, 6 tr. ř. nejsou pouze lhůtami pořádkovými. Jde o lhůty, na které se vztahuje článek 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod, z něhož také vyplývá, že nikdo nemůže být držen ve vazbě, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu. Povaha a smysl těchto lhůt nepřipouští stav, že by jejich nedodržení nemělo žádný vliv na další trvání vazby. Není-li z nějakého důvodu rozhodnuto ve stanovených lhůtách, že se obviněný i nadále ponechává ve vazbě, je nutno učinit opatření k jeho propuštění na svobodu (příkaz k propuštění z vazby).

č. 1/2003 Sb. rozh. tr. – Ustanovení § 67 a § 68 tr. ř. o důvodech vazby a podmínkách pro vzetí do vazby je nutno vykládat i s ohledem na povinnost orgánů činných v trestním řízení propustit obviněného z vazby na svobodu v případě, kdy je zřejmé, že vzhledem k jeho osobě a k okolnostem případu trestní stíhání nemůže vést k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody [§ 72 odst. 2 písm. b) tr. ř.]. To znamená, že obviněný nemůže být vzat do vazby ve věci, ve které je takový závěr nutno učinit s přihlédnutím k získaným informacím již v tomto stadiu rozhodování o vazbě.

č. 3/2003 Sb. rozh. tr. – Povinnost orgánu činného v trestním řízení rozhodnout podle ustanovení § 71 odst. 4, 5, 6 tr. ř. o dalším trvání vazby je splněna i v případě, kdy soud o dalším trvání vazby rozhodne na základě žádosti obviněného o propuštění z vazby podle § 72 odst. 3 tr. ř. Od právní moci tohoto rozhodnutí pak začínají běžet lhůty pro další rozhodnutí o trvání vazby. Viz však níže nález Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2003, sp. zn. IV. ÚS 157/03.

č. 5/2003 Sb. rozh. tr. – Ustanovení § 71 odst. 9 tr. ř. nepřekročitelně vymezuje dobu trvání vazby jak v přípravném řízení, tak i v soudním řízení a nepřipouští jakékoliv přesuny mezi nimi, které by vždy byly v neprospěch obviněného. Soud musí vždy jako nejdelší dobu možného trvání vazby pro řízení před soudem počítat dvě třetiny příslušné doby uvedené v § 71 odst. 8 tr. ř., byť část této doby stanovená pro přípravné řízení nebyla vyčerpána.

č. 7/2003 Sb. rozh. tr. – O stížnosti proti usnesení, kterým státní zástupce rozhodl o dalším trvání vazby (§ 73b odst. 2 tr. ř.), rozhoduje soud, jehož příslušnost vyplývá z ustanovení § 146a odst. 1 písm. a) tr. ř. Pro určení příslušnosti soudu nemá v takovém případě význam ustanovení § 26 tr. ř.

č. 16/2003 Sb. rozh. tr. – Obviněného nelze vzít do vazby, byť by i existoval některý z vazebních důvodů, pokud se již v téže věci nacházel ve vazbě a celková doba původní vazby přesáhla maximální možnou délku vazby stanovenou v § 71 odst. 8 písm. a) až písm. d) tr. ř. Pro stanovení celkové doby vazby je přitom rozhodná ta právní kvalifikace činu obviněného, která přichází v úvahu v době, kdy soud o jeho vazbě rozhoduje.

č. 18/2003 Sb. rozh. tr. – Rozhodnutí podle § 73a odst. 3 písm. c) tr. ř., že peněžitá záruka připadá státu, neboť obviněný opakoval trestnou činnost, může soud učinit, aniž by vyčkával právní moci nového (dalšího) odsuzujícího rozsudku obviněného. Otázku, zda se obviněný dopustil jednání, jemuž mělo být nejprve vazbou a posléze peněžitou zárukou zabráněno, soud vyřeší jako předběžnou podle § 9 odst. 1 tr. ř. na základě důkazů opatřených do doby jeho rozhodnutí.

č. 30/2003 Sb. rozh. tr. – Byl-li složitel peněžité záruky seznámen s podstatou obvinění a se skutečnostmi, v nichž je shledáván důvod vazby (§ 73a odst. 1, posl. věta, tr. ř.), jakož i upozorněn na možnost propadnutí záruky státu a její případné použití na zaplacení peněžitého trestu a nákladů trestního řízení (§ 73a odst. 6 tr. ř.), nelze na jeho návrh podle § 73a odst. 4 tr. ř. peněžitou záruku zrušit nebo změnit její výši jen proto, že složitel změnil názor na otázku nahrazení vazby obviněného např. proto, že potřebuje použít peníze ke své podnikatelské činnosti.

č. 34/2003 Sb. rozh. tr. – O návrhu obviněného na zrušení peněžité záruky z důvodu, že pominuly vazební důvody (§ 72 odst. 1 a § 73a odst. 4 tr. ř.), rozhoduje ve stadiu přípravného řízení státní zástupce, a nikoliv soud prvního stupně.

č. 44/2003 Sb. rozh. tr. – Jestliže státní zástupce nevyhoví žádosti, resp. návrhu oprávněných osob na nahrazení vazby obviněného zárukou, slibem obviněného, popř. dohledem [§ 73 odst. 1 písm. a), b), d) tr. ř.] nebo peněžitou zárukou (§ 73a odst. 1, 2 tr. ř.), musí předložit věc k rozhodnutí soudu (§ 73b odst. 3 tr. ř.).

č. 59/2003 Sb. rozh. tr. – Rozhodnout podle § 71 odst. 3 tr. ř., že se obviněný i nadále ponechává ve vazbě, může státní zástupce i před uplynutím lhůty tří měsíců trvání vazby v přípravném řízení. Od právní moci tohoto rozhodnutí pak začínají běžet lhůty pro další rozhodnutí o trvání vazby.

Z rozhodovací činnosti Ústavního soudu:

III. ÚS 566/03 – Podle § 67 písm. a) tr. ř. smí obviněný být vzat do vazby jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest. Z jazykového a logického výkladu uvedeného zákonného ustanovení plyne, že jím zakotvený důvod vyhýbání se trestnímu stíhání spočívá alternativně v důvodné obavě, že obviněný uprchne, nebo v důvodné obavě, že se bude skrývat, přičemž důvodnost této obavy musí být založena jeho jednáním nebo dalšími konkrétními skutečnostmi, jejichž demonstrativní alternativní výčet zahrnuje skutkové podstaty nemožnosti zjištění jeho totožnosti, neexistenci jeho stálého bydliště anebo hrozbu vysokého trestu. Jinými slovy řečeno, každá z těchto skutkových podstat, jelikož jejich uspořádání je alternativní a nikoli kumulativní, je tím jednáním, příp. konkrétní skutečností, jež zakládá samo o sobě důvodnou obavu, že se obviněný bude vyhýbat trestnímu stíhání, a to buď tím, že uprchne, anebo tím, že se bude skrývat.

Z pohledu ústavních kautel (zejména pak čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod) nutno ale pro aplikaci takto vyloženého předmětného zákonného ustanovení vymezit prostor ústavně konformní interpretace.

Výklad zákonné podmínky „hrozby vysokým trestem" Ústavní soud interpretuje ve smyslu konkretizace a individualizace trestněprávní kvalifikace skutku ve vztahu k obviněnému, a to na základě zjištění konkrétních skutečností, opodstatňujících důvodnost trestního stíhání.

„Hrozbou vysokým trestem" lze odůvodnit uložení tzv. útěkové vazby toliko v těch případech, kdy na základě zjištěných skutečností opodstatňujících důvodnost podezření ze spáchání zvlášť závažného

trestného činu lze předpokládat uložení trestu odnětí svobody ve výši nejméně kolem osmi let.

Obviněný může a má právo naproti tomu namítat a prokazovat za těchto okolností existenci konkrétních skutečností (silných důvodů), jež důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) tr. ř. eliminují a vylučují tak aplikaci předmětného vazebního důvodu.

I. ÚS 573/02 – Právo obviněného být slyšen v kontradiktorním řízení, v němž je přezkoumávána zákonnost dalšího trvání vazby, patří mezi základní institucionální záruky spravedlnosti řízení o pokračování či skončení omezení osobní svobody.

Mezi institucionální rysy vyžadované u subjektu přezkoumávajícího oprávněnost zbavení svobody patří nestrannost a nezávislost. Tyto rysy státní zástupce nesplňuje, a to jak z hlediska svého osobního statutu (srov. § 18 odst. 2, § 12d odst. 2 a § 12e odst. 1 a 2 ve spojení s § 9 odst. 2 a § 10 odst. 4 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a též hlavu třetí Ústavy České republiky – tj. systematické zařazení k moci výkonné), tak z hlediska svého procesního postavení v trestním řízení (viz čl. 80 odst. 1 Ústavy a § 2 odst. 5 věta pátá a § 68 odst. 1 věta třetí tr. ř.). Rozhodnutí státního zástupce o ponechání obviněného ve vazbě není rozhodnutím ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

IV. ÚS 157/03 – Ve vztahu k rozhodnutí, jímž má být založen právní následek v podobě právně odůvodněného ponechání obviněného ve vazbě ve smyslu dalšího trvání vazby (přesahující lhůtu založenou předchozím rozhodnutím) se jeví nezbytným, aby tento „údaj" o ponechání ve vazbě byl konstatován výrokovou částí rozhodnutí mající způsobilost, na rozdíl od vlastního odůvodnění, zakládat právní následky a nabývat právní moci.

Obecně se soudy přes rozporuplná vyjádření přiklonily k závěru, že se vazební řízení zrychlilo a počet vazebních věcí klesl. Počet vazeb v přípravném řízení rovněž klesl s ohledem na omezení, podle něhož v některých případech nelze vzít obviněného do vazby (§ 68 odst. 2 tr. ř.). Zprávy krajských i okresních soudů vyznívají shodně v tezi, že smyslem nové úpravy vazeb bylo nepochybně zkrátit délku vazebního řízení a omezit počet obviněných stíhaných vazebně, zejména v případech tzv. bagatelních trestných činů. Počet obviněných stíhaných vazebně se podle zpráv skutečně snížil.

Shora uvedenému konstatování, že po účinnosti tzv. velké novely došlo k poklesu osob stíhaných vazebně, svědčí i následující tabulka o rozhodování o vazbě v přípravném řízení u okresních soudů v obvodu působnosti Krajského soudu v Českých Budějovicích a o nápadu vazebních věcí u soudů v osobách:

Velmi častý byl však názor, že problematika nové právní úpravy vazeb je nepřehledná, složitá a celkově je vazba upravena velmi sporným způsobem, takže vznikají závažné aplikační problémy při používání jednotlivých institutů, a budoucí úprava by proto měla být mnohem jasnější a jednodušší. Dále soudy zmínily, že se některé instituty v novele trestního řádu velmi překrývají (viz rozhodování

o žádosti obviněného o propuštění z vazby a obligatorní postup z moci úřední ve smyslu § 71 odst. 5 tr. ř.). Je žádoucí upravit tuto problematiku jednoznačně, a to zejména pro soudce, kteří soudí v první instanci, protože v případě některých sporných rozhodnutí, pokud dojde k propuštění osoby z vazby na svobodu, bývají tyto skutečnosti medializovány a negativně ovlivňují celkový obraz justice, zejména jsou-li odchylné názory mezi jednotlivými soudy.

Jako palčivý problémem s negativním dopadem na délku řízení soudy zmiňují (za stávající nové úpravy vazeb) opakované žádosti obviněných o propuštění z vazby (u většiny soudů výrazný nárůst), o kterých je třeba rozhodovat, a to za paralelní obligatorní povinnosti soudu rozhodnout v příslušné lhůtě o dalším trvání vazby obviněného. Soudy upozorňují i na to, že spisy se stížnostmi obviněných se neustále pohybují mezi soudy prvního a druhého stupně, což zpomaluje celkový průběh vazebního řízení.

Shoda ve vyjádřeních je do jisté míry v tom, že se novou úpravou vazby zvýšila zatíženost jak soudců, tak i trestní kanceláře, neboť je třeba sledovat mnohem více lhůt.

Za komplikované je obecně považováno zejména ustanovení § 71 tr. ř., a to především právě s ohledem na množství lhůt. Důsledkem toho je faktické prodloužení vazebního řízení, a to zejména ve skupinových věcech, zvláště je-li třeba věci předkládat nadřízenému orgánu k rozhodnutí o stížnostech. Snaha obecných soudů co nejvíce minimalizovat často duplicitní rozhodování o vazbě (např. na základě žádosti obviněného o propuštění z vazby a současně na základě obligatorního přezkumu dalšího trvání vazby) byla akceptovaná v rozhodnutí publikovaném pod č. 3/2003 Sb. rozh. tr., v němž byl zaujat právní názor o vzájemné zastupitelností rozhodování soudů o vazbě na základě žádosti a z úřední povinnosti. Tato praxe však byla výrazně dotčena nálezem Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2003 sp. zn. IV. ÚS 157/03, který ovšem podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu nevylučuje současné rozhodnutí (jedním usnesením) jak o žádosti obviněného o propuštění z vazby, tak o ponechání obviněného ve vazbě, pokud bude náležitě vyjádřeno příslušnými samostatnými výroky, že soud rozhodoval o obou otázkách.

Některé soudy v obvodu Krajského soudu v Hradci Králové mají dobrou zkušenost – pokud jde o sledování většího množství vazebních lhůt – se speciálním počítačovým programem k tomuto účelu určeným, který jednak umožňuje udržovat soudcům i trestní kanceláři dostatečný přehled o průběhu jednotlivých vazebních lhůt a jednak upozorňuje na jejich hrozící uplynutí. Trestní kolegium Nejvyššího soudu doporučuje, aby byly počítačové systémy všech soudů, u nichž to přichází v úvahu, vybaveny podobným počítačovým programem.

Některé soudy považují existenci prekluzivních lhůt podle § 71 odst. 5 tr. ř. a podle § 71 odst. 4, 6 tr. ř. za nadbytečnou, jelikož obvinění mají možnost žádat kdykoliv o propuštění z vazby na svobodu, lhůtu podle § 72 odst. 3 věty třetí tr. ř. pociťují soudy jako velmi krátkou, omezení lhůtou navíc neplatí pro případy kombinace institutů nahrazujících vazbu. Dalším důvodem podporujícím tento závěr je podle názoru soudů dikce ustanovení § 72 odst. 1 tr. ř.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu v souvislosti s rozhodováním o dalším trvání vazby zaznamenalo určité nejasnosti při výkladu ustanovení § 71 odst. 7 tr. ř., které upravuje příslušnost nadřízeného soudu rozhodujícího o opravném prostředku též k rozhodnutí o dalším ponechání obviněného ve vazbě, jestliže dosavadní doba trvání vazby skončí v průběhu řízení o opravném prostředku. Tímto nadřízeným soudem se vždy rozumí soud, který rozhoduje o řádném opravném prostředku v meritu věci; není jím nikdy Nejvyšší soud, byť výjimečně rozhoduje o řádném opravném prostředku (stížnosti) proti některým rozhodnutím vrchních soudů (např. o vyloučení soudců z rozhodování věci).

Vyskytly se podněty k dalšímu zjednodušení vazebního řízení, např. aby žádost o propuštění z vazby

mohl obviněný podat až po jednom měsíci od právní moci předchozího rozhodnutí o trvání vazby bez ohledu na to, zda bylo rozhodováno na podkladě předchozí žádosti obviněného, anebo na základě obligatorního přezkumu dalšího trvání vazby.

Okresní soud v Pardubicích konstatoval, že v některých případech stanovená tříměsíční lhůta, v níž je nutné znovu o trvání vazby rozhodnout za podmínek stanovených v zákoně, u méně závažných trestných činů, kde probíhá vazební řízení, může působit problémy v tom směru, že je třeba obviněné z vazby propustit, neboť by nebyly splněny zákonné podmínky pro další trvání jejich vazby, ačkoliv soud nezavinil to, že vazební řízení nebylo skončeno (to je např. v případech, kdy je nutné vyslechnout svědky, kteří se k hlavnímu líčení opakovaně nedostaví, nejsou předvedeni nebo je není možné vůbec předvolat a jejich výpovědí z přípravného řízení, v němž byli pouze vyslechnuti na záznam o podaném vysvětlení, není možné k důkazu použít).

Podle Okresního soudu v Hradci Králové se jako největší problém vazebního řízení jeví to, že výkladem bylo na soud přeneseno rozhodování o ponechání obviněných ve vazbě z důvodu podle § 67 písm. b) tr. ř. při uplynutí tříměsíční lhůty, což v praxi vyvolává celou řadu problémů. Uvedený soud je toho názoru, že nic nebrání tomu, aby toto rozhodování bylo pro přípravné řízení zcela ponecháno na státním zástupci, přičemž soud by o něm rozhodoval pouze v případě řízení o stížnosti obviněných. S tímto názorem trestní kolegium Nejvyššího soudu nesouhlasí a navíc řešení této otázky je nyní jednoznačně řešeno další novelou trestního řádu (zákon č. 283/2004 Sb.).

Naopak soudy v obvodu působnosti Krajského soudu v Brně konstatovaly, že nová právní úprava vazby se osvědčila. Vazební řízení dostalo především určitý řád, byl nastolen pořádek ve sledování lhůt a v rozhodování o trvání vazby.

U některých soudů se vyskytl problém, jak vykládat pojem „dosud nevyslechnutí svědci“ v ustanovení § 67 písm. b) tr. ř., a to v návaznosti na dikci ustanovení § 158 odst. 5 tr. ř. (tj. zda lze považovat osobu, která podala vysvětlení, za „vyslechnutého svědka“).Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu z ustanovení § 158 odst. 5 tr. ř. vyplývá, že obsah vysvětlení nelze v řízení před soudem použit jako důkaz (výjimka platí jen pro zjednodušené řízení konané před samosoudcem podle § 314d odst. 2 tr. ř.), a proto ani osobu, která vysvětlení podala, nelze pokládat za „vyslechnutého svědka“, a to ani z pohledu ustanovení § 67 odst. 1 písm. b) tr. ř.

Určité problémy se vyskytují v souvislostí s aplikací nového znění ustanovení § 68 odst. 2, 3 písm. e) tr. ř., zejména pak s interpretací pojmu „pokračoval v trestné činnosti, pro niž je stíhán“, který je použit v citovaném ustanovení. Podle některých soudců lze tento pojem vykládat extenzivně a zahrnout sem nejen případy pokračování, ale i opakování trestné činnosti, podle názoru jiných soudců takový výklad možný není. V posléze uvedených případech pak vznikají problémy při trestné činnosti recidivistů (např. pachatelé drobných krádeží), které by nebylo možno vzít do vazby, přestože je zřejmé, že budou trestnou činnost páchat nadále. Také v případě osob bez stálého bydliště, které s ohledem na ustanovení § 68 odst. 2 tr. ř. nelze vzít do vazby, dochází často k problémům, bývá vydáván příkaz k zatčení, řízení se prodražuje a prodlužuje. Nejednotnost je v tomto směru signalizována i v rozhodovací činnosti krajských soudů. Výše uvedená problematika výkladu pojmu „pokračoval v trestné činnosti, pro niž je stíhán“, již byla řešena v rozhodnutí uveřejněném pod č. 52/2002 Sb. rozh. tr.

Vyskytl se taktéž názor, podle něhož s poukazem na ustanovení § 72 odst. 2 písm. b) tr. ř. soud předčasně naznačuje, že dojde k rozhodnutí o vině obviněného, a v důsledku toho mohou vyvstat případné námitky podjatosti soudců. Nutno ovšem dodat, že dosud se takový případ v praxi nevyskytl. Navíc podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu takový závěr ze znění citovaného ustanovení ani nelze dovozovat.

Soudy v souvislosti se snížením počtu vazebních věcí uváděly, že se zvýšil počet věcí, v nichž je vydáván příkaz k zatčení obviněného.

Pokud jde o instituty nahrazující vazbu, je v praxi soudů využíván nově dohled probačního úředníka nad obviněným, dosavadní zkušenosti jsou příznivé (např. Okresní soud v Karlových Varech, Okresní soud Plzeň-město). Okresní soud v Jindřichově Hradci spatřoval jistou nejasnost v ustanovení § 73 odst. 1 písm. c) tr. ř.; podle jeho mínění není jasné, jakým způsobem a kdy se ukončuje dohled probačního úředníka. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu uvádí, že trvání institutů nahrazujících vazbu je vždy podmíněno existencí vazebních důvodů. Jestliže důvody vazby pominou, pak již nemohou dále trvat ani instituty nahrazující vazbu (srov. rozhodnutí publikované pod č. 51/2002 Sb. rozh. tr. a č. 34/2003 Sb. rozh. tr.).

Stávající úpravu peněžité záruky neshledávají soudy jako optimální, oproti předchozímu stavu se některým soudům jeví komplikovanější (např. Okresní soud Plzeň-město).

Lze se ztotožnit s tím, že účinnost nové úpravy vazebního řízení i přes nepochybná pozitiva, pokud jde o zkrácení celkové délky vazebního řízení a snížení celkového počtu vazebně stíhaných osob, je snižována zejména přílišným počtem lhůt, v nichž soudy musí rozhodovat o vazbě, což se ve svém důsledku negativně promítá do délky vazebního řízení, a je to i k neprospěchu obviněných.

Místo projednání a rozhodnutí věci samé se vede řízení o vazbě (v rámci dvouinstančního postupu). Dále pak nelze odhadnout dopady, které pro další praxi obecných soudů přinese výše již citovaný nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2004 sp. zn. I. ÚS 573/02. Je proto opodstatněné se zabývat náměty na novou legislativní úpravu rozhodování o dalším trvání vazby.

11. Dokazování – nová dikce ustanovení § 89 odst. 2 tr. ř., dopad novelizace ustanovení § 110a tr. ř.

Z důvodové zprávy:

První citované ustanovení bylo rozšířeno, neboť v původním znění sice předpokládalo, že v průběhu trestního řízení mohou důkazy předkládat a navrhovat též strany, avšak výslovně se nezmiňovalo o tom, že podmínkou předložení důkazu je zpravidla jeho aktivní vyhledání.
Smyslem nového ustanovení § 110a tr. ř. bylo zjednodušit proces zajišťování znaleckých posudků v trestním řízení. Předchozí úprava připouštěla, aby znalecký posudek opatřil obviněný nebo poškozený, přesto k takovému posudku přistupovala pouze jako k listinnému důkazu a teprve poté, co znalec se po zákonem stanoveném poučení na takový posudek odvolal, měl tento důkaz povahu znaleckého posudku.

Nová judikatura:

č. 26/2003 Sb. rozh. tr. – Předseda senátu při rozhodování podle ustanovení § 322 odst. 1 tr. ř., ve znění zák. č. 265/2001 Sb., o odložení výkonu trestu odnětí svobody na potřebnou dobu, pokud by výkon trestu ohrozil život nebo zdraví odsouzeného, není omezen pouze na lékařské zprávy předložené odsouzeným nebo vyžádané s jeho souhlasem, výslovně zmíněné v citovaném ustanovení. K rozhodnutí si může opatřit a použít případně i další důkazy (srov. § 89 odst. 2, věta první, tr. ř.). Vyloučeny jsou toliko ty důkazy, jejichž nepřípustnost vyplývá ze zákona.

Podle převládajícího názoru nová dikce ustanovení § 89 odst. 2 tr. ř. neznamená pro praxi soudů žádnou podstatnou změnu, a to zejména s ohledem na již zmíněné ustanovení § 2 odst. 5 věta šestá tr. ř. Státní zástupci, obvinění, případně poškození se na vyhledání, opatření nebo předložení důkazu nepodílejí jinou měrou, než jak to činili (či převážně nečinili) před účinností novely.

Aktivita stran je zatím spíše výjimečnou záležitostí, doposud není využívána v měřítku, jaký

zákonodárce zamýšlel, její realizaci lze považovat za přínosnou především ve vztahu k posílení práva obviněného na obhajobu s tím, že mu dává možnost uplatnit ho v plné šíři, což zejména obhájci prozatím příliš nevyužívají.

Některé soudy však výslovně zmiňují, že státní zástupci, jsou-li požádáni o předložení důkazu, projevují vstřícnost a součinnost. Jinak navrhují provedení důkazů, plynoucích ze spisového materiálu, již v obžalobě a v hlavním líčení předkládají či navrhují k provedení nové důkazy zcela výjimečně tak, jak činili již před novelou.

De lege ferenda více soudů vyslovilo názor, že pokud strany provedení důkazu navrhují, měly by jej též opatřit, resp. zajistit jeho provedení (např. zajistit osobní přítomnost svědka, předložit listiny apod.). Návrh na provedení důkazu by měl obsahovat jeho „specifikaci a adresnost".

Praxe oceňuje novou úpravu upřednostnění odborných vyjádření před opatřováním znaleckých posudků a rovněž tak opuštění nutnosti dvou znalců na vyšetření duševního stavu obviněného.

Nová dikce ustanovení § 110a tr. ř. se podle soudů výrazněji projevila převážně ve věcech dopravních nehod a majetkových trestných činů v tom směru, že strany předkládají tzv. „soukromě objednané znalecké posudky", a to často teprve v hlavním líčení nebo dokonce až v rámci odvolacího řízení, přičemž tyto posudky jsou zpravidla v rozporu se znaleckými posudky opatřenými orgány činnými v trestním řízení. Jejich kvalita je však mnohdy diskutabilní, neboť obvykle závěr takového znaleckého posudku „sleduje a vyhovuje" zadání objednatele. Často je tím pak důkazní řízení komplikováno, neboť je nutno vyhodnocovat dvě verze znaleckých posudků, a „téměř konfrontovat" alternativy dvou různých znalců, případně uložit vypracování revizního znaleckého posudku.

Podle Krajského soudu v Ostravě problémy mohou nastat i v případech, kdy u znaleckého posudku vypracovaného na návrh strany chybí doložka znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku. V takových případech se soudy snaží tuto vadu někdy zhojit poučením znalce podle § 106 tr. ř. Existuje však názor, že takový postup je vzhledem k dikci ustanovení § 110a tr. ř. nedostačující a že je tedy sporné, zda předložený důkaz (bez příslušné doložky) je znaleckým posudkem nebo listinným důkazem (§ 112 odst. 2 tr. ř.).

Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu znalecký posudek vypracovaný na návrh strany, v němž chybí znalecká doložka, lze v řízení před soudem číst jen jako listinný důkaz (např. jako odborné vyjádření). Jde však o nedostatek znaleckého posudku, který lze zhojit buď písemnou formou (upozorněním znalce v dopise na uvedené pochybení a výzvou k jeho odstranění), nebo v rámci poučení znalce před jeho výslechem přímo u hlavního líčení (resp. u veřejného zasedání).

Vyskytl se rovněž případ, kdy znalec – zpracovatel posudku předloženého stranou, kterého soud v hlavním líčení jako znalce vyslechl, požadoval přiznání znalečného. Stávající právní úprava tuto otázku blíže neřeší. Krajský soud v Ostravě v tomto případě odměnu znalci nepřiznal s tím, že posudek vypracoval a podal na žádost obhájce, což znamená, že strana, která tento důkaz předložila, by měla nést i náklady s tím spojené.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu k tomu poznamenává, že popis tohoto případu není zcela jasný. V obecné rovině lze souhlasit s názorem, že náklady spojené s vypracováním písemného znaleckého posudku zásadně nese strana, která znalce o vypracování posudku požádala. Pokud by se ovšem soud rozhodl znalce předvolat k hlavnímu líčení (eventuálně k veřejnému zasedání) a v jeho průběhu znalce vyslechl, pak za tento úkon provedený před soudem by znalci bylo nutno znalečné přiznat a zaplatit z prostředků státu.

Okresní soud v Jičíně navrhl, zda by nebylo vhodné v případě majetkové trestné činnosti, jestliže

obviněný spáchání trestné činnosti zcela doznává, přijmout právní úpravu, podle které by bylo možné jako listinný důkaz přečíst protokol o trestním oznámení, případně přečíst úřední záznam sepsaný s poškozeným na policii, který bude poškozeným podepsán. V praxi není totiž výjimkou, že poškození se k množství a druhu odcizeného zboží vyjádří do těchto listin, jiná listina soudu není předložena a při výslechu před soudem, kam musejí být poškození předvoláni, si na rozsah způsobené škody s odstupem času nevzpomínají.

12. Aplikace ustanovení § 129 tr. ř., zejména z hlediska lhůt a jejich dodržování.

Z důvodové zprávy:

V zájmu urychlení řízení byly podobně jako v občanskoprávním řízení přímo v trestním řádu upraveny i lhůty pro vyhotovení a vypravení rozsudku, které byly předtím s výjimkou pořádkové lhůty pěti pracovních dnů upraveny jen v kancelářském řádu. Zároveň bylo upraveno i prodlužování těchto lhůt předsedou soudu. Tyto lhůty vzhledem k ustanovení § 138 tr. ř. přiměřeně platí i pro usnesení vyhotovovaná a doručovaná ostatními orgány činnými v trestním řízení.

Soudy mají převážně za to, že dodržování lhůt pro vyhotovení rozhodnutí nečiní vážnější problémy. V zásadě akceptují úmysl zákonodárce vyjádřený v novele, tj. stanovit konkrétní lhůty pro vyhotovení rozsudku, nicméně soudy namítají, že obecně vymezené lhůty nevystihují konkrétní náročnost a obsáhlost řady rozhodnutí a možnosti soudů (personální, organizační, technické).

Jako krátká bývá označována lhůta pro vypracování rozsudku ve vazební věci, i stran ostatních lhůt se do jisté míry namítá jejich krátkost např. ve srovnání s civilním procesem. Soudy však poukazují na to, že nejproblematičtější je vypravení vyhotoveného rozsudku vzhledem k nedostatku administrativy způsobenému převedením zapisovatelek na protokolující úřednice. Pokud tedy nedojde k posílení administrativního aparátu soudu, bude zřejmě třeba lhůty pro písemné vyhotovení a vypravení rozhodnutí prodloužit. Uvedené lhůty jsou krátké, pokud se vezme v úvahu nová forma protokolace záznamovým zařízením. Soudci vyslovili obavy, že jakmile bude tato forma výlučnou, může bezesporu docházet k tomu, že protokolující úřednice nebude schopna v krátkých časových termínech dodat soudci příslušný protokol, což pak povede u soudce ke zkrácení jeho zákonné lhůty pro vypracování rozhodnutí. Bylo by vhodné s přihlédnutím ke stále zvyšujícímu se nápadu a k vyřizování většího počtu věcí zvážit délku těchto lhůt, neboť i v řízení před okresními soudy se stále více vyskytují trestní věci, které jsou časově i obsahově velice náročné. Není výjimkou, že spis má i tisíce stránek, a rozsudek pak sám o sobě s ohledem na rozsah prováděného dokazování rovněž vyžaduje ke zpracování více času, neboť bývá obsáhlý. V případech hospodářské kriminality je pak bezesporu rozsáhlých spisů více a takové řízení je časově náročné nejen co do délky hlavního líčení, ale i obsahově, protože vyžaduje zpracování všech provedených důkazů a vypořádání se s jejich obsahem a výsledky.

Tak např. ve zprávě Okresního soudu v Domažlicích se uvádí názor, podle něhož by byla vhodná pro vazební věci lhůta 10 pracovních dnů a pro ostatní trestní věci lhůta 20 až 30 pracovních dnů, a to obdobně, jako je tomu v občanskoprávní úpravě.

Ze svého pohledu doplňují krajské soudy, že v trestním řádu jde o nešťastnou formulaci zejména ve vztahu k vyhotovení rozsudku u krajského soudu jako soudu prvoinstančního, neboť s ohledem na charakter trestných činů, které krajský soud jako soud prvního stupně projednává, nelze skutečně ve velmi složitých, komplikovaných a rozsáhlých věcech ani přes zkušenosti, které soudci prvoinstanční agendy mají, dodržet lhůty, které jsou uvedeny v ustanovení § 129 odst. 2 písm. b) tr. ř. K tomu přispívá i nedostatečný servis, který příslušný soudce má, tj. materiální a personální zabezpečení.

Prodlužování lhůt se formálně vyřizuje předkládáním žádosti předsedy senátu (soudce) o prodloužení

těchto lhůt předsedovi příslušného soudu, který důvody uvedené v žádosti většinou akceptuje povolením požadované výjimky. Soudy mají za to, že by byla vhodná úprava, která by počítala s prodloužením lhůty k vyhotovení rozsudku v odůvodněných případech (vzhledem k povaze a složitosti věci) i na delší než dosavadní (základní) dobu se stanovením příslušné hranice, aniž by v takových případech bylo nutno formálně žádat předsedu soudu o povolení výjimky.

Krajský soud v Hradci Králové dává na zvážení, aby možnost vyhotovení zjednodušeného rozsudku podle § 314d odst. 3 tr. ř. byla rozšířena na všechny rozsudky, po jejichž vyhlášení se státní zástupce a obvinění vzdali práva odvolání nebo tak učinili ve lhůtě soudem stanovené.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu k tomu uvádí, že pokud jde o dodržování lhůt k vyhotovení soudních rozhodnutí, nedostatek administrativního personálu na mnoha soudech skutečně vede k nutnosti opakovaného prodlužování těchto lhůt, takže jejich zákonné hranice se často stávají formálními. Vzhledem ke změně ve způsobu protokolace je skutečně nezbytné zvýšit počty příslušných administrativních zaměstnanců soudů tak, jak je tomu ve vyspělých zemích. Bylo by rovněž vhodné – jak to ostatně naznačuje již důvodová zpráva k hodnocené novele trestního řádu – lhůty pro vyhotovení rozhodnutí v nevazebních trestních věcech sjednotit s obdobnou lhůtou stanovenou pro odeslání rozsudku v občanském soudním řízení (podle § 158 odst. 4 o. s. ř. je to 30 dnů a lhůtu lze prodloužit o dalších 60 dnů). Tím by se zároveň vytvořil prostor pro dodržování podstatně kratších lhůt ve vazebních věcech.

Dodržování lhůt pro vyhotovování rozhodnutí by podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu napomohl i zmíněný návrh Krajského soudu v Hradci Králové, který předpokládá možnost, aby soudy za podmínek nyní obsažených v ustanovení § 314d odst. 3 tr. ř. mohly vyhotovit zjednodušený rozsudek, resp. zjednodušené usnesení (nad rámec stávajícího ustanovení § 134 odst. 3 tr. ř.) neobsahující odůvodnění, a to ve všech věcech projednávaných okresním soudem a ve věcech, které projednává krajský soud jako soud prvního stupně podle § 17 tr. ř. Nejvyšší soud doporučuje provést v tomto směru odpovídající zákonnou změnu.

13. Dopad aplikace ustanovení § 158, § 158a, § 160 tr. ř. na řízení před soudem.

Z důvodové zprávy:

Předchozí jednotná struktura předsoudního stadia trestního stíhání se diferencovala v závislosti na tzv. typové společenské nebezpečnosti deliktu, který je jeho předmětem. U nejméně závažných deliktů toto mělo být na nejvyšší míru zjednodušeno a téměř zcela vyloučeno duplicitní dokazování před podáním obžaloby a po něm. O ostatních trestných činech se má konat vyšetřování, které je rovněž v určitých směrech zjednodušené. Zahájení trestního stíhání sdělením obvinění má nově formu usnesení s právem stížnosti, což je odrazem snahy o zvýrazněné postavení státního zástupce v přípravném řízení a důrazu na výkon jeho dozoru. V zájmu objektivity pak přípravné řízení o trestných činech policistů koná přímo státní zástupce. S ohledem na potřebu zachovávat tajemství utajovaných skutečností byla stejná pravomoc státního zástupce rozšířena i na vyšetřování trestných činů příslušníků BIS.

Rozdělení kompetencí policejních orgánů a vyšetřovatelů v jednotlivých fázích trestního řízení, jež ve svých důsledcích vedlo v řadě případů ke zbytečnému opakování úkonů, aniž by vždy byla zaručena vyšší odbornost, bylo odstraněno a zákon neupravuje otázky personálního obsazení policejních orgánů při plnění povinností, které má podle zákona v trestním řízení Policie České republiky jako celek. Zůstává na policii (resp. úpravě obsažené v zákoně o Policii České republiky), jaká personální kritéria pro odhalování a stíhání trestných činů zvolí.

Změněná právní úprava má jednak umožnit, aby v případech, kdy nejsou podmínky pro sdělení

obvinění, mohla policie provádět v potřebném rozsahu dokazování, jednak má maximálně urychlit fázi řízení předcházejícího podání obžaloby – toho má být docíleno především tím, že po sdělení obvinění nejsou prováděny v procesní formě důkazy, jejichž opakování pak státní zástupce na podporu obžaloby navrhne soudu. Přípravné řízení má být zaměřeno především na vyhledání potencionálních důkazů, jejichž provedení (nikoliv opakování) by mělo proběhnout až před soudem. Obstarání věcných a listinných důkazů a znaleckých posudků má význam zejména ve složitých věcech týkajících se hospodářské kriminality – zde mají zpravidla povahu základních a rozhodujících důkazů, o které se opírá obžaloba a později i meritorní rozhodnutí soudu. Obhájce by přitom měl mít plnou možnost zúčastnit se v řízení před soudem všech úkonů dokazování. S ohledem na potlačení významu přípravného řízení a zejména jeho výsledků pro další průběh trestního řízení není důvod k neformálnímu šetření policie přibírat obhájce. Ten má právo se zúčastnit kromě výslechu obviněného a seznámení s výsledky vyšetřování těch úkonů, které se s ohledem na svoji neodkladnost nebo neopakovatelnost anebo z jiných důvodů v zákoně přesně vymezených pořizují již v tomto stadiu řízení v procesní formě a které mohou být po podání obžaloby v průběhu dokazování použity.

Pokud se za zákonem stanovených podmínek provádějí ještě před zahájením trestního stíhání úkony v procesní formě, které jsou později použitelné jako důkaz v řízení před soudem, je třeba garantovat zákonný průběh provádění takových úkonů nestranným a nezávislým subjektem, jakým je soudce činný v přípravném řízení. Z tohoto důvodu se uvedené úkony provádějí za přítomnosti soudce. Jeho úloha má spočívat v zajištění zákonnosti při provádění úkonu, nikoliv v tom, že by sám nahrazoval policejní orgán nebo státního zástupce a úkon sám prováděl. Do průběhu úkonu má zasahovat pouze tehdy, jestliže je to třeba k dodržení zákonného postupu. Zákon nepředpokládá, že by soudce mohl přezkoumávat závěr státního zástupce o tom, zda je úkon podle zákona neodkladný nebo neopakovatelný, neboť k posouzení této otázky nemá v této fázi řízení dostatek podkladů a navíc bude tato otázka předmětem přezkoumání v dalších fázích řízení, zejména v hlavním líčení v řízení před soudem, kde bude mít důležitý význam pro hodnocení zákonnosti provedení takového důkazu. Stejně tak jako soud druhého stupně v řízení o opravném prostředku neprovádí výslech předsedy senátu soudu prvního stupně k postupu tohoto soudu při dokazování, nepředpokládá se, že by soudce, za jehož přítomnosti se před zahájením trestního stíhání prováděly úkony, byl v řízení před soudem předvoláván a vyslýchán jako svědek v případě námitek proti průběhu takového úkonu.

Způsob výkonu dozoru státního zástupce zejména v řízení o nejzávažnějších trestných činech je konkretizován tak, že by již v průběhu přípravného řízení státní zástupce měl získat takový přehled o věci, aby byl schopen kvalifikovaně zastupovat později podanou obžalobu.

V některých závažných a skutkově složitých věcech praxe ukazuje, že úspěšné vedení trestního řízení je podmíněno odbornými znalostmi, proto je možné, aby po dohodě s příslušnými správními úřady či jinými státními orgány, vědeckými nebo výzkumnými institucemi policistům a státním zástupcům poskytovali odborné konzultace jejich zaměstnanci. Konzultant nemá právo nijak procesně zasahovat do průběhu trestního řízení a přibráním konzultanta není dotčena odpovědnost policejního orgánu nebo státního zástupce za zákonnost postupu v řízení.

Přesunem pravomoci rozhodovat v přípravném řízení na státního zástupce je sledováno posílení jeho dominantního postavení v přípravném řízení a zajištění účinnějšího výkonu dozoru. Přesun oprávnění rozhodovat v přípravném řízení výlučně na státního zástupce je odůvodněn i významem takových rozhodnutí a jejich dopadem na možnost vést kdykoliv později trestní stíhání pro stejný skutek proti témuž obviněnému. V souvislosti s tím se posiluje postavení poškozeného, kterému se nově dává právo napadat usnesení o zastavení trestního stíhání a o postoupení věci stížností.

Ohledně nejzávažnější části kriminality má být konáno před podáním obžaloby vyšetřování v podobě jen nepatrně modifikované od předchozí právní úpravy. Odlišnost od vyšetřování ostatní kriminality spočívá v rozsahu důkazů, které mají být v průběhu vyšetřování provedeny a protokolárně zachyceny

tak, aby byly použitelné v dalším řízení před soudem.

O typově nejméně závažných trestných činech se má v zásadě konat tzv. zkrácené přípravné řízení, jehož podstatou je rychlé a neformální objasnění skutku, ve kterém je spatřován trestný čin, zjištění osoby důvodně podezřelé z jeho spáchání a vyhledání (nikoliv provedení) důkazů. Zkrácené přípravné řízení se koná pouze za podmínek, že lze očekávat, že toto řízení bude v několikadenní lhůtě ukončeno a podezřelý bude postaven před soud. Pokud tyto podmínky nejsou splněny – např. proto, že šetřením se nezjistily skutečnosti odůvodňující závěr o tom, že ze spáchaného trestného činu je důvodně podezřelá určitá osoba, pak konání zkráceného přípravného řízení nebude přicházet v úvahu.

Nová judikatura:

č. 48/2002 Sb. rozh. tr. – Ke sdělení obvinění podle § 160 odst. 1 tr. ř. nepostačuje, je-li orgánům činným v trestním řízení známa jen totožnost osoby, která by mohla být podezřelou ze spáchání trestného činu, není-li jim však zatím známo, jakým konkrétním způsobem se měla tato osoba na trestném činu podílet a jaký trestný čin lze v jejím jednání spatřovat.

Proto výslech svědka, který je cizincem a jenž prakticky ihned poté, kdy přichází v úvahu možnost provedení jeho výslechu, odjede zpět do svého domovského státu, může být neodkladným úkonem (a popřípadě také neopakovatelným úkonem) ve smyslu § 160 odst. 2, 4 tr. ř., pokud v době tohoto výslechu orgánům činným v trestním řízení ještě nejsou známy všechny potřebné skutečnosti k zahájení trestního stíhání.

č. 15/2003-II. Sb. rozh. tr. – Zahájení trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř. sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, jakož ani zahájení trestního stíhání podáním návrhu na potrestání soudu podle § 314b odst. 1 tr. ř. nemají účinky sdělení obvinění ve smyslu ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř. Takové účinky nastávají až doručením návrhu na potrestání obviněnému. Jde-li o trestné činy trvající nebo hromadné, na něž nedopadá zásada vyplývající z ustanovení § 12 odst. 12 tr. ř., a pachatel v trestné činnosti pokračuje před tím, než je mu návrh na potrestání doručen, soud musí rozhodnout i o těch částech skutku spáchaných do této doby, byť nejsou popsány v návrhu na potrestání.

V případech, kdy se pachatel dopouští trestné činnosti formou pokračování v trestném činu ve smyslu ustanovení § 89 odst. 3 tr. zák., může soud s ohledem na ustanovení § 12 odst. 12 tr. ř. považovat za skutek, který je vymezen žalobním návrhem (§ 220 odst. 1 tr. ř., § 179d tr. ř.), jen ty z dílčích útoků, které jsou v tomto návrhu popsány.

č. 33/2003 Sb. rozh. tr. – Rekognice provedená ukázáním osob svědkovi (§ 104b odst. 1, 2, 3 tr. ř.) má povahu neodkladného úkonu ve smyslu § 158a, § 160 odst. 4 tr. ř. také v případě, kdy nejsou k dispozici jiné prostředky, jak objasnit skutečnosti podmiňující zahájení trestního stíhání, nebo v případě, kdy ty prostředky, které k dispozici jsou, by mohly ohrozit důkazní význam takové rekognice (např. rekognice provedená ukázáním fotografie). Za této situace nepřítomnost obhájce u rekognice nemá za následek nepoužitelnost tohoto úkonu jako důkazu v řízení před soudem.

č. 37/2003 Sb. rozh. tr. – Orgán činný v trestním řízení je povinen zahájit trestní stíhání pro určitý skutek tak, aby jeho popis a právní kvalifikace odpovídala okolnostem činu zjištěným šetřením orgánů Policie České republiky před zahájením trestního stíhání.

Není-li respektována uvedená povinnost a trestní stíhání je zahájeno pro trestný čin, u něhož zákon nepředpokládá nutnou obhajobu, ač šlo o trestný čin nutnou obhajobu zakládající, přičemž obviněný si obhájce nezvolil, jde o vadu přípravného řízení, která je důvodem pro vrácení věci státnímu

zástupci k došetření podle § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř.

č. 45/2003 Sb. rozh. tr. – Úředního záznamu o vysvětlení osob podaného podle § 158 odst. 5 tr. ř nelze využít v řízení před soudem k postupu podle § 212 odst. 1 tr. ř a osobě, jež toto vysvětlení podala a je soudem vyslýchána jako svědek, takový záznam předestřít k vysvětlení rozporů mezi vysvětlením a výpovědí.
Je-li přesto svědkovi při jeho výpovědi v hlavním líčení takový úřední záznam předestřen, jde o vadu, která zpravidla způsobí, že tato výpověď je v části, v níž svědek reaguje na předestřené skutečnosti, důkazem neúčinným. Na tom nemění nic ani skutečnost, že byl u vysvětlení přítomen obhájce.

Soudy se v zásadě shodují na tom, že předmětná zákonná ustanovení zjednodušila a zkrátila přípravné řízení, to ovšem na úkor řízení před soudem. Při striktním využívání ustanovení § 158, § 158a a § 160 tr. ř. orgány policie vznikají při hlavním líčení problémy zejména se svědky. V přípravném řízení již téměř nejsou vyslýchány osoby v procesním postavení svědků, tyto osoby pouze podávají vysvětlení [§ 158 odst. 3 písm. a) tr. ř.] a o tomto úkonu jsou pořizovány úřední záznamy (§ 158 odst. 5 tr. ř.). Ty ovšem nejsou procesně použitelné. Dochází také k případům, že osoby podávající vysvětlení jsou fakticky vyslechnuty ve stejném rozsahu jako svědci, ovšem jejich sdělení jsou zachycena toliko ve formě úředního záznamu nebo protokolu o podání vysvětlení, takže i v takovém případě jde o podklady nepoužitelné před soudem jako důkazy. Toto pojímání úředního záznamu svědčí o jeho nepochopení policejními orgány, neboť jeho účelem má být v podstatě jen to, aby soudu, státnímu zástupci a obhájci (resp. obviněnému) poskytl podklad pro úvahu, zda je namístě příslušnou osobu vyslechnout v hlavním líčení jako svědka. Svědci se pak odvolávají na své výpovědi, které učinili na policii nezřídka i dvakrát nebo vícekrát, a nedokáží pochopit, proč mají svou výpověď opakovat znovu. Jejich výpovědi před soudem jsou pak po stránce důkazní velice slabé, protože většina z nich si již s ohledem na odstup času, který od posuzované události uběhl, na podrobnosti případu nepamatuje, nebo při konfrontaci s obžalovaným v jednací síni si raději na událost nevzpomínají, zejména u závažné trestné činnosti, a podrobnosti, které orgánům policie uvedli, pak jako důkaz použít nelze, což vede k oslabení důkazní situace s následnou možností zproštění obžalovaného obžaloby. Navíc se mnohdy stává, že tyto osoby podávající vysvětlení policisté poučí, že již k soudu nebudou muset přijít. Soudy poté, co jsou povinny svědky vyslechnout, narážejí na neochotu z jejich strany dostavit se k soudu, což soudce zdržuje a prodlužuje řízení před soudem.

Orgány policie v přípravném řízení ne vždy zcela adekvátním způsobem posuzují důkazní význam zejména výpovědí svědků z hlediska možnosti ztráty jejich důkazní hodnoty a ne vždy dostatečně využívají ustanovení § 164 odst. 1 tr. ř. Striktní postup policejních orgánů podle ustanovení § 158 až § 160 tr. ř. bez vhodného využití ustanovení § 164 odst. 1 tr. ř. tak má mnohdy za následek značné prodlužování celého trestního řízení před soudem, ale i nebezpečí zvýšení počtu zprošťujících rozsudků. Opatřování svědeckých výpovědí v přípravném řízení je ojedinělé, spíše se vyskytuje v případech závažnější trestné činnosti, popřípadě výjimečně u starých a nemocných osob apod. Orgány přípravného řízení často nedbají o to, že vedle neodkladných a neopakovatelných úkonů podle § 164 odst. 1 tr. ř. je třeba provádět výslechy svědků se sepsáním protokolu o jejich výslechu i v případech výpovědí osob mladších patnácti let, dále osob, u nichž nejsou pro jejich psychický stav splněny předpoklady pro náležité zapamatování a reprodukci vnímaného děje, a osob, na které by mohl být později vyvíjen nátlak.

Dále pak některé soudy policejním orgánům vytýkají, že ačkoli opatřují potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťují stopy, ve velkém množství případů je již nenechávají vyhodnotit. Po opakovaných pokusech o vrácení věci k došetření často požadavky soudu prvního stupně nejsou respektovány soudem odvolacím, tudíž se stává běžným jevem vyžadování např. pachových, biologických, mechanických a jiných stop soudem až po podání obžaloby.

Z hlediska prvostupňové agendy krajských soudů s výjimkou násilné trestné činnosti se navrhuje, aby se v těchto případech závažné trestné činnosti v přípravném řízení obligatorně prováděly výslechy svědků a jejich výpovědi zachycovaly do protokolu. Vzhledem k nedostatečnému fixování důkazů v přípravném řízení pak dochází v řadě případů ke zproštění obžaloby či ke změně právní kvalifikace posuzovaného skutku.

Soudy poukazují i na to, že se zásadním způsobem snížila možnost využití ustanovení § 211 tr. ř. Ztížila se rovněž pozice soudů v tom smyslu, že z některých úředních záznamů lze jen těžko zjistit, zda má být konkrétní osoba vůbec vyslechnuta jako svědek (to uvádí např. Okresní soud v Domažlicích). Důsledkem aplikace uvedeného zákonného ustanovení je pak podle zpráv a vyjádření soudců prodloužení řízení před soudem a v souvislosti s tím i složitější postup při dokazování.

Okresní soud ve Strakonicích v tomto směru navrhl zvýšit dozorovou činnost státního zástupce s tím, aby v případech, kdy je evidentní, že se bude jednat o rozsáhlou trestnou činnost nebo že tuto budou orgány Policie České republiky vyšetřovat delší dobu, zajistil vyslechnutí osob jakožto svědků, a nikoliv sepsání úředního záznamu o jejich výpovědi; Okresní soud v Táboře navrhl variantu, podle níž by mohl být se souhlasem stran úřední záznam přečten, jak je tomu ve zjednodušeném řízení před samosoudcem (§ 314d odst. 2 tr. ř.).

Krajský soud v Hradci Králové pokládá za nedostatek novely, že kromě případů zjednodušeného řízení (§ 314d odst. 2 tr. ř.) není jiná možnost upustit od dokazování nesporných skutečností.

Okresní soud v Ústí nad Orlicí považuje za paradoxní situaci, jestliže byl znalecký posudek zpracován pouze na podkladě úředních záznamů, přesto je takový znalecký posudek důkazem na rozdíl od těchto úředních záznamů. V případě zejména psychiatrických a psychiatricko-sexuologických posudků se může stát situace podle jeho názoru zcela neřešitelnou, pokud dojde ke změnám výpovědí oproti vysvětlením zachyceným v úředních záznamech.

Názory na zkrácené přípravné řízení a na zjednodušené řízení před samosoudcem nejsou zcela shodné. Některé soudy hodnotí tyto typy řízení výrazně pozitivně s tím, že jde o instituty, které nepochybně přispěly ke zkrácení trestního řízení v tzv. bagatelních věcech, přičemž mnohdy mezi spácháním trestného činu a rozhodnutím soudu uplyne jen několik málo dnů. Tento postup i občanská veřejnost hodnotí pozitivně.

Většina okresních soudů konstatuje, že zkrácené přípravné řízení skončené předáním zadrženého podezřelého soudu je zcela výjimečné. Lze je přitom považovat za efektivní především tehdy, je-li současně předveden i podezřelý. Jinak se řízení velmi prodlužuje. K předvedení podezřelé osoby ovšem dochází zcela výjimečně. Zjednodušené řízení před samosoudcem, pokud ho nelze skončit trestním příkazem, se z hlediska délky řízení v podstatě neliší od běžného hlavního líčení s obdobným rozsahem dokazování. Ve zkráceném přípravném řízení policejní orgán neseznamuje obviněného se spisem, takže obviněný u hlavního líčení vůbec neví, co ve spise je. K tomu, aby se obviněný mohl vyjádřit podle § 314d odst. 2 tr. ř., musí ho nejdříve soud seznámit s tím, jaké skutečnosti by měly být dokazovány a co k nim spis obsahuje.

V této souvislosti Okresní soud v Šumperku vyslovil pochybnosti ohledně ustanovení § 179b odst. 2 tr. ř., z něhož podle jeho názoru jednoznačně nevyplývá, kdo vlastně má rozhodnout o ustanovení obhájce. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu připomíná, že v citovaném ustanovení je odkaz na ustanovení § 38 tr. ř., kde jsou obsaženy podmínky, za kterých je třeba obviněnému ustanovit obhájce. Z toho zároveň vyplývá, že i na postup při ustanovování obhájce (popřípadě též zproštění tohoto ustanovení) se ve zkráceném přípravném řízení použije obecná úprava podle § 39 až § 40a tr. ř., a to včetně ustanovení § 39 odst. 1 tr. ř., podle něhož obhájce ustanoví, a pominou-li důvody nutné obhajoby, ustanovení zruší v přípravném řízení soudce. I postup podle § 179a a násl. tr. ř. – jak

vyplývá ze systematického zařazení těchto ustanovení i z názvu oddílu sedmého trestního řádu – je totiž přípravným řízením, byť zkráceným.

Pokud jde o vlastní řízení před soudem, dobře se osvědčil institut tzv. nesporných skutečností (§ 314d odst. 2 tr. ř.). Bylo by žádoucí rozšířit tento institut i na standardní hlavní líčení. Nebyl zjištěn případ odmítnutí návrhu na potrestání.

Pokud jde o ustanovení § 158a tr. ř., pak účast soudce u neodkladných nebo neopakovatelných úkonů nebývá příliš častá a je bez komplikací. Podle názoru více soudů je však nedostatkem zákonné úpravy, že soudce nemůže rozhodnout o tom, zda skutečně jde o neodkladný nebo neopakovatelný úkon. Policejní orgány také nedostatečně zdůvodňují, proč má jít právě o tento typ úkonu. Soudy mají za to, že by se zmíněných úkonů neměl účastnit soudce, ale justiční čekatel nebo státní zástupce, neboť u malých soudů, u nichž působí pouze dva trestní soudci, tito pak nemohou věc vyřídit (z důvodu vyloučení z meritorního rozhodování), musí být podán návrh na delegaci k jinému věcně příslušnému soudu, v důsledku čehož narůstá délka trestního řízení. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu poznamenává, že podstatou účasti soudce u neodkladných a neopakovatelných úkonů podle § 158a tr. ř. (spočívajících ve výslechu svědka a v rekognici) není jen přítomnost odborně erudované osoby – po této stránce by bezpochyby mohl být soudce nahrazen justičními čekateli nebo by postačovala účast státního zástupce. Cílem je spíše zajistit přítomnost osoby garantující řádný a nestranný průběh tak, aby zákonnost provedení tohoto úkonu nemohla být později zpochybňována (zejména obviněným), a to za situace, kdy ještě nepřichází v úvahu účast obhájce u tohoto úkonu. Tento smysl může zajistit vzhledem ke svému postavení jenom soudce, protože justiční čekatel ani jiný zaměstnanec nemá postavení soudce a obdobnou garanci nemůže poskytnout. Podobně je tomu u státního zástupce, který je v řízení před soudem stranou.

Soudy v této souvislosti upozorňují na skutečnost, že trestní řád neřeší otázku, zda je pak soudce, který se úkonu podle § 158a tr. ř. účastnil, vyloučen z dalšího projednání a rozhodování v téže věci, přičemž nelze vyloučit, že účastí na takovém úkonu může být pro další projednání dané věci subjektivně ovlivněn. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu by skutečně měl být soudce, který se účastnil úkonu podle § 158a tr. ř., vyloučen ze soudního projednávání věci, v níž byl takový úkon proveden, a to buď podle § 30 odst. 1 tr. ř., nebo podle analogie ustanovení § 30 odst. 2 věta druhá tr. ř. Soudce totiž odpovídá za zákonnost provedení úkonu podle § 158a tr. ř. a k dosažení tohoto cíle může dokonce do jeho provedení zasahovat. Vzhledem k tomu nepovažuje trestní kolegium Nejvyššího soudu za přípustné, aby po podání obžaloby (návrhu na potrestání) tentýž soudce opětovně posuzoval zákonnost takového úkonu a zejména činil z jeho průběhu, kterého se osobně zúčastnil a za jehož zákonnost sám odpovídá, důkazní závěry.

Zvláště v případech větších soudů se v souvislosti s aplikací ustanovení § 158a tr. ř. poukazuje na značný nárůst práce, který tzv. výkonová norma oceňuje pouze jednou věcí zapsanou v evidenci rejstříku „Nt“, přitom někdy jde o celodenní úkon. Navrhuje se také, zda by přítomnost soudce u neodkladných a neopakovatelných úkonů neměla být omezena jen na závažnější trestné činy. S tímto omezením trestní kolegium Nejvyššího soudu souhlasí, ale bylo by třeba citlivě vymezit okruh takových trestných činů. Soudce se nyní musí účastnit úkonů podle § 158a tr. ř. i v případě naprosto bagatelní trestné činnosti, přičemž v souladu s pokynem nejvyššího státního zástupce se uvedených úkonů účastní i státní zástupci (většinou) a kromě toho u rekognice je v souladu se zákonem přítomna ještě další nezúčastněná osoba. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu dodává, že považuje za vhodné, aby byla stanovena zákonná povinnost státního zástupce zúčastnit se takového úkonu. Je to totiž právě státní zástupce, který navrhuje provedení úkonu podle § 158a tr. ř., proto by mělo být samozřejmé, že u jeho provedení bude přítomen především on. Státní zástupce přitom v této fázi trestního řízení jednak provádí obecně dozor nad zachováváním zákonnosti (srov. zejména ustanovení § 157 odst. 2 tr. ř.) a jednak by měl zejména státní zástupce (který je tzv. pánem přípravného řízení) odpovídat za to, že bude mít k dispozici dostatečné důkazy pro podání obžaloby,

které budou použitelné v řízení před soudem. Z toho rovněž plyne, že státní zástupce v této fázi rozhoduje, zda jde skutečně o úkon neodkladný nebo neopakovatelný, a podle jeho průběhu může operativně přizpůsobit svůj další postup, popřípadě úkon ukončit, není-li neodkladný nebo neopakovatelný (např. zjistí-li, že vyslýchaný svědek není tak vážně nemocný, aby nemohl být vyslechnut až po zahájení trestního stíhání).

K ustanovení § 160 tr. ř. se připomíná slabá úroveň popisu skutku, zvláště pak se poukazuje na to, že v některých případech z něho lze jen obtížně dovodit subjektivní stránku trestného činu. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu zdůrazňuje, že obsahově nedostatečný popis skutku se často nekriticky přebírá z usnesení o zahájení trestního stíhání do obžaloby a z ní do rozsudku soudu prvního, popřípadě i druhého stupně, přičemž z obavy před porušením totožnosti skutku v něm nejsou učiněny změny odpovídající použité právní kvalifikaci skutku. To pak v mnoha případech vede k úspěšnosti podaných dovolání, pokud se opírají o dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

Za další problém některé soudy považují analogickou aplikaci ustanovení § 211 odst. 2 písm. b) tr. ř. v případě čtení protokolu o rekognici, která byla provedena až po zahájení trestního stíhání. Je otázkou, zda je k tomuto nutný souhlas obviněného či nikoliv. Trestní kolegium Nejvyššího soudu nepovažuje za správný uvedený názor o nutnosti použití analogie ustanovení § 211 odst. 2 písm. b) tr. ř. v popisované situaci. Rekognice je totiž bez ohledu na to, zda má být provedena před zahájením trestního stíhání nebo i po něm, vždy neopakovatelným úkonem (a někdy může být i úkonem neodkladným) – srov. rozhodnutí pod č. 54/1990 Sb. rozh. tr. Proto bez ohledu na skutečnost, je-li prováděna za podmínek ustanovení § 158a tr. ř. před zahájením trestního stíhání nebo i po něm podle § 104b tr. ř., uplatní se zde mimo jiné ustanovení § 104b odst. 6 tr. ř., podle něhož pro rekognici jinak platí ustanovení o výpovědi obviněného a svědka. To mimo jiné znamená, že protokol o rekognici lze přečíst přímo podle § 211 odst. 2 písm. b) tr. ř. a souhlas obviněného zde nutný není.

14. Řízení před soudem – ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř. (v návaznosti na ustanovení § 2 odst. 5, § 203 a § 215 tr. ř.) a § 181 odst. 3 tr. ř. Předběžné projednání obžaloby – nejčastější důvody. Rozhodnutí podle § 188 odst. 1 písm. a) až f) tr. ř. zejména z hlediska aplikace novelizovaných částí.

Z důvodové zprávy:

V ustanovení § 180 odst. 2, 3 tr. ř. je blíže rozvedena obžalovací zásada obecně formulovaná v § 2 odst. 8 tr. ř. a nově formulován charakter činnosti státního zástupce v řízení před soudem tak, aby byly objasněny všechny základní skutečnosti rozhodné z hlediska podané obžaloby. Za tím účelem je mu uloženo, aby z vlastní iniciativy nebo na žádost předsedy senátu opatřoval další důkazy, které nebyly opatřeny či provedeny v přípravném řízení, anebo kdykoli později z iniciativy dalších stran nebo soudu. Významně je posíleno postavení státního zástupce i při dokazování, kde by nejenom jako dosud měl navrhovat provedení dalších důkazů, jejichž potřeba se ukázala s ohledem na průběh řízení před soudem, ale zpravidla také provádět se souhlasem nebo na výzvu předsedy senátu důkazy, které podporují obžalobu. Z hlediska rovnosti stran je ve stejném rozsahu upravena činnost strany obhajoby při provádění důkazů, která je však s ohledem na zásadu, že obviněný má právo se hájit, jak uzná za vhodné, formulována jako oprávnění, a nikoli povinnost. Vzhledem k tomu, že předseda senátu hlavní líčení řídí, zajišťuje formální úkony při provádění důkazů, zejména u výslechu svědků a znalců, které jinak v souladu s ustanovením § 180 odst. 3 tr. ř. provádějí strany, dává zákonné poučení.

V zájmu urychlení řízení jsou v řízení před soudem stanoveny lhůty pro nařízení hlavního líčení, veřejného zasedání, popř. učinění jiného úkonu směřujícího ke skončení řízení, včetně mechanizmu postupu pro výjimečné případy, kdy to nebude možné. Uvedené lhůty jsou svojí povahou pořádkové a jejich porušení může zakládat kárnou odpovědnost soudce. V případě, že z důležitého důvodu nebude předseda senátu schopen uvedenou povinnost splnit, je povinen spis předložit předsedovi soudu k

rozhodnutí o prodloužení lhůty nebo o jiném opatření podle rozvrhu práce (přidělení věci jinému soudci určenému tímto rozvrhem).

Vzhledem k tomu, že možnost vrácení věci k došetření soudem je výrazně omezena, dává nová úprava oprávnění předsedovi senátu požádat policejní orgán o opatření jednotlivého důkazu a policejnímu orgánu ukládá povinnost mu bez průtahů vyhovět.

V souvislosti s opatřováním důkazů v řízení před soudem je nutné v některých případech, jak ukazuje i dosavadní praxe, provést důkaz i mimo hlavní líčení nebo veřejné zasedání. Jde o situace, kdy některá z předvolaných osob se k hlavnímu líčení nebo veřejnému zasedání nedostaví, a proto musí být zasedání soudu odročeno, přestože jsou přítomni státní zástupce a obhájce. Navíc může hrozit, že výslech takového svědka již nebude možno později provést, např. pro jeho dlouhodobou nepřítomnost v České republice, nástup na dlouhodobé léčení apod. Číst protokol o výslechu takového svědka, s výjimkou osob mladších než patnáct let o okolnostech uvedených v § 102 odst. 1 tr. ř., v hlavním líčení nebo veřejném zasedání o odvolání bude možno pouze za podmínek uvedených v § 211 tr. ř.

Vzhledem k zákonem deklarované zásadě, že těžištěm dokazování je řízení před soudem, je možnost vrácení věci do přípravného řízení pro nedostatečná skutková zjištění podmíněna tím, že došetření ve stadiu řízení před soudem by bylo spojeno s výraznými obtížemi spočívajícími např. v tom, že soud by došetření musel provádět za cenu opakovaného odročování hlavního líčení, neboť jen cestou postupných kroků by zjišťoval důkazní prostředky, jimiž lze věc objasnit. Naopak, pokud nedostatky přípravného řízení spočívají v tom, že vyšetřovatel neprovedl některé důkazy, které soud může provést stejně rychle jako vyšetřovatel (např. výslechy několika svědků, jejichž předvolání nic nebrání), není důvodu trvat na tom, aby projednání věci před soudem předcházelo stejně důkladné projednání věci před vyšetřovatelem. Stejně tak ne každá procesní vada by měla být důvodem k vrácení věci k došetření. Pokud ji lze napravit v řízení před soudem (např. správně poučit svědka a poté jej znovu vyslechnout), není třeba věc vracet. Naopak, jestliže procesní vadu ani v řízení před soudem nelze odstranit, pak je vrácení věci do stadia přípravného řízení důvodné (např. tomu, na koho byla podána obžaloba, nebylo sděleno obvinění, nebo bylo sděleno pro jiný skutek).

Podle dřívější právní úpravy soud v rámci předběžného projednání obžaloby mohl rozhodnout, že věc postupuje jinému soudu jako soudu věcně nebo místně příslušnému. Praxe ukázala, že tím zpravidla vyvolal vleklý spor o příslušnost, který rozhodl soud společně nadřízený oběma sporujícím se soudům. V zájmu urychlení řízení proto soud v těchto případech nerozhoduje o postoupení (a po právní moci svého rozhodnutí spis nezasílá soudu, který se často omezí na vyslovení své nepříslušnosti), ale ponechá rozhodnutí o příslušnosti přímo na soudu, který dosud rozhodoval spory.

Nová judikatura:

č. 37/2003 Sb. rozh. tr. – Orgán činný v trestním řízení je povinen zahájit trestní stíhání pro určitý skutek tak, aby jeho popis a právní kvalifikace odpovídala okolnostem činu zjištěným šetřením orgánů Policie České republiky před zahájením trestního stíhání.
Není-li respektována uvedená povinnost a trestní stíhání je zahájeno pro trestný čin, u něhož zákon nepředpokládá nutnou obhajobu, ač šlo o trestný čin nutnou obhajobu zakládající, přičemž obviněný si obhájce nezvolil, jde o vadu přípravného řízení, která je důvodem pro vrácení věci státnímu zástupci k došetření podle § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř.

č. 52/2003 Sb. rozh. tr. – I za účinnosti zák. č. 265/2001 Sb. je krajský soud oprávněn postupovat podle § 23 odst. 2 tr. ř. a rozhodnout o postoupení vyloučené věci okresnímu soudu. Má-li okresní soud, jemuž byla věc takto postoupena, za to, že sám není příslušným k jejímu projednání, může rozhodnout podle § 188 odst. 1 písm. a) tr. ř. o jejím předložení k rozhodnutí o příslušnosti soudu,

který je nejblíže společně nadřízen jemu a soudu, jenž je podle něj příslušný (§ 24 odst. 1 tr. ř.).

K ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř. lze obecně konstatovat, tak jak již uvedeno pod bodem 1. této zprávy, že se soudy nesetkávají s větší aktivitou ani ze strany státních zástupců, ale ani obhájců, či obžalovaných, pokud jde o možnost danou jim zákonem provádět důkazy, které podporují jejich verzi. Jelikož ustanovení § 2 odst. 5 věta šestá tr. ř. soudům ukládá povinnost doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro jejich rozhodnutí, je i nadále hlavní líčení vedeno v duchu, že je to soud, kdo důkazy před soudem provádí. Podle názoru některých soudů – například Okresního soudu v Domažlicích – má soud jen málo možností jak „donutit" státního zástupce k aktivnímu přístupu, objevují se i tendence navrhnout všechny osoby podávající vysvětlení k výslechu před soudem jako svědky s tím, že pak již nejde o důkazy nové a státní zástupci pak výslechy neprovádějí. V žádném případě však není stranám odepíráno právo dané jim tímto ustanovením trestního řádu, ale soud je v tomto případě veden zejména principem důstojnosti soudního jednání a rychlosti řízení.

V jedné věci Okresního soudu v Českých Budějovicích samosoudce při nařízení hlavního líčení uložil ve smyslu § 180 odst. 2 věta třetí tr. ř. státnímu zástupci, aby předložil soudu ve stanovené lhůtě aktuální zprávy o konkrétních dlužných částkách ve vztahu k jednotlivým poškozeným subjektům. Státní zástupce pokyn samosoudce nesplnil a odpověděl mu dopisem, v němž mimo jiné uvedl, že požadovaná povinnost vyplývá pro státního zástupce pro řízení před soudem, a nikoli před zahájením hlavního líčení.

Stran této problematiky trestní kolegium Nejvyššího soudu odkazuje na již výše zmíněné problémy vyplývající z malé aktivity státních zástupců, ovlivněné patrně výkladovým stanoviskem Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 12. 3. 2002 č. 7/2002 Sbírky výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství (viz pod bodem II./1. této zprávy).

Podle názoru Okresního soudu v Přerově je vadou novelizované úpravy to, že předseda senátu nemůže pasivního státního zástupce k provedení důkazů v hlavním líčení donutit pod žádnou sankcí, neboť to stávající zákonná úprava neumožňuje. Přetrvává pasivita stran při dokazování, jež se omezují pouze na doplňující otázky, popřípadě návrhy na provedení dalších důkazů.

Pozitivně je hodnocena možnost soudu uložit policejním orgánům opatření důkazů.

Pokud jde o lhůty stanovené k provedení prvního úkonu podle § 181 odst. 3 tr. ř., větší počet soudů konstatoval, že tyto lhůty jsou příliš krátké, neboť k soudům prvního stupně nejsou předkládány pouze jednoduché věci, ale i věci skutkově či časově náročné na prostudování a v takových případech se jeví lhůty jako krátké, a to i s přihlédnutím k množství nápadu trestních věcí u jednotlivých soudů. Mělo by se uvažovat o stanovení delší lhůty k tomuto úkonu. S ohledem na zavedení specializací jsou pak znevýhodněni soudci zpracovávající agendu hospodářské kriminality, neboť v ní se vyskytuje často řada obsáhlých a na prostudování časově náročných spisů, takže doba tří týdnů se jeví jako nedostačující. Je třeba zohlednit, že soudce je 2 až 3 dny v týdnu v jednací síni, poté musí v poměrně krátkých lhůtách vypracovat písemné vyhotovení rozsudku, prostudovat spisy a vyřizovat celou řadu agendy spojené s vyžadováním zpráv, vykonávacím řízením, nařizováním výkonu trestů, přeměnami trestů apod.

U některých soudů, kde se potýkají s velkými nedodělky, je praxe taková, že hlavní líčení soudci nařizují s velkým, např. i ročním odstupem tak, aby bylo vyhověno zákonné podmínce podle § 181 odst. 3 tr. ř.

Pokud jde o institut vrácení věci státnímu zástupci k došetření, většinou se konstatuje, že ten je téměř neživotný a tím vymizela zpětná vazba pro zkvalitnění přípravného řízení. Pokud výjimečně dochází k jeho užití, pak téměř výlučně z důvodu nezbytnosti odstranění závažných procesních vad

přípravného řízení. Některé soudy druhého stupně pak podle prvostupňových soudů zastávají názor, že téměř veškeré nedostatky přípravného řízení lze napravit v řízení před soudem. Ačkoliv se shodnou se soudem prvního stupně na tom, že došlo k procesním vadám, vždy zároveň vysloví, že to lze napravit a doplnit v řízení před soudem, takže podle této praxe lze nyní napravit v řízení před soudem i takové nedostatky, jako je např. neumožnění obviněnému nebo jeho obhájci, aby se seznámil se spisem, nepoučení poškozených apod. Předběžné projednání obžaloby se tak v zásadě omezuje jen na otázku řešení příslušnosti soudu.

Stále častěji a opakovaně se však vyskytují problémy s dodržováním totožnosti skutku popsaného v usnesení o zahájení trestního stíhání a následně v obžalobě. Státní zástupce ve snaze upravit skutek tak, aby odpovídal příslušné právní kvalifikaci, pro jakou bylo trestní stíhání zahájeno, v obžalobě upraví popis skutku tak, že lze jen stěží udržet jeho totožnost. Orgány činné v přípravném řízení rovněž v popisu skutku opomíjejí vyjadřovat subjektivní stránku, což má za následek rozpor i s názorem Ústavního soudu vyjádřeným v některých jeho nálezech (viz např. nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 1996 sp. zn. I. ÚS 46/96).

Procesní strany prakticky nevyužívají ustanovení § 215 tr. ř. Ve zprávách se poukazuje na to, že strany zcela výjimečně žádají o provedení konkrétního důkazu.

15. Dokazování v hlavním líčení s důrazem na ustanovení § 211, § 212 a § 215 tr. ř.

Z důvodové zprávy:

Presumuje se, že v případech, kdy se obžalovaný přes řádné předvolání k hlavnímu líčení nedostaví, nehodlá svého práva být přítomen při dokazování využít a dokazování může proběhnout v jeho nepřítomnosti. O této možnosti musí být v předvolání poučen.

V případech, kdy obhájci nebyla poskytnuta možnost zúčastnit se výslechu svědka v přípravném řízení, a buď soud, nebo strany považovaly za potřebné takový výslech opakovat v řízení před soudem, docházelo k rozporům mezi opakovanými výpověďmi svědka. Z tohoto důvodu je řešena otázka významu protokolu o výslechu svědka pořízeného v přípravném řízení a jeho použitelnosti v řízení před soudem tak, že se nepředpokládá, že protokol o výslechu svědka z přípravného řízení by se za této situace přečetl, jako je tomu v případě postupu podle § 211 tr. ř., kdy je přečten celý protokol, který pak jako celek může sloužit jako rovnocenný důkaz oproti výpovědi svědka v hlavním líčení, ale bude pouze tzv. předestřen, aby se odlišilo jeho rozdílné provedení od přečtení k důkazu. Předestření má spočívat v reprodukci dotčených částí předchozího protokolu pořízeného v přípravném řízení bez přítomnosti obhájce se žádostí o vysvětlení rozporů s novou, v hlavním líčení složenou výpovědí a samo slouží pouze k tomu, aby svědek vysvětlil rozpory mezi svojí výpovědí v přípravném řízení a v řízení před soudem a aby si soud na základě toho mohl učinit závěr o věrohodnosti výpovědi takového svědka složené v hlavním líčení. Na rozdíl od přečteného protokolu o výpovědi svědka, který je plnohodnotným důkazem, z kterého může soud vycházet při závěru o vině obžalovaného, pouze předestřený protokol o svědecké výpovědi nemůže sloužit sám o sobě ani ve spojení s jinými ve věci provedenými důkazy jako podklad výroku o vině obžalovaného, neboť byl proveden bez přítomnosti obhájce, v důsledku čehož neměla obhajoba možnost klást takovému svědkovi otázky a vznášet proti průběhu výslechu, protokolaci a nakonec i výpovědi svědka námitky. Z tohoto principu jsou připuštěny výjimky.

Předchozí právní úprava sice umožňovala stranám předkládat důkazy, avšak nestanovila přesná pravidla, jak takové důkazy provádět. Zároveň omezovala právo stran žádat, aby jim soud umožnil provést důkaz, jen na výslech svědka. Proto tato omezení byla odstraněna a stanovena přesná pravidla postupu soudu a stran při provádění důkazů stranami v hlavním líčení a ve veřejném zasedání (srov. § 238).

Nová judikatura:

č. 48/2002 Sb. rozh. tr. – Ke sdělení obvinění podle § 160 odst. 1 tr. ř. nepostačuje, je-li orgánům činným v trestním řízení známa jen totožnost osoby, která by mohla být podezřelou ze spáchání trestného činu, není-li jim však zatím známo, jakým konkrétním způsobem se měla tato osoba na trestném činu podílet a jaký trestný čin lze v jejím jednání spatřovat.
Proto výslech svědka, který je cizincem a jenž prakticky ihned poté, kdy přichází v úvahu možnost provedení jeho výslechu, odjede zpět do svého domovského státu, může být neodkladným úkonem (a popřípadě také neopakovatelným úkonem) ve smyslu § 160 odst. 2, 4 tr. ř., pokud v době tohoto výslechu orgánům činným v trestním řízení ještě nejsou známy všechny potřebné skutečnosti k zahájení trestního stíhání.

č. 45/2003 Sb. rozh. tr. – Úředního záznamu o vysvětlení osob podaného podle § 158 odst. 5 tr. ř. nelze využít v řízení před soudem k postupu podle § 212 odst. 1 tr. ř. a osobě, jež toto vysvětlení podala a je soudem vyslýchána jako svědek, takový záznam předestřít k vysvětlení rozporů mezi vysvětlením a výpovědí.
Je-li přesto svědkovi při jeho výpovědi v hlavním líčení takový úřední záznam předestřen, jde o vadu, která zpravidla způsobí, že tato výpověď je v části, v níž svědek reaguje na předestřené skutečnosti, důkazem neúčinným. Na tom nemění nic ani skutečnost, že byl u vysvětlení přítomen obhájce.

V zásadě soudy shodně uvádějí, že s ohledem na novelu trestního řádu mají soudy k dispozici stále méně klasických svědeckých výpovědí sepsaných v přípravném řízení ve formě protokolu o výpovědi svědka, ale převážná část výpovědí je učiněna v podobě podání vysvětlení [§ 158 odst. 3 písm. a) tr. ř.] a zachycena formou úředního záznamu (§ 158 odst. 5 tr. ř.). V takovém případě pak nelze použít jak ustanovení § 211 tr. ř., tak ani ustanovení § 212 tr. ř. Tam, kde svědecké výpovědi jsou k dispozici, popřípadě byly opatřeny ještě podle předchozí právní úpravy, se ustanovení § 211 tr. ř. pochopitelně využívalo, stejně jako ustanovení § 212 tr. ř., pokud došlo k nějakým rozporům ve výpovědi svědka a nebylo možné použít ustanovení § 211 tr. ř. V případech, kdy jde o svědeckou výpověď učiněnou po novele trestního řádu, pokud se svědek odchyluje od své původní výpovědi, se pak většinou využívá ustanovení § 211 odst. 3 písm. a) tr. ř. Pokud jde o další dva důvody uvedené v ustanovení § 211 odst. 3 písm. b), c) tr. ř., tyto se příliš nevyskytují. Soudy považují za přínos novely ustanovení § 211 odst. 5 tr. ř., které umožňuje přečíst znalecký posudek i tehdy, jestliže se hlavní líčení koná v nepřítomnosti obžalovaného, a to jen se souhlasem státního zástupce, totéž pak platí stran výslechu svědka podle § 211 odst. 1 tr. ř.

Okresní soud v Sokolově poukazuje také na problém aplikace ustanovení § 211 tr. ř. v souvislosti s ustanovením § 104b odst. 6 tr. ř., protože v přípravném řízení často nedochází před rekognicí k procesnímu výslechu svědka. Ve zprávě Krajského soudu v Plzni se ovšem za pozitivní označuje fakt, že je možno číst protokoly podle § 211 odst. 1 tr. ř., pokud se z jakýchkoliv důvodů obžalovaný o své vůli nedostaví k hlavnímu líčení, a to bez jeho písemného souhlasu.

Ustanovení § 212 tr. ř. je v praxi využíváno pouze výjimečně a soudy ho považují za problematické. Ve zprávě Okresního soudu v Sokolově se v souvislosti s tímto zákonným ustanovením uvádí, že pokud je svědkovi s ohledem na prohlášení před soudem, že si na věc nevzpomíná, předestřena postupem podle § 212 tr. ř. výpověď z přípravného řízení, poté svědek prohlásí, že si událost vzpomíná, a pak u hlavního líčení v podstatě zopakuje výpověď, jež mu byla předestřena. Za spornou považuje uvedený soud otázku, zda lze takovou výpověď použít jako důkaz, neboť by to mohlo být vykládáno jako obcházení zákona.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu má za to, že způsob řešení uvedené problematiky je zásadně správný. V obecné rovině je totiž třeba uvést, že nikoli každé předestření dřívější výpovědi svědkovi postupem podle § 212 tr. ř. by muselo být považováno za obcházení zákona, pokud po předestření

svědek vypověděl v podstatě shodně se svou dřívější výpovědí. Tak by tomu nemuselo být např. ani za situace, kdy svědkovi byla v relativně krátkém časovém období různými pachateli opakovaně vykradena rekreační chalupa, a proto na počátku výslechu před soudem si nemohl ujasnit, ke kterému z pachatelů, k jakému případu a ke kterému z odcizených předmětů má vlastně vypovídat.

Za další problém je označena skutečnost, že věrohodnost svědka nelze posuzovat předestíráním úředních záznamů podle § 158 odst. 5 tr. ř. s tím, že velmi často se výpověď svědka výrazně a účelově liší od obsahu úředního záznamu o podání vysvětlení z jeho strany. Naznačenou otázku lze chápat jako určitý návrh na novelizaci ustanovení § 158 odst. 5 tr. ř. v tom smyslu, aby postup podle § 212 tr. ř. bylo možno uplatnit i ve vztahu k úředním záznamům o podaném vysvětlení. Dále pak Krajský soud v Plzni poukázal na právní názor, jehož bylo dosaženo na gremiální poradě soudů v jeho působnosti, a to že postup podle § 212 tr. ř. za situace, kdy se svědek při hlavním líčení v podstatných bodech odchyluje od své dřívější výpovědi z přípravného řízení, kde nebyla obhájci poskytnuta možnost, aby byl tomuto výslechu přítomen, není obligatorní. Tento názor však vzhledem k dikci ustanovení § 212 odst. 1 tr. ř. nepovažuje trestní kolegium Nejvyššího soudu za správný, protože na rozpory ve výpovědích svědka musí soud vždy reagovat postupem k tomu stanoveným.

Také stran ustanovení § 215 tr. ř. lze konstatovat, že toto zákonné ustanovení soudy aplikují naprosto minimálně, neboť procesní strany pouze zcela výjimečně využívají oprávnění žádat, aby jim bylo umožněno provést důkazy. Pokud se tak již stane, často nastane problém s použitelností jejich dotazů pro jejich sugestivnost a navádějící charakter.

Naopak Okresní soud ve Strakonicích ohledně aktivity stran při dokazování uvedl, že státní zástupci i v obžalobě sami navrhují např. to, že budou vyslýchat určité svědky; objevil se i případ, kdy jak strana obžaloby, tak obhajoby chtěla vyslýchat konkrétního svědka a soud rozhodoval, která strana jej provede. K této situaci, tj. že více než jedna procesní strana žádala provést stejný důkaz, došlo i ve věci vedené Okresním soudem v Sokolově, kde obhájci dvou spoluobžalovaných žádali o možnost provést výslech téhož svědka, načež soud poté, co vyžádal jejich vyjádření, rozhodl podle § 215 odst. 2 tr. ř. tak, že nechal výslech provést jedním z obhájců.

Toliko soudy v obvodu působnosti Krajského soudu v Brně hodnotí novou úpravu dokazování v hlavním líčení pozitivně s tím, že posílení významu hlavního líčení se promítlo do prodloužení délky trvání hlavního líčení, neboť svědky je třeba u soudu vyslýchat zpravidla poprvé, protože neexistuje jejich svědecká výpověď z přípravného řízení. Proto také patrně ustanovení o čtení dřívějších svědeckých výpovědí v aplikační praxi těchto soudů nepůsobí problémy. Pouze pokud jde o provádění listinných důkazů (zejména v případě objemného množství listin, např. faktur, objednávek apod.), soudy navrhují jeho zjednodušení, a to uplatněním institutu nesporných skutečností obdobně jako ve zjednodušeném řízení před samosoudcem.

Soudci Krajského soudu v Českých Budějovicích poukazovali na německou či rakouskou trestněprávní úpravu, podle které lze tzv. uznat důkaz, který strany považují za nesporný, aniž by bylo zapotřebí takový důkaz v průběhu jednání podrobně číst. Doporučili proto, aby při budoucí novele trestního řádu bylo např. do ustanovení § 213 tr. ř. zakotveno toto „uznání důkazu“ či „protokolární čtení“, které by umožňovalo jednoduché provedení listinných důkazů v hlavním líčení (např. stovek faktur zařazených do spisu).

Trestní kolegium Nejvyššího soudu má za to, že v rámci úvah *de lege ferenda* by zavedení těchto institutů bylo žádoucí.

16. Aplikace nové úpravy odročení hlavního líčení (§ 219 tr. ř.).

Z důvodové zprávy:

Se zavedením lhůty, v níž je třeba po podání obžaloby provést úkon směřující k vyřízení věci před soudem (§ 181 odst. 3 tr. ř.), souvisí i další povinnost předsedy senátu, a to učinit všechna opatření potřebná k tomu, aby věc byla rozhodnuta již v prvním hlavním líčení bez nutnosti jeho odročování (§ 198 odst. 3 tr. ř.). Pokud se i přesto objeví skutečnost, pro kterou hlavní líčení nelze provést nebo v něm pokračovat (např. potřeba provést další dokazování vyplyne až z důkazů provedených v hlavním líčení), je třeba hlavní líčení v zájmu jeho plynulého pokračování odročit na pevný konkrétní termín. Pouze tehdy, jestliže povaha úkonu, pro který došlo k odročení, to vyžaduje (je třeba učinit obsáhlé vyhledávání důkazů, vyžádat časově náročný znalecký posudek, provést cestou dožádání šetření v cizině atd.), lze hlavní líčení odročit na neurčito. Po odpadnutí této překážky bude platit pro nařízení hlavního líčení stejná lhůta jako pro úkony soudu po podání obžaloby.

Obdobně, jako je tomu v občanskoprávním řízení, se nemá vázat nutnost provedení celého hlavního líčení znovu na změnu v obsazení senátu, nýbrž jen na podstatné vady řízení nebo jiný obdobný důležitý důvod (např. zmatečnost řízení). Pro zachování kontinuity s odročeným hlavním líčením se stanoví povinnost předsedy senátu v případech, kdy se změnilo složení senátu nebo uplynula od odročení hlavního líčení delší doba, přečíst podstatný obsah protokolu o hlavním líčení, včetně v něm provedených důkazů.

K problematice odročování hlavního líčení neměly soudy takřka žádné připomínky a nepoukazovaly na problémy. Soudy pozitivně hodnotily novelizované ustanovení § 219 odst. 3 tr. ř., podle něhož soud může při změně senátu se souhlasem stran přečíst podstatný obsah protokolů o dosavadním hlavním líčení a nemusí celé dokazování provádět znovu. Poněkud komplikovanější se však zdá další případ spočívající v tom, že od odročení hlavního líčení uplynula delší doba. Zde soudy vyjadřovaly obavy nad tím, že mohou nastat situace, kdy hlavní líčení bude odročeno z důvodů na straně obžalovaného, který bude po delší dobu jeho další konání mařit (účelově opatřenými potvrzeními o pracovní neschopnosti, nepřebíráním zásilek s předvoláním, opakovanými návrhy na delegaci apod.), a v takovém případě nejenže bude třeba velice komplikovaně zajišťovat účast obžalovaného při hlavním líčení, ale může to vést k situacím, kdy budou muset být výslechy svědků prováděny opakovně, a to i přesto, že v dosavadním průběhu trestního řízení nedošlo k žádnému pochybení ze strany soudu. Také se tento problém může objevit ve složitých a rozsáhlých věcech, především ve věcech, které vyřizuje v prvním stupni krajský soud.

V souvislosti s tím některé soudy činí návrh, aby v případech, kdy se z objektivních důvodů koná odročené hlavní líčení až po delší době, byla zakotvena pouze povinnost přečíst obsah protokolu o předchozím hlavním líčení i bez podmínky spočívající v souhlasu stran.

Okresní soudy v obvodu působnosti Krajského soudu v Českých Budějovicích nad rámec shora uvedeného konstatovaly, že při odročování postupují v souladu s novou úpravou podle § 219 tr. ř. (přičemž již i před účinností novely bylo pravidlem odročit hlavní líčení na určitý termín, a to z praktických důvodů); k odročení na neurčito přistupují zejména v případech neznámého pobytu obviněného, je-li třeba vyčkat právní moci rozhodnutí jiného soudu v souvislosti s ukládáním souhrnného či společného trestu, nebo pokud je některý úkon prováděn prostřednictvím dožádaného soudu, případně dokazování je doplňováno přibráním znalce, resp. znaleckým posudkem. Nejčastějším důvodem odročení hlavního líčení přitom je nedostavení se svědků, o jejichž podaném vysvětlení byl sepsán jen úřední záznam, který však jako důkaz použít nelze. Často jsou předvoláváni opakovaně, řízení se prodlužuje, ačkoliv takoví svědci nevypoví většinou nic více, než již uvedli v podaném vysvětlení zachyceném v úředním záznamu, nebo naopak vzhledem k časovému odstupu uvádějí mnohem méně.

17. Řízení o odvolání (řízení u soudu prvního stupně, řízení u odvolacího soudu a jeho rozhodnutí se zaměřením na uplatňování posíleného apelačního principu).

Z důvodové zprávy:

Novou konstrukcí odvolacího řízení se sleduje posílení prvků apelace. Odvolací soud zásadně má řízení doplnit důkazy potřebnými k tomu, aby mohl o odvolání rozhodnout, s výjimkou, pokud by šlo o rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování, které by znamenalo nahrazování činnosti soudu prvního stupně. V takovém případě může toliko výjimečně vrátit věc soudu prvního stupně, aby v potřebném rozsahu dokazování doplnil. Kasace by po provedení důkazů nutných k věcně správnému rozhodnutí o odvolání měla přicházet v úvahu tedy jen tehdy, když důkazy provedené před soudem prvního stupně nebudou vůbec dávat dostatečný obraz o skutkovém stavu případu nebo nové důkazy navrhované stranami by mohly zcela změnit zjištěný skutkový stav věci. I v případech, kdy zákon umožňuje věc vrátit soudu prvního stupně, by měl odvolací soud zvážit účelnost takového postupu zejména s ohledem na rozsah nezbytného doplnění dokazování. Vrácení věci by měl volit jen jako krajní možnost.

Nová koncepce principu přezkumu vychází z toho, že v souladu s Ústavou je to státní zástupce, který má v trestním řízení hájit jako veřejný žalobce zájmy státu. Rovněž obviněný, pokud podá odvolání, má právo sám zvolit způsob své obhajoby. V zásadě není důvodu, aby odvolací soud tato hlediska nerespektoval a bez ohledu na obsah podaných odvolání vždy přezkoumával celé rozhodnutí a celé předcházející řízení před soudem prvního stupně (tedy např. pokud některá ze stran podá odvolání pouze proti výroku o trestu, automaticky přezkoumával i celý výrok o vině). Z tohoto důvodu se omezil revizní princip a zakotvil princip vázanosti soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými nedostatky. Pouze tehdy, když je zřejmé, že vytýkaný nedostatek má svůj původ v jiném výroku, než jaký je napadán, přezkoumává soud i správnost takového výroku (např. odvolání směřuje proti výroku o trestu, avšak z jeho obsahu je zřejmé, že vadný výrok o trestu navazuje na vadný výrok o vině, v důsledku něhož je např. uložený trest nepřiměřeně přísný).

Státnímu zástupci se ukládá povinnost uvést, zda podává odvolání, byť i zčásti, ve prospěch nebo v neprospěch obviněného, což má zásadní význam z hlediska zákazu reformationis in peius ve smyslu stávajícího znění § 259 odst. 3 věta druhá tr. ř.

Nově se také upravuje v § 253 odst. 3, 4 tr. ř. možnost odmítnutí odvolání, které nesplňuje náležitosti obsahu odvolání (§ 249 tr. ř.). U obžalovaného, který nemá obhájce, je v té souvislosti upraven postup zajištění náležitého vymezení a odůvodnění odvolání, zejména poučením ze strany předsedy senátu, a pokud by to nevedlo k nápravě, ustanovením obhájce za účelem odůvodnění odvolání nebo i obhajování v odvolacím řízení. O odmítnutí odvolání rozhoduje odvolací soud usnesením (§ 119 odst. 1 tr. ř.).

Upravuje se také možnost zrušení rozhodnutí podle § 257 tr. ř., a to jednak tak, že je možno v souladu se stávající praxí zrušit napadený rozsudek jen částečně, a jednak pokud jde o postup odvolacího soudu při použití milosti, amnestie, promlčení a odepření souhlasu nebo nepodání návrhu poškozeného či jeho zpětvzetí ve smyslu § 163 a § 163a tr. ř., kdy se zajišťuje při uplatnění práva obviněného na pokračování v řízení po zastavení z taxativně uvedených důvodů pokračování v odvolacím řízení, tedy v tom stadiu, ve kterém bylo trestní stíhání zastaveno.

Odvolacímu soudu i nadále zůstává možnost vrátit věc státnímu zástupci, ovšem pouze ve výjimečných případech za obdobných podmínek jako v řízení před soudem prvního stupně, omezená však jen na neodstranitelné procesní vady. Důvodem tohoto postupu by tedy byly podstatné procesní vady, které nelze v řízení před soudem odstranit.

Nová judikatura:

č. 24/2002 Sb. rozh. tr. – Obžalovaný musí být soudem předvolán ke každému, tedy i k odročenému

hlavnímu líčení, pokud není přítomen při odročení hlavního líčení, při kterém je stanoven den, kdy bude další hlavní líčení konáno. To platí i tehdy, je-li hlavní líčení odročováno pouze za účelem vyhlášení rozhodnutí. Pokud se obžalovaný k hlavnímu líčení nedostaví, nelze z toho dovozovat, že se nehodlá účastnit hlavního líčení po jeho případném odročení. Není-li obžalovaný předvolán k hlavnímu líčení, či není-li přítomen při odročení hlavního líčení na určitý den, a hlavní líčení je přesto konáno v jeho nepřítomnosti, jde o podstatnou vadu řízení ve smyslu § 258 odst. 1 písm. a) tr. ř.

č. 25/2002 Sb. rozh. tr. – Vykazuje-li písemné vyhotovení rozsudku soudu prvního stupně nesprávnost spočívající v tom, že nárok na náhradu škody byl přiznán již zaniklému poškozenému subjektu, ač podle protokolu o hlasování i protokolu o hlavním líčení byl rozsudek vyhlášen tak, že nárok na náhradu škody byl správně přiznán právnímu nástupci zaniklého poškozeného subjektu, měl v souvislosti s projednáním odvolání proti takovému rozsudku odvolací soud nařídit opravu rozsudku podle § 131 odst. 1, věty druhé, tr. ř. Jestliže odvolací soud místo tohoto postupu rozhodl tak, že rozsudek soudu prvního stupně zrušil ve výroku o náhradě škody a sám učinil výrok o náhradě škody, v němž byl poškozený označen přesně, pak uvedený postup odvolacího soudu není porušením zákazu reformationis in peius, bylo-li rozhodováno jen na podkladě odvolání, které nebylo podané v neprospěch obžalovaného.

č. 34/2002 Sb. rozh. tr. – Zastupuje-li obhájce obviněného v jedné jeho trestní věci, je soud prvního stupně povinen doručit mu podle § 196 odst. 1 tr. ř. opis obžaloby nejen v této věci, ale po spojení s dalšími věcmi podle § 23 odst. 1 tr. ř. též opisy obžalob v těchto dalších trestních věcech, byť v nich obviněný nebyl původně obhájcem zastoupen. Po spojení věcí totiž obhájce obhajuje obviněného pro všechny skutky a trestné činy.

Doručení opisů všech obžalob obhájci je natolik významné pravidlo zajišťující práva obhajoby, že při jeho porušení odvolací soud musí napadený rozsudek podle § 258 odst. 1 písm. a) tr. ř. zrušit v těch částech, které se týkají skutků a trestných činů uvedených v obžalobách, jež obhájci nebyly doručeny, a věc vrátit v tomto rozsahu soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, neboť takové pochybení je v odvolacím řízení nezhojitelné.

č. 54/2002-I. Sb. rozh. tr. – Vzdání se práva odvolání obžalovaným je možné jen ohledně všech výroků rozsudku, proti nimž může podat odvolání. Prohlásí-li obžalovaný po vyhlášení odsuzujícího rozsudku a poučení o opravných prostředcích, že se vzdává práva odvolání a že si nepřeje, aby odvolání podaly osoby, které by mohly napadnout rozsudek v jeho prospěch podle § 247 odst. 2 tr. ř., ale ohledně výroku o náhradě škody si ponechává lhůtu k podání odvolání, je takové vzdání se odvolání právně neúčinné. Proto je třeba považovat za chybný postup soudu prvního stupně, který po takovém prohlášení obžalovaného vyznačí na rozsudku tzv. částečnou doložku právní moci.

II. Jelikož se výrok o povinnosti obžalovaného nahradit poškozenému způsobenou škodu bezprostředně váže k výroku o vině obžalovaného, odvolací soud ve smyslu § 254 odst. 2 tr. ř. ve znění účinném po 1. 1. 2002 přezkoumá i správnost výroku o vině, byť odvolání obžalovaného směřovalo jen do výroku o náhradě škody, jestliže zjistí, že vytýkaná vada má svůj původ již ve výroku o vině.

č. 59/2002 Sb. rozh. tr. – Jednou z náležitostí obsahu odvolání je i jeho odůvodnění ve lhůtách podle § 248, resp. § 251 tr. ř. Je-li odvolání odůvodněno po uplynutí lhůty pěti dnů uvedené v § 251 odst. 1 tr. ř., popř. není-li odůvodněno vůbec, odvolací soud je podle § 253 odst. 3 tr. ř. odmítne.
Lhůtu k odstranění vad odvolání podle § 251 odst. 1 tr. ř. nelze prodloužit, neboť jde o lhůtu zákonnou a trestní řád na možnost jejího prodloužení nepamatuje.

č. 60/2002 Sb. rozh. tr. – Pokud soud prvního stupně rozsudkem vyhlášeným před 31. 12. 2001 pouze tzv. vypustí ze žalovaného skutku jeho neprokázanou část se závěrem, že šlo o dílčí útok jediného

pokračujícího trestného činu (§ 89 odst. 3 tr. zák.), odvolací soud, rozhodující o odvolání obžalovaného směřujícím proti výroku o vině uvedeným pokračujícím trestným činem již za účinnosti zákona č. 265/2001 Sb., zruší napadený výrok a rozhodne s ohledem na ustanovení § 12 odst. 12 tr. ř. o tomto dílčím útoku zprošťujícím výrokem podle § 226 tr. ř., a to i v případě, že odvolání obžalovaného tuto vadu nevytýká (§ 254 odst. 1, věta druhá, tr. ř.).

č. 2/2003 Sb. rozh. tr. – Rozhodne-li se odvolací soud provést ve veřejném zasedání důkazy potřebné pro rozhodnutí o odvolání (§ 263 odst. 4 tr. ř.), nic mu nebrání, aby i po jejich provedení napadený rozsudek zrušil podle § 258 odst. 1 tr. ř. a věc vrátil podle § 259 odst. 1 tr. ř. soudu prvního stupně, pokud dojde k závěru, že bude zapotřebí provádět další rozsáhlé a pro odvolací soud obtížně proveditelné dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně.

č. 32/2003 Sb. rozh. tr. – Odvolací právo ve smyslu § 246 odst. 1 písm. d) tr. ř. má pouze ten poškozený, který uplatnil v trestním řízení nárok na náhradu škody řádně a včas (§ 43 odst. 3, § 206 odst. 2 tr. ř.). Nejsou-li tyto zákonné podmínky splněny, odvolací soud odvolání takového poškozeného zamítne podle § 253 odst. 1 tr. ř. jako podané osobou neoprávněnou.

č. 38/2003-I. Sb. rozh. tr. – Podle § 233 odst. 1 tr. ř. se obžalovaný k veřejnému zasedání o odvolání předvolává tehdy, jestliže jeho osobní účast při tomto veřejném zasedání je nutná, zejména v případech, kdy odvolací soud považuje za nezbytné jej vyslechnout, vyzvat k vyjádření k důkazu provedenému v tomto veřejném zasedání, či jej požádat o bližší vysvětlení jeho odvolání, resp. o vyjádření k odvolání jiné procesní strany, jestliže se k veřejnému zasedání nedostaví. V ostatních případech, kdy osobní účast obviněného při veřejném zasedání odvolacího soudu není nutná, se obviněný o tomto veřejném zasedání pouze vyrozumí, a to jako osoba, která svým návrhem dala k veřejnému zasedání podnět, resp. jako osoba, která může být rozhodnutím učiněným v tomto veřejném zasedání přímo dotčena.

č. 46/2003 Sb. rozh. tr. – Je-li podáno odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně toliko do výroku o způsobu výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, pak odvolací soud podle § 254 odst. 1 tr. ř. přezkoumá zákonnost a odůvodněnost jen tohoto oddělitelného výroku rozsudku, jakož i správnost postupu řízení, které mu předcházelo, a to z hlediska vytýkaných vad. To platí za předpokladu, že odvolací soud neshledal důvod přezkoumat i jiné výroky napadeného rozsudku z důvodů uvedených v ustanovení § 254 odst. 2 tr. ř.

č. 47/2003 Sb. rozh. tr. – Základním předpokladem uplatnění ustanovení § 253 odst. 3 tr. ř. o odmítnutí odvolání z důvodu nesplnění náležitostí jeho obsahu je spolehlivé zjištění, že došlo ke splnění zákonné poučovací povinnosti podle § 249 odst. 1 tr. ř., jestliže z obsahu spisu nevyplývá, že se tak stalo, pak s ohledem na ustanovení § 253 odst. 4 tr. ř. odvolací soud nemůže podané odvolání odmítnout.

Pokud odvolací soud za těchto okolností odvolání odmítne s odkazem na ustanovení § 253 odst. 3 tr. ř., pak odvolateli odepře jeho právo na přezkoumání rozsudku soudu prvního stupně v řádném opravném řízení, což opodstatňuje existenci dovolacího důvodu uvedeného v ustanovení v § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř.

č. 27/2004 Sb. rozh. tr. – Vadu obsahu odvolání státního zástupce spočívající v tom, že v něm není vymezeno, je-li podáno ve prospěch nebo v neprospěch obviněného (§ 249 odst. 2 tr. ř.), je soud prvního stupně povinen pokusit se odstranit postupem podle § 251 odst. 1 tr. ř.

Odvolací soud proto nemůže odmítnout odvolání státního zástupce podle § 253 odst. 3 tr. ř. z důvodu, že takové vymezení chybí, pokud předseda senátu soudu prvního stupně neučinil výzvu k odstranění vad, nestanovil pro ně pětidenní lhůtu a neupozornil státního zástupce na následky

nesplnění této výzvy záležící v odmítnutí odvolání.

Okresní soudy se vyjadřují k ustanovení § 251 odst. 1 tr. ř. tak, že na ně byla částečně přenesena agenda odvolacích soudů, jestliže je nutno poučovat obžalované a doplňovat jejich odvolání. Nová úprava řízení před soudem prvního stupně se podle nich zbytečně zformalizovala a prodloužila tak řízení. Neustálé poučování, vyrozumívání a vyzývání vede k časovým prodlevám bez potřebného efektu. Problémy nastávají zejména u osob, které nejsou v řízení zastoupeny a v některých případech i přes podrobná poučení uvedená přímo v rozsudku jimi podaná odvolání příslušné náležitosti nesplňují. Obžalovaní jsou vyzýváni k doplnění svých odvolání s náležitým poučením, aby jejich odvolání splnila náležitosti stanovené v zákoně. V nepříliš velkém počtu případů musí být pro zdůvodnění či zpracování odvolání ustanoven obžalovanému obhájce, který pak za ně odvolání zpracuje. Konstatuje se však, že ustanovení § 251 odst. 2 tr. ř. vede fakticky nepřímo k tzv. „nutné obhajobě" v těch případech, kdy obžalovaný, který si obhájce původně nezvolil a ani ho mít nemusí, si podá odvolání přímo do protokolu či formou tzv. „blanketního" odvolání bez bližšího odůvodnění. Jde o dodatečné finanční zatěžování státu, protože většinou v takových případech finanční částky vyplacené ustanovenému obhájci následně odsouzený neuhradí.

Poukazuje se také na komplikace s komunikací ve vztahu k obžalovaným nebo i poškozeným, kteří na výzvy nereagují, a téměř vždy pak musí dojít k ustanovení obhájce či zmocněnce, což prodlužuje řízení. Navíc uvedené skutečnosti znamenají zřetelné navýšení práce pro soudce okresních soudů a dochází ke značným průtahům nezaviněným soudem. Obhájce se v takových případech mnohdy zdráhá odvolání jakkoliv odůvodnit, neboť ve lhůtě stanovené pro doplnění odvolání se mu vůbec nepodaří obžalovaného kontaktovat, tudíž obhájce neví, čeho se vlastně obžalovaný domáhá. Obhájce pak má obavu, že si na něj bude obžalovaný stěžovat u České advokátní komory, pokud bez jeho vědomí obhájce uvede do odvolání něco, co se obžalovanému nebude líbit.

Průzkum potvrdil, že k odstraňování vad odvolání dochází i cestou předvolání odvolatele k soudu a jeho výslechem do protokolu po patřičném poučení. Soudy též označují za žádoucí, aby činnost v rámci řízení u soudu prvního stupně při odstraňování vad odvolání byla svěřena vyšším soudním úředníkům, aby tím byl odbřemeněn soudce.

Některé soudy považují za zbytečné ustanovování obhájců obžalovaným, kteří si podali nezdůvodněná odvolání a na výzvu soudu podle § 251 odst. 1 tr. ř. zůstali nečinní, s odůvodněním, že pokud je obžalovaný třikrát náležitě poučen o náležitostech odvolání a vady svého podání neodstraní, pak by mělo být jeho problémem, že odvolací soud jeho odvolání odmítne podle § 253 odst. 3 tr. ř.

Odvolací senáty uvádějí, že aplikace ustanovení § 249 odst. 1 a § 251 tr. ř. v návaznosti na ustanovení § 253 odst. 3 tr. ř. činí dosud některým okresním soudům potíže, proto dochází k občasnému vracení spisů okresním soudům bez věcného vyřízení k řádnému provedení postupu podle § 251 tr. ř. Za zjevnou legislativní nepřesnost považuje Krajský soud v Hradci Králové skutečnost, že ustanovení § 251 odst. 1 tr. ř. se vztahuje pouze na náležitosti odvolání uvedené v ustanovení § 249 odst. 1 tr. ř., avšak ustanovení § 253 odst. 3 tr. ř. se vztahuje na náležitosti odvolání obecně, tedy i na náležitosti uvedené v ustanovení § 249 odst. 2 tr. ř. Vyvstala otázka, zda v případech, které se v praxi objevily a v nichž státní zástupce v odvolání opomenul uvést, zda je podává ve prospěch anebo v neprospěch obviněného, je třeba rovněž dodržet postup podle § 251 odst. 1 tr. ř., anebo zda je nutno takové odvolání bez dalšího odmítnout. Na gremiální poradě uvedeného krajského soudu došlo ke shodě, že v takovém případě je nutno postupovat analogicky podle § 251 odst. 1 tr. ř., a tedy poskytnout státnímu zástupci pětidenní lhůtu k odstranění této vady odvolání. Trestní kolegium Nejvyššího soudu se s tímto názorem ztotožňuje a poukazuje na rozhodnutí publikované pod č. 27/2004 Sb. rozh. tr., které uvedenou otázku takto řeší.

Krajský soud v Plzni považuje za problematické ustanovení § 249 tr. ř., a to v tom smyslu, že

neomezuje dobu, po kterou lze měnit rozsah a důvody odvolání, což nezřídka vede k situaci, kdy nové námitky přednesou odvolatelé až v rámci veřejného zasedání odvolacího soudu, které je proto následně třeba často odročovat. Nejvyšší soud se touto problematikou zabýval v rámci své zobecňovací činnosti. V trestním kolegiu přitom převládl názor, podle kterého právní úprava tohoto řádného opravného prostředku umožňuje měnit rozsah a důvody odvolání i po uplynutí lhůty k podání odvolání, popřípadě lhůty k odstranění vad odvolání. Tento názor se opírá o srovnání úpravy odvolání s ostatními opravnými prostředky, jež vyznívá jednoznačně tak, že v těch případech, kdy měla být možnost měnit rozsah a důvody opravného prostředku omezena, bylo to výslovně stanoveno (srov. ustanovení § 265f odst. 2 tr. ř. o dovolání a ustanovení § 267 odst. 2 tr. ř. o stížnosti pro porušení zákona). Významná je i skutečnost, že u odvolání zákon výslovně připouští uplatnění nových skutečností a důkazů (§ 249 odst. 3 tr. ř.), což souvisí s tím, že jde o řádný opravný prostředek. Bylo by v rozporu s účelem této zákonné úpravy, kdyby se nepřihlíželo k novým skutečnostem a důkazům při přezkoumávání správnosti dosud nepravomocného rozhodnutí jen proto, že tyto vyšly najevo nebo nastaly až po uplynutí lhůt k podání odvolání, resp. pro jeho odůvodnění.

Praxe odvolacích senátů Městského soudu v Praze se přiklonila k názoru, že pětidenní lhůta k odstranění vad odvolání uvedená v § 251 odst. 1 tr. ř. je tzv. propadnou lhůtou a že po jejím uplynutí nemůže již odvolatel účinně vady odvolání odstraňovat. Tento právní názor je potvrzen rozhodnutím publikovaným pod č. 59/2002 Sb. rozh. tr.

Pokud jde o obecnější problematiku, soudy prvního stupně se většinou shodují na tom, že soudci odvolacích soudů příliš nevyužívají posílený apelační princip. Přitom se poukazuje i na konkrétní případy, v nichž např. bylo v rámci odvolacího řízení nařízeno veřejné zasedání a poté, co se nedostavil tlumočník nebo znalec, odvolací soud téhož dne věc „převedl“ do neveřejného zasedání a vrátil ji k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně.

Okresní soud v Trutnově konstatoval, že v souvislosti se zavedením institutu dovolání došlo k opatrnějšímu přístupu soudců krajského soudu k řešení věcí, přičemž ani relativně jednoduché doplnění dokazování výslechem svědka odvolací soud neprovádí, ale rozhodnutí zruší a věc vrátí k provedení důkazu u okresního soudu s odůvodněním, že pokud by krajský soud doplnil dokazování sám a rozhodl, odnímá obžalovanému možnost řešení věci v další instanci.

Poznatky z odvolacích senátů jsou poněkud jiné. Soudci odvolacích soudů tvrdí, že dochází k doplnění dokazování, takže např. u trestné činnosti v dopravě se zcela běžně doplňují znalecké posudky, výslechy znalců i svědků. Podle vyjádření předsedů odvolacích senátů často postupu podle § 259 odst. 3 tr. ř. brání nepřezkoumatelnost napadeného rozsudku soudu prvního stupně, jehož odůvodnění je v rozporu s ustanovením § 125 tr. ř. a neobsahuje dostatečně konkrétní hodnocení důkazů. Podle názorů odvolacích soudů spoléhají někteří soudci soudů prvního stupně na apelační oprávnění odvolacího soudu a předkládají mu k rozhodnutí tzv. „polotovary“.

Vyjádřením odvolacích senátů odpovídají např. výsledky průzkumu a statistických údajů v obvodu působnosti Krajského soudu v Brně. Z nich vyplývá, že záměr novely byl naplněn v tom, že se výrazně snížil počet věcí zrušených a vrácených soudu prvního stupně. Odvolací soudy častěji než před novelou provádějí samy dokazování, opatřují znalecké posudky a vyslýchají svědky. Jako námět k nové právní úpravě se uvádí zavedení možnosti projednání odvolání i v neveřejném zasedání se souhlasem procesních stran, protože v některých případech odvolací soudy poukazují na neúčelnost konání veřejného zasedání a navrhují tedy obdobnou úpravu, jaká platí pro projednání dovolání před Nejvyššímu soudem.

Fakt, že po tzv. velké novele trestního řádu došlo k posílení apelačního principu, dokládají odvolací senáty Krajského soudu v Českých Budějovicích následujícím přehledem, v němž je zachyceno vyřizování věcí soudem druhého stupně a podle způsobu vyřízení jsou porovnána jednotlivá pololetí

let 2001 a 2002 a první pololetí roku 2003:

Na druhé straně poznatky z Krajského soudu v Ostravě a Krajského soudu v Ústí nad Labem vyznívají opačně. O posílení apelačního principu nesvědčí ani statistické údaje o odvolacím řízení před vrchními soudy, jak plyne z následující tabulky.

Nová úprava rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu se podle odvolacích senátů krajských soudů v praxi osvědčuje a omezení revizního principu (které se promítlo i ve znění ustanovení § 258 odst. 1 tr. ř.) znamená v podstatné části případů zjednodušení řízení. Z průzkumu vyplynulo, že odvolací soudy se neomezují jen na přezkum napadeného rozsudku z hlediska vytýkaných vad, ale že aplikují i druhou větu ustanovení § 254 odst. 1 tr. ř. a dále ustanovení § 254 odst. 2 tr. ř., z nichž vyplývá nutnost přihlížet i k vadám, které nebyly odvoláním vytýkány, resp. nutnost přezkoumat i výroky, proti nimž odvolání nesměřovalo. Odvolací soudy by však uvítaly bližší judikatorní vymezení rozsahu jejich přezkumné povinnosti podle § 254 odst. 2 tr. ř.

Přestože ustanovení o přítomnosti obviněného (resp. osob vůbec) u veřejného zasedání odvolacího soudu nedoznala novelou trestního řádu změn, trestní kolegium Nejvyššího soudu upozorňuje na to, že v souvislosti s dovolacím důvodem podle § 265b odst. 1 písm. d) tr. ř. nabylo na významu přesné dodržování postupu odvolacího soudu při zajišťování účasti obviněného u veřejného zasedání a jasné rozlišení, zda k němu odvolací soud obviněného předvolává nebo ho o veřejném zasedání jen vyrozumí (srov. též rozhodnutí pod č. 38/2003-I. Sb. rozh. tr.). Mnohdy postupují odvolací soudy nesprávně, jestliže obviněného k veřejnému zasedání předvolají, a pokud se nedostaví, projednají odvolání v jeho nepřítomnosti, aniž učiní a řádně odůvodní rozhodnutí podle § 205 odst. 2 tr. ř. za použití § 238 tr. ř. Často ze spisu – v důsledku použití neaktuálních nebo nesprávných tiskopisů – ani není zřejmé, zda byl obviněný k veřejnému zasedání odvolacího soudu předvolán nebo o něm jen vyrozuměn.

18. Dovolání – řízení u soudu prvního stupně (§ 265h tr. ř.).

Z důvodové zprávy:

Podle předchozí platné právní úpravy se po právní moci rozhodnutí nemohla žádná ze stran domáhat procesními nástroji jeho zrušení, s výjimkou návrhu na obnovu řízení, jehož podání je vázáno na velmi úzký okruh podmínek. Navrhnout, aby se zákonností pravomocného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení zabýval Nejvyšší soud, mohl pouze ministr spravedlnosti, kterému přísluší právo podat stížnost pro porušení zákona. Na rozdíl od občanského soudního řízení žádné ze stran nepřislušelo právo podat přímo u tohoto soudu dovolání.

Právní úprava se snaží řízení o mimořádných opravných prostředcích v občanském a trestním řízení přiblížit, neboť důvody, pro které v občanském soudním řízení právo mimořádného opravného prostředku přísluší stranám, platí i pro trestní řízení. Předtím mohl obviněný (a obdobně i státní zástupce) podat ministru spravedlnosti pouze neformální podnět k tomu, aby se on vlastním jménem obrátil na Nejvyšší soud se stížností pro porušení zákona. Pokud ministr spravedlnosti takovému podnětu nevyhoví, nemusí důvody svého rozhodnutí nikomu a ničím vysvětlovat, neboť podat stížnost pro porušení zákona je jeho výlučné právo, nepřenositelné na jinou osobu.

Principy, na základě kterých byl konstituován institut dovolání, jsou v zásadě analogické úpravě tohoto opravného prostředku v občanském soudním řízení.

Řízení před Nejvyšším soudem předchází neveřejné posouzení dovolání, ve kterém se má posuzovat jeho přípustnost a důvodnost. Takový postup není v rozporu se zárukami řádného procesu ve smyslu evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, neboť ty se vztahují pouze na řádné soudní řízení, nikoliv již na řízení o mimořádném opravném prostředku. Pokud Nejvyšší soud z hlediska podmínek, za nichž se zrušení pravomocného rozhodnutí lze cestou dovolání domáhat, shledá podání jako přípustné a důvodné, nařídí k jeho projednání veřejné zasedání a současně rozhodne o odkladu vykonatelnosti napadeného rozhodnutí. Tímto postupem se kromě jiného sleduje, aby Nejvyšší soud nebyl zahlcen zcela nedůvodnými dovoláními, o nichž by musel věcně rozhodovat.

Nová judikatura:

č. 31/2002 Sb. rozh. tr. – Dovoláním lze napadnout pravomocné rozhodnutí soudů uvedené v ustanovení § 265a odst. 1, 2 tr. ř., jen jestliže toto rozhodnutí, jímž soud rozhodl ve druhém stupni, bylo učiněno za účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb.

č. 9/2003 Sb. rozh. tr. – Návrh předsedy senátu soudu prvního stupně na odklad nebo přerušení výkonu rozhodnutí napadeného dovoláním (§ 265h odst. 3 tr. ř.) se musí opírat o takové konkrétní okolnosti vyplývající z podaného dovolání nebo z obsahu spisu, které vyvolávají opodstatněné pochybnosti o vhodnosti dalšího výkonu rozhodnutí (např. lze-li důvodně předpokládat úspěšnost dovolání s ohledem na jeho argumentaci a obsah napadeného rozhodnutí). Podání dovolání, jakož i obecný odkaz na kasační oprávnění dovolacího soudu samy o sobě k odůvodnění návrhu na odklad nebo přerušení výkonu rozhodnutí nepostačují.

č. 22/2003 Sb. rozh. tr. – Námitky vůči druhu a výměře uloženého trestu s výjimkou trestu odnětí svobody na doživotí lze v dovolání úspěšně uplatnit jen v rámci zákonného důvodu uvedeného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř., tedy jen tehdy, jestliže byl obviněnému uložen druh trestu, který zákon nepřipouští, nebo trest ve výměře mimo trestní sazbu stanovenou zákonem na trestný čin, jímž byl uznán vinným. Jiná pochybení soudu spočívající v nesprávném druhu či výměře uloženého trestu, zejména nesprávné vyhodnocení kritérií uvedených v § 31 až § 34 tr. zák. a v důsledku toho uložení nepřiměřeného přísného nebo naopak mírného trestu, nelze v dovolání namítat prostřednictvím tohoto ani jiného dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 tr. ř.

Za jiné nesprávné hmotně právní posouzení, na němž je založeno rozhodnutí ve smyslu důvodu uvedeného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., je možno, pokud jde o výrok o trestu, považovat jen jiné vady tohoto výroku záležející v porušení hmotného práva, než jsou otázky druhu a výměry trestu, jako je např. pochybení soudu v právním závěru o tom, zda měl či neměl být uložen souhrnný trest nebo úhrnný trest, popř. společný trest za pokračování v trestném činu.

č. 25/2003 Sb. rozh. tr. – Jestliže dovolatel ve shodě s požadavkem vyplývajícím z ustanovení § 265f odst. 1 tr. ř. podal dovolání výslovně pouze proti rozsudku soudu prvního stupně, ačkoliv trestní stíhání bylo pravomocně skončeno rozhodnutím soudu druhého stupně, pak podal dovolání proti rozhodnutí, proti kterému je zákon nepřipouští [§ 265i odst. 1 písm. a) tr. ř.]. Jen do uplynutí dvouměsíční lhůty stanovené zákonem k podání dovolání (§ 265e tr. ř) by dovolatel mohl učinit podání, kterým by napadl rozhodnutí soudu druhého stupně.

č. 36/2003 Sb. rozh. tr. – Usnesení, kterým bylo rozhodnuto o návrhu na povolení obnovy řízení podle § 283 tr. ř. nebo podle § 284 tr. ř., nelze považovat za rozhodnutí ve věci samé ve smyslu § 265a odst. 1, 2 tr. ř., proto proti němu není přípustné dovolání, a to ani kdyby původní rozhodnutí, jehož se návrh na obnovu týkal, bylo rozhodnutím ve věci samé v uvedeném smyslu.
č. 38/2003-II Sb. rozh. tr. – Uložení zásilky podle § 64 odst. 2 tr. ř a z něj vyplývající fikce doručení zásilky adresátovi nejsou vyloučeny u zásilky, jíž je obžalovaný jako odvolatel vyrozumíván o konání veřejného zasedání o odvolání.

č. 47/2003 Sb. rozh. tr. – Základním předpokladem uplatnění ustanovení § 253 odst. 3 tr. ř. o odmítnutí odvolání z důvodu nesplnění náležitostí jeho obsahu je spolehlivé zjištění, že došlo ke splnění zákonné poučovací povinnosti podle § 249 odst. 1 tr. ř. Jestliže z obsahu spisu nevyplývá, že se tak stalo, pak s ohledem na ustanovení § 253 odst. 4 tr. ř. odvolací soud nemůže podané odvolání odmítnout.
Pokud odvolací soud za těchto okolností odvolání odmítne s odkazem na ustanovení § 253 odst. 3 tr. ř., pak odvolateli odepře jeho právo na přezkoumání rozsudku soudu prvního stupně v řádném opravném řízení, což opodstatňuje existenci dovolacího důvodu uvedeného v ustanovení v § 265b odst. 1 písm. 1) tr. ř.

č. 48/2003 Sb. rozh. tr. – Podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. dovolání lze podat, jestliže obviněný neměl v řízení obhájce, ač ho podle zákona mít měl. Jestliže obviněný po určitou část řízení neměl obhájce, ačkoliv ho měl mít, pak je tento dovolací důvod dán jen tehdy, pokud orgány činné v trestním řízení v této době skutečně prováděly úkony trestního řízení směřující k vydání meritorního rozhodnutí napadeného dovoláním.

č. 51/2003 Sb. rozh. tr. – Za rozhodnutí ve věci samé ve smyslu ustanovení § 265a odst. 1, odst. 2 písm. a) až h) tr. ř. nelze považovat rozhodnutí nadřízeného soudu, kterým byla zamítnuta podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. stížnost proti rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci návrhu na soudní rehabilitaci podle zákona č. 119/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

č. 58/2003 Sb. rozh. tr. – V případě, kdy obviněnému je uložen trest odnětí svobody na doživotí, je rozsah přezkumu napadeného rozhodnutí dovolacím soudem při uplatnění dovolacího důvodu podle § 265b odst. 2 tr. ř. omezen jen na posouzení toho, zda byly splněny všechny zákonné podmínky pro uložení takového druhu trestu ve smyslu ustanovení § 29 odst. 1, 3 tr. zák. Přitom dovolací soud vychází z toho, zda soudy zjištěný skutkový podklad v tomto směru opodstatňuje právní závěr o splnění podmínek pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí.

č. 16/2004 Sb. rozh. tr. – Ustanovení § 265e odst. 3 tr. ř je ve vztahu k ustanovení § 60 odst. 4 tr. ř ustanovením speciálním. Plyne z něj, že lhůta k podáni dovolání, není-li dovolání podáno u soudu, který rozhodl ve věci v prvním stupni, je zachována mimo jiné také tehdy, je-li dovolání podáno u

soudu, který rozhodl ve věci ve druhém stupni. Tuto část ustanovení § 265e odst. 3 tr. ř je nutno vykládat tak, že dovolání musí být u soudu druhého stupně ve lhůtě k podání dovolání skutečně podáno, což musí být doloženo otiskem podacího razítka soudu druhého stupně.
Při zaslání dovolání poštou musí být kumulativně splněna jak podmínka, že dovolání je dáno ve lhůtě na poštu, tak podmínka, že je adresováno soudu, u něhož má být podáno, jímž je soud, který rozhodl ve věci v prvním stupni, nebo který má ve věci rozhodnout (tj. Nejvyšší soud). V daných souvislostech je třeba podmínku vyjádřenou slovy „adresováno soudu" vyložit tak, že podání je adresováno tomu soudu, který je vyznačen na poštovní zásilce, nikoliv případně soudu, který je uveden jako adresát v podání, které tvoří obsah zásilky.

č. 20/2004 Sb. rozh. tr. – Jestliže odvolání bylo podáno toliko proti výroku o trestu rozsudku soudu prvního stupně a odvolací soud podle § 254 odst. 1 tr. ř přezkoumával zákonnost a odůvodněnost pouze tohoto oddělitelného výroku rozsudku, jakož i správnost postupu řízení, které mu předcházelo (aniž byl přitom povinen přezkoumat jiné výroky postupem podle § 254 odst. 2, 3 tr. ř.), může dovolatel napadnout dovoláním rozhodnutí odvolacího soudu jen v tom rozsahu, v jakém byl odvolací soud oprávněn přezkoumat rozsudek soudu prvního stupně. Směřuje-li přesto dovolání proti výroku, který odvolací soud nepřezkoumával podle § 254 odst. 1 tr. ř. a neměl povinnost jej přezkoumat ani podle § 254 odst. 2, 3 tr. ř, musí být takové dovolání odmítnuto jako nepřípustné podle § 265i odst. 1 písm. a) tr. ř.

č. 29/2004 Sb. rozh. tr. Na podkladě dalšího dovolání proti novému rozhodnutí vydanému v téže věci je dovolací soud oprávněn přezkoumávat jen ty výroky napadeného rozhodnutí a jim předcházející část řízení, které následovaly po předchozím rozhodnutí o dovolání, protože opětovné přezkoumání výroků a řízení, které dřívějšímu rozhodnutí dovolacího soudu předcházely a jež jím zůstaly nedotčeny, by znamenalo jejich nepřípustnou revizi, což zákon na podkladě nového dovolání nepřipouští.

K této problematice nebyly u soudů nižších stupňů zjištěny žádné významné poznatky. Kladně je hodnoceno ustanovení § 265d odst. 2 tr. ř., konkrétně možnost obviněného podat dovolání pouze prostřednictvím obhájce (např. zpráva Okresního soudu Plzeň-město). Jako nevhodné se soudům jeví, aby okresní soud žádal nejvyššího státního zástupce o odstranění vad dovolání a vyzýval jej k vyjádření, zda souhlasí s projednáním dovolání v neveřejném zasedání. Z hlediska úspory času považují soudy za vhodné zabezpečit příslušný vzor předkládací zprávy ohledně dovolání (příslušný tiskopis). Dále se doporučuje do této oblasti nasměrovat činnost vyšších soudních úředníků, kteří by mohli nahradit soudce v této části dovolacího řízení.

Okresnímu soudu v Jindřichově Hradci se jeví jako problematická aplikace ustanovení § 265h odst. 3 tr. ř. S dovoláním je totiž často rovněž navrhováno odložení nebo přerušení výkonu trestu, a proto má-li být i v tomto případě podán předsedou senátu návrh na odklad nebo přerušení výkonu napadeného rozhodnutí, jde o úpravu poněkud nevhodnou; v pravomoci předsedy senátu soudu prvního stupně by zřejmě nemělo být, aby takový návrh nepodal, s tím, že pak by se již o něm nerozhodovalo.

Krajský soud v Ostravě poukázal na to, že nutnost předložit věc dovolacímu soudu teprve poté, kdy lhůta k podání dovolání uplyne všem oprávněným osobám (§ 265h odst. 2 věta druhá tr. ř.), působí v praxi značné komplikace. Dochází totiž k tomu, že již podané dovolání nelze předložit Nejvyššímu soudu s ohledem na nutnost doručení rozhodnutí soudu druhého stupně ostatním potencionálním dovolatelům, což často činí značné obtíže, a k předložení věci s dovoláním tak někdy dochází i po řadě měsíců.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu v souvislosti s postupem soudů prvního stupně v dovolacím řízení podle § 265h odst. 1 tr. ř. zaznamenalo v řadě případů pochybení spočívající v tom, že příslušný

předseda senátu soudu prvního stupně včas nebo vůbec nereaguje na nedostatky obsahových náležitostí podaného dovolání, přestože je bylo možno odstranit dokonce ještě v běžící dovolací lhůtě. To pak působí potíže v rozhodování Nejvyššího soudu, pokud chybějící obsahové náležitosti dovolání spočívají v neuvedení důvodu dovolání nebo rozsahu, v němž je rozhodnutí napadáno dovoláním, tj. jde-li o ty obsahové náležitosti, které již nelze po uplynutí lhůty k podání dovolání měnit, resp. poprvé vymezit (§ 265f odst. 2 tr. ř.). V úvahu by pak sice přicházelo odmítnutí dovolání, které neobsahuje stanovené náležitosti, podle § 265i odst. 1 písm. d) tr. ř., ale takové rozhodnutí nelze považovat za spravedlivé, jestliže je důsledkem nedodržení zákonného postupu podle § 265h odst. 1 tr. ř. předsedou senátu soudu prvního stupně.

19. Řízení proti uprchlému – § 306a tr. ř.

Z důvodové zprávy:

Předešlá právní úprava řízení proti uprchlému nestanovila výslovně postup v případech, kdy v průběhu řízení nebo po pravomocném odsuzujícím rozsudku odpadly důvody, které k takovému řízení vedly. Z mezinárodních dokumentů (zejména z evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod) vyplývá, že i v těchto případech je třeba respektovat právo obviněného na tzv. řádný proces. Z těchto důvodů byl oddíl druhý hlavy devatenácté doplněn o pokračování v trestním řízení, pominou-li důvody řízení proti uprchlému, a to i v případě, jestliže řízení skončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem. S ohledem na to, že v řízení se pak k návrhu obžalovaného pokračuje provedením nového hlavního líčení, není nadále důvodu, aby řízení nebylo možno vést proti mladistvému, když v novém řízení mu lze zajistit v souladu se zákonem všechna jeho práva, nehledě k tomu, že v době konání nového hlavního líčení již uprchlý mladistvý často dovrší osmnáct či dokonce devatenáct let [srov. § 301 odst. 2 písm. b) tr. ř.]. Podobně také poté, co mladistvý dovrší osmnácti let, je možno konat hlavní líčení v jeho nepřítomnosti (§ 202 odst. 2 tr. ř.).

V této souvislosti byly odstraněny v praxi vzniklé pochybnosti, jak postupovat, když je třeba uprchlému, jenž nemá obhájce, sdělit obvinění, které se sděluje obhájci (§ 303 tr. ř.). V takovém případě, pokud mu obhájce nezvolí osoby uvedené v § 37 odst. 1 tr. ř., je třeba mu ho za tím účelem ustanovit.

Soud může, byť spíše výjimečně, provést řízení proti uprchlému i bez návrhu státního zástupce, čímž se čelí případům, kdy jsou splněny podmínky pro takové řízení, ale státní zástupce příslušný návrh nepodá a je nečinný i k žádosti soudu.

Nová judikatura:

č. 1/2004 Sb. rozh. tr. – Použití ustanovení § 306a odst. 2 tr. ř. ve znění účinném od 1. 1. 2002 nepřichází v úvahu tam, kde řízení proti uprchlému (§ 302 a násl. tr. ř.) v souladu s tehdy účinnou právní úpravou skončilo odsuzujícím rozsudkem, který nabyl právní moci nejpozději dne 31. 12. 2001.

č. 2/2004 Sb. rozh. tr. – Jestliže obviněný po určitou dobu nemůže v cizině svobodně rozhodovat o svém pobytu (např. nachází se ve výkonu vazby či ve výkonu trestu odnětí svobody), pak nelze dovodit, že se takovým pobytem v cizině vyhýbá trestnímu řízení vedenému českými orgány činnými v trestním řízení. Po tuto dobu nelze proti němu konat řízení proti uprchlému podle § 302 a násl. tr. ř.

Na novou úpravu řízení proti uprchlému existují velmi rozdílné názory. Zatímco část soudů považuje novou úpravu za lepší a vyzdvihuje zejména možnost soudu zahájit řízení proti uprchlému i bez návrhu státního zástupce, což znamená v určitých případech operativnější postup, jiné soudy ji

označují za značně problematickou. V souvislosti s tím poukazují nejvíce na problémy s opakováním dokazování, přičemž vyvstává otázka, zda je třeba opakovat všechny důkazy nebo jenom ty, které žádá osoba, jež byla jako uprchlá odsouzena. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu je odpověď podle zákona jednoznačná. I v případě, kdy soud postupuje podle § 306a odst. 2 tr. ř. a po zrušení rozsudku provede nové hlavní líčení, postačí je provést, pokud jde o dokazování, v rozsahu omezeném požadavky odsouzeného a dalšími podmínkami uvedenými v ustanovení § 306a odst. 1 tr. ř., na které ustanovení § 306a odst. 2 tr. ř. výslovně odkazuje.

Soudy, které novou právní úpravu kritizují, argumentují tím, že pokud původní řízení proti uprchlému proběhlo podle všech zákonných hledisek, pak je zcela zbytečné, aby odsouzený měl možnost znovu do tohoto řízení zasahovat. Právě proto je vedeno řízení proti uprchlému, že se určitá osoba vyhýbá řízení, a pak se mu dává ještě další možnost, aby do řízení zasahoval, když tuto možnost svým útěkem původně nevyužil. Dá se přitom předpokládat, že obvinění budou v takových případech hojně využívat možností daných ustanovením § 306a tr. ř., což může po řadě let vést ke komplikacím s provedením hlavního líčení, zejména při dokazování, protože vzhledem ke značnému časovému odstupu svědecké výpovědi ztrácejí důkazní hodnotu a skutečnosti, které se staly podkladem pro podání obžaloby či návrhu na potrestání, mohou být později jen stěží prokazatelné. Pokud byly splněny všechny zákonné podmínky pro vedení řízení proti uprchlému a toto skončilo pravomocným rozsudkem, neměla by již existovat možnost znovu takové řízení provádět na základě požadavku odsouzeného, který svým přístupem zavinil, že se trestního řízení v době, kdy proti němu probíhalo, neúčastnil a vyhýbal se mu.

Vyvstal též právní problém, zda v případech, kdy se řízení proti uprchlému koná až před odvolacím soudem, je nutné zrušit rozsudek soudu prvního stupně, či pouze rozhodnutí soudu druhého stupně, anebo zda ustanovení § 306a odst. 2 tr. ř. se na tuto situaci nevztahuje vůbec. Obdobná je situace, jestliže veškeré dokazování proběhlo v přítomnosti obviněného, který před vyhlášením rozsudku soudu prvního stupně uprchl, a poté se proti němu koná řízení proti uprchlému.

Krajský soud v Plzni poukazuje na závěr přijatý na jeho gremiální poradě, podle kterého je třeba postupovat analogicky podle § 306a odst. 2 tr. ř. i za situace, kdy se řízení proti uprchlému konalo až ve fázi odvolacího řízení a na základě příkazu k dodání do výkonu trestu odnětí svobody byl zjištěn pobyt odsouzeného. To však platí pouze v těch případech, v nichž se v odvolacím řízení provádělo dokazování. Trestní kolegium Nejvyššího soudu se s tímto závěrem v zásadě ztotožňuje, má ovšem za to, že postup podle § 306a odst. 2 tr. ř. je nutný i v těch případech, když se v odvolacím řízení dokazování neprovádělo. Smyslem nové právní úpravy je umožnit obviněnému účastnit se osobně všech fází řízení důležitých pro konečné rozhodnutí. Proto je také třeba zrušit rozsudek soudu prvního stupně i v případě, jestliže veškeré dokazování proběhlo v přítomnosti obviněného, který před vyhlášením tohoto rozsudku uprchl, a poté se proti němu konalo řízení proti uprchlému. Dalším závěrem přijatým na gremiální poradě Krajského soudu v Plzni, na nějž se v této souvislosti poukazuje, je povinnost soudu aplikovat ustanovení § 306a tr. ř. i za situace, pokud v mezidobí došlo k zahlazení odsouzení. I s tímto názorem trestní kolegium Nejvyššího soudu souhlasí.

K ustanovení § 306a tr. ř. dále Městský soud v Praze poznamenal, že výslovně nevyžaduje v souvislosti se zrušením rozsudku i zrušení na něj obsahově navazujících rozhodnutí. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu dodává, že z povahy věci plyne, že výrok o zrušení všech rozhodnutí obsahově navazujících na zrušený rozsudek, pokud v něm měla svůj podklad, je nutno učinit v těchto případech vždy, bez ohledu na to, že citované ustanovení výslovně nestanoví povinnost zrušit obsahově navazující rozhodnutí.

Uplatňování novely trestního řádu v této oblasti dále vyvolalo problémy ve vztahu k věcem pravomocně skončeným přede dnem 1. 1. 2002. Soudy nemají jasno, jak postupovat v případě, jestliže obviněný byl pravomocně odsouzen před 1. 1. 2002 a teprve po novele je dodán do výkonu

trestu odnětí svobody. Tento problém byl vyřešen publikací rozhodnutí pod č. 1/2004 Sb. rozh. tr.

20. Zjednodušené řízení před soudem [frekvence, důvody ve vazbě na ustanovení § 179a odst. 1 písm. a), b) tr. ř., dokazování před soudem – ustanovení § 314d tr. ř.].

Z důvodové zprávy:

Tzv. zvláštní způsoby řízení v hlavě devatenácté v oddíle pátém týkajícím se řízení před samosoudcem byly doplněny o řízení o návrhu státního zástupce na potrestání. Toto řízení bylo koncipováno jako maximálně jednoduché a neformální, aby se jeho zrychlení projevilo nejen u orgánů přípravného řízení, ale i v řízení před soudem. Předpokladem koncentrace a zrychlení řízení je znalost stanovisek stran před hlavním líčením, zaměření dokazování na podstatné a sporné okolnosti a oproštění hlavního líčení od úkonů „technické povahy", které neúměrně hlavní líčení zdržují. Pokud v zákoně není v této souvislosti obsažena zvláštní úprava, použijí se jinak „obecná" ustanovení o řízení před soudem, resp. samosoudcem. Samotný podezřelý (tj. do podání návrhu na potrestání u soudu) má stejná práva jako obviněný (zejména právo zvolit si obhájce, který se zúčastní jeho výslechu).

Ustanovení § 314d tr. ř. bylo upřesněno tak, aby nevznikaly pochybnosti, že protokol o výslechu podezřelého, pro který platí přiměřeně ustanovení o výslechu obviněného (§ 179b odst. 3 tr. ř.), včetně účasti obhájce (§ 179b odst. 2 tr. ř.), je možno za podmínek § 207 odst. 2 tr. ř. přečíst.

Podle předešlé úpravy musel i samosoudce rozhodovat o schválení narovnání vždy ve veřejném zasedání. V tomto směru byla úprava rozdílná od rozhodování o schválení narovnání v předběžném projednání obžaloby. Proto byla právní úprava, pokud jde o rozhodování o schválení narovnání, sjednocena tak, že soud může ve věci nařídit veřejné zasedání, jestliže to je potřebné z hlediska nutnosti provést výslech obviněného a poškozeného, příp. i další úkony pro zjištění podmínek pro tento způsob vyřízení věci. V případě, že potřebné úkony, včetně výslechu obviněného a poškozeného či opatření písemného stanoviska poškozené právnické osoby (srov. § 310 odst. 3 tr. ř.), byly již provedeny, bude možno, byť spíše výjimečně, rozhodnout i v neveřejném zasedání.

Jestliže státní zástupce podá návrh na potrestání, aniž byly splněny podmínky pro konání zjednodušeného řízení (typicky proto, že skutek je třeba posoudit jako trestný čin, u kterého zjednodušené řízení nepřichází v úvahu), rozhodne o odmítnutí návrhu na potrestání. Po právní moci takového rozhodnutí se věc vrací státnímu zástupci, který nařídí vyšetřování.

Nová judikatura:

č. 15/2003-II. Sb. rozh. tr. – Zahájení trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř. sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, jakož ani zahájení trestního stíhání podáním návrhu na potrestání soudu podle § 314b odst. 1 tr. ř. nemají účinky sdělení obvinění ve smyslu ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř. Takové účinky nastávají až doručením návrhu na potrestání obviněnému. Jde-li o trestné činy trvající nebo hromadné, na něž nedopadá zásada vyplývající z ustanovení § 12 odst. 12 tr. ř., a pachatel v trestné činnosti pokračuje před tím, než je mu návrh na potrestání doručen, soud musí rozhodnout i o těch částech skutku spáchaných do této doby, byť nejsou popsány v návrhu na potrestání.

V případech, kdy se pachatel dopouští trestné činnosti formou pokračování v trestném činu ve smyslu ustanovení § 89 odst. 3 tr. zák., může soud s ohledem na ustanovení § 12 odst. 12 tr. ř. považovat za skutek, který je vymezen žalobním návrhem (§ 220 odst. 1 tr. ř., § 179d tr. ř.), jen ty z dílčích útoků, které jsou v tomto návrhu popsány.

č. 4/2004 Sb. rozh. tr. – Jestliže se hlavní líčení ve zjednodušeném řízení koná v nepřítomnosti

obžalovaného, nelze podle § 314d odst. 2 tr. ř. číst úřední záznamy o vysvětlení osob a o provedení dalších úkonů (§ 158 odst. 3, 5 tr. ř.), neboť takto je možno postupovat jen s jeho souhlasem. To neplatí, pokud takový souhlas byl dán obžalovaným předem (např. v rámci výslechu podle § 314b odst. 2 tr. ř.).

Názory na institut zjednodušeného řízení konaného před samosoudcem jsou velmi rozdílné. Část soudů se vyjadřovala v tom smyslu, že dosavadní zkušenosti se zjednodušeným řízením jsou pozitivní, a to především v těch případech, kdy je soudu předán s doručením návrhu na potrestání i zadržený podezřelý. Konstatují, že jde zpravidla o skutkově i právně nenáročné věci, proto není ani třeba rozhodnout o upuštění od dokazování těch skutečností, které strany označily za nesporné, dokazování je zcela neformální a probíhá velice rychle (problematická může být okolnost, že soud neví, které skutečnosti budou strany považovat za nesporné, a proto znalce, svědky atd. samosoudce stejně předvolává a zajišťuje). V téměř všech takových případech pak bývá věc skončena spolu s předvedením zadržené osoby a s předaným návrhem na potrestání soudu ihned v tentýž den, a to i pravomocně. Ve většině případů tomu tak ovšem není a pak nastupují obvyklé potíže související se zajištěním přítomnosti obviněného v hlavním líčení či zajištěním podmínek, za nichž lze hlavní líčení konat v jeho nepřítomnosti.

Okresní soud v Rychnově nad Kněžnou má za to, že procesní postup podle § 314d odst. 2 tr. ř. věta druhá a věta třetí je fakticky nejpodstatnějším a nejvýznamnějším flexibilním procesním nástrojem, který by se však rozhodně neměl týkat pouze zjednodušeného řízení, ale měl by být v zákoně stanoven i pro potřeby standardního důkazního řízení v hlavním líčení.

Velkou část věcí s návrhem na potrestání řeší soudy vydáním trestních příkazů, i když soudci jsou si vědomi toho, že teprve doručením návrhu na potrestání se podezřelý stává obviněným.

Naopak druhá skupina soudů hodnotí zjednodušené řízení více kriticky. Uvádějí, že zadržení podezřelí jsou s doručením návrhu na potrestání předáni soudu jen výjimečně. Potíže přitom způsobují převážně speciální recidivisté či bezdomovci, jejichž pobyt je obtížné zjistit. Policie České republiky tyto osoby nezadržuje a nepředvádí je, státní zástupci pak poukazují na ustanovení § 68 odst. 2 tr. ř. s tím, že tyto osoby nemohou být vzaty do vazby, a celý průběh řízení se velmi prodlužuje a komplikuje. Podle těchto soudů je proto třeba převážnou většinu svědků k hlavnímu líčení předvolat, poněvadž často obvinění později své výpovědi mění, většinou se nedá použít ustanovení § 314d odst. 2 věta druhá tr. ř. (rozhodnutí o upuštění od dokazování nesporných skutečností). Výjimečné nejsou ani případy, v nichž v relativně krátkém časovém sledu jsou soudu doručeny opakovaně návrhy na potrestání téhož podezřelého, aniž by byl zadržen (např. u Okresního soud Plzeň-město bylo soudu v intervalu od 24. 5. 2003 do 7. 8. 2003 doručeno 5 návrhů na potrestání téhož obviněného, aniž by byl kdykoli zadržen). Problémy pak přináší také ukládání trestů. Často jsou totiž vydávány trestní příkazy u různých soudů vůči jednomu obviněnému v rozmezí několika dní, a pokud sám obviněný tuto skutečnost soudu nesdělí, dochází při ukládání určitého druhu trestu k překročení horní hranice trestní sazby, především u trestu obecně prospěšných prací. Soudci totiž nejsou informováni o souběžných trestních stíháních téhož obviněného. Zjednodušené řízení před soudem tak ve svém důsledku přináší nutnost konání řízení o mimořádných opravných prostředcích, v nichž je třeba napravovat vadně uložené tresty. Tato neinformovanost vede i k tomu, že recidivistům soudy za méně závažné trestné činnosti ukládají tzv. alternativní tresty nespojené s odnětím svobody, ačkoli by bylo namístě již uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. V některých případech by pak mohly být splněny i podmínky vazby ve smyslu § 68 odst. 3 písm. e) tr. ř., avšak tyto osoby jsou opětovně propouštěny z důvodu neznalosti celého rozsahu jejich trestné činnosti. Uvedené problémy souvisejí s nedostatečně provedenou lustrací obviněných a až s dodatečným zjištěním případného vyhlášení odsuzujícího rozsudku (doručení trestního příkazu) za jiný jejich trestný čin, popřípadě již pravomocného odsouzení takových osob.

Okresní soud Plzeň-město uvedl, že zjednodušené řízení tvoří asi jednu třetinu až jednu čtvrtinu z celkového počtu došlých věcí, u jiných okresních soudů je situace obdobná.

Podle vyjádření soudů v obvodu působnosti Krajského soudu v Ostravě k četnosti tohoto postupu, je zjednodušené řízení efektivně využíváno nejčastěji u Okresního soudu v Ostravě, a to vzhledem ke značnému množství drobných krádeží v supermarketech, ostatní soudy tento procesní institut používají v případech bagatelní trestné činnosti, ovšem v podstatně menší míře.

Z hlediska právní úpravy je u některých soudů nejasné, zda v případě spojení dvou věcí ke společnému řízení, přičemž v jedné věci byl podán návrh na potrestání a v druhé věci obžaloba, lze v rámci hlavního líčení rozlišit dokazování tak, že ve věci, v níž byl podán návrh na potrestání, se uplatní postup podle § 314d odst. 2 tr. ř.

Krajský soud v Hradci Králové pak upozornil na nejasnost spočívající v tom, zda lze ve zjednodušeném řízení konat hlavní líčení v nepřítomnosti obviněného. Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře označil za problematický výklad ustanovení § 314d tr. ř., podle něhož nelze číst vysvětlení osob při postupu podle § 202 odst. 2 a § 211 odst. 1 tr. ř., jestliže zde není souhlas státního zástupce. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu dodává, že na uvedené otázky dává zevrubnou odpověď rozhodnutí č. 4/2004 Sb. rozh. tr. Krajský soud v Hradci Králové dále vyjadřuje názor, že v trestním řádu jsou v současné době zakomponovány tři druhy přípravného řízení, tj. zkrácené přípravné řízení, přípravné řízení ve věcech projednávaných v prvním stupni okresními soudy a přípravné řízení ve věcech projednávaných v prvním stupni krajskými soudy, přičemž zejména z hlediska procesní účinnosti důkazů provedených v těchto druzích řízení je zřejmé, že jsou vzájemně „nepropustné“, což vede na různých stupních k nutnosti opakování důkazů, aby byly procesně použitelné.

Krajský soud v Českých Budějovicích uvedl, že daná úprava zjednodušeného řízení přináší řadu problémů zejména při aplikaci ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř. (výkladu pojmu „sdělení obvinění“) a § 202 odst. 2 tr. ř. (možnost provést hlavní líčení v nepřítomnosti obviněného, zejména v souvislosti s fikcí udělení souhlasu s prováděním některých důkazů). Trestní kolegium Nejvyššího soudu poukazuje, pokud jde o první z uvedených problémů, na rozhodnutí publikované pod č. 15/2003-II. Sb. rozh. tr., a pokud jde o druhý problém, na již zmíněné rozhodnutí pod č. 4/2004 Sb. rozh. tr.

Podle Obvodního soudu pro Prahu 5 navíc v rámci zjednodušeného řízení před soudem vyvstává problém s nutnou obhajobou, protože podle názoru soudců tohoto soudu konkurence mezi ustanoveními § 36 odst. 4, § 38, § 179b odst. 2 a § 314b odst. 2 tr. ř. vede k nejasnostem. K tomu trestní kolegium Nejvyššího soudu připomíná, že dikce ustanovení § 179b tr. ř. je jednoznačná v tom smyslu, že obhájce je nutno ustanovit ve všech případech, kdy si podezřelý, který nebude propuštěn ze zadržení, ale bude předán s návrhem na potrestání soudu k provedení zjednodušeného řízení, sám obhájce nezvolí. To tedy platí i v těch případech, které nejsou uvedené v ustanoveních § 36 a § 36a tr. ř. Ze skutečnosti, že ustanovení § 179b odst. 2 tr. ř. odkazuje na ustanovení § 38 tr. ř., nelze dovozovat omezení jeho dopadu jen na případy nutné obhajoby uvedené v § 36 a § 36a tr. ř.

21. Trestní příkaz – dopad novely na frekvenci tohoto způsobu vyřízení věci.

Z důvodové zprávy:

Mezinárodní dokumenty tento typ řízení jako jednu z forem zjednodušeného a rychlého řízení nevylučují a vzhledem k tomu, že se v praxi osvědčuje, doplňuje se výčet trestů nespojených s odnětím svobody, které lze trestním příkazem uložit, o trest vyhoštění ukládaný na dobu určitou a zákaz pobytu, pokud jejich výměra nepřevyšuje polovinu trestní sazby.

Současně se upravuje speciálním ustanovením i poučení o právu podat odpor, které bude muset obsahovat upozornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení.

Do ustanovení § 314g odst. 1 tr. ř. se doplňuje věta, která výslovně umožňuje v souladu s dosavadní praxí vzdát se po doručení trestního příkazu odporu. Neupravuje se naproti tomu zpětvzetí odporu, neboť podáním odporu se trestní příkaz ze zákona ruší (srov. § 314g odst. 2 tr. ř.).

Nová judikatura:

č. 49/2003-II. Sb. rozh. tr. – Je v rozporu se zákonem [§ 314f odst. 1 písm. e) tr. ř., § 228 odst. 1 tr. ř.], obsahuje-li trestní příkaz výrok o náhradě škody, aniž byl poškozeným nárok na její náhradu řádně uplatněn. V takovém případě je možno v řízení o stížnosti pro porušení zákona zrušit toliko výrok o náhradě škody, aniž by bylo nutno rušit celý trestní příkaz.

Výrazné změny, které přinesla novela trestního řádu, se týkají také trestního příkazu. První okruh problémů souvisí s tím, že novela zcela vyloučila možnost uložit trestním příkazem nepodmíněný trest odnětí svobody. Tato změna neměla ani tak dopad na frekvenci vydávání trestních příkazů, zásadní vliv však měla na volbu druhu ukládaného trestu. V případech, kdy soudy dříve ukládaly krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody, nyní ukládají většinou trest obecně prospěšných prací. V případě recidivistů pak dochází k opakovanému ukládání trestu obecně prospěšných prací, přičemž soudy nezkoumají (často ani objektivně nemohou), zda takový druh trestu byl obviněnému již uložen, resp. zda byl již vykonán. Pravidlem se potom stává ukládání trestu obecně prospěšných prací nad maximální výměru stanovenou trestním zákonem v rozporu s ustanoveními § 36 a § 45a tr. zák. Takové nezákonné trestní příkazy pak musí rušit Nejvyšší soud na základě stížnosti pro porušení zákona (tato skutečnost je Nejvyššímu soudu známa z jeho vlastní rozhodovací činnosti). Uvedený postup pak nejenže zatěžuje Nejvyšší soud, ale má s ohledem na zákaz reformace in peius (§ 273 tr. ř.) za následek faktickou beztrestnost obviněných za později souzenou trestnou činnost. Za situace, kdy narůstá počet odsouzených k trestu obecně prospěšných prací, dochází také k potížím spojeným s výkonem tohoto druhu trestu, neboť obce nejsou často schopny odsouzeným přidělit práci.

Další problém související s možností rozhodovat ve věci trestním příkazem přineslo přenesení těžiště procesního dokazování z přípravného řízení do řízení před soudem. Jak již bylo uvedeno výše, stalo se pravidlem, že v přípravném řízení jsou o skutečnostech významných pro posouzení skutkového stavu pořizovány obvykle pouze úřední záznamy, které nelze před soudem použít jako důkaz. V důsledku toho je pak ve většině případů pochybné, zda vůbec lze naplnit základní požadavek pro vydání trestního příkazu uvedený v ustanovení § 314e odst. 1 tr. ř., podle něhož lze vydat trestní příkaz pouze tehdy, pokud je skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Spis z přípravného řízení takové důkazy, pokud se věc posuzuje z hlediska dříve platné úpravy, totiž neobsahuje. Dosavadní praxe soudů je však přesto taková, že při posuzování, zda je prokázán skutkový stav pro účely vydání trestního příkazu, z úředních záznamů vycházejí a berou je za podklad pro své rozhodnutí. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu lze s ohledem na skutečnost, že nové znění tohoto ustanovení předpokládá vydání trestního příkazu i ve zjednodušeném řízení konaném po zkráceném přípravném řízení, tuto praxi akceptovat. Podkladem pro skutková zjištění samosoudce v případech zjednodušeného řízení může být totiž pouze postup podle § 179a až § 179f tr. ř., tj. výslech podezřelého a další důkazy opatřené způsobem uvedeným v ustanovení § 158 tr. ř. Umožňuje-li tedy zákon vycházet při posuzování podmínek pro vydání trestního příkazu z takovýchto podkladů v případě zjednodušeného řízení, je třeba dovodit přípustnost uvedeného postupu i v řízení navazujícím na standardní přípravné řízení.

Novela ustanovení § 314f tr. ř. tak podle vyjádření některých soudů přispěla k tomu, že u více věcí nařizují hlavní líčení. Přitom u bagatelních trestných činů spáchaných recidivisty se trestním

příkazem dala v mnoha případech věc vyřešit a obvinění ani proti takovým rozhodnutím nepodávali odpor. Za současné situace, kdy řada obviněných jsou bezdomovci, vyvstává problém se zajištěním jejich účasti u soudu a zejména vůbec s jejich předvoláním k hlavnímu líčení, což pak prodlužuje délku trestního řízení. V řadě případů se tak stává, že než se podaří vůbec obžalovanému doručit předvolání k hlavnímu líčení, je k soudu podána nová obžaloba nebo návrh na potrestání na téhož obviněného. Soudy pak musí vydávat příkazy k zatčení, aby se vůbec podařilo trestní věc skončit. Proto některé soudy mají za to, že opětovné zavedení možnosti uložení krátkodobého nepodmíněného trestu i trestním příkazem by jim v řadě případů výrazně ulehčilo práci a urychlilo trestní řízení.

Podle Okresního soudu v Semilech novela trestního řádu sice vyloučila možnost ukládat trestním příkazem nepodmíněný trest odnětí svobody, na druhé straně však rozšířila možnost uložit trest vyhoštění a zákaz pobytu, takže vliv novely na frekvenci vydávání trestního příkazu je u tohoto soudu nepatrný.

Městský soud v Brně pak poukazuje na zvýšení četnosti odporů podávaných proti trestním příkazům.

Okresní soud v Sokolově uvádí, že v roce 2001 bylo trestním příkazem rozhodnuto u 885 osob, v roce 2002 u 819 osob a v první polovině roku 2003 u 465 osob. Statistické údaje poskytl i Okresní soud v Klatovech, kde bylo tímto způsobem rozhodnuto v roce 2001 u 343 osob, v roce 2002 u 284 osob a v prvním pololetí roku 2003 u 177 osob.

Okresní soud v Českém Krumlově uvedl, že u jejich soudu došlo k mírnému poklesu, když procentní podíl věcí vyřízených trestním příkazem oproti celkovému nápadu v roce 2001 činil 48,5%, v roce 2002 to bylo 47,6 %.

Připojená statistická tabulka porovnání vývoje trestní agendy od roku 2001 do prvního pololetí roku 2003 u okresních soudů v obvodu působnosti Krajského soudu v Českých Budějovicích nasvědčuje závěru, že počet vydaných trestních příkazů se i nadále pohybuje kolem 40 % z celkového počtu rozhodnutých věcí.

22. Podmíněné zastavení trestního stíhání a schválení narovnání.

Z důvodové zprávy:

Úpravy ustanovení § 307 odst. 1 tr. ř. o podmíněném zastavení trestního stíhání jsou jen zpřesněním úpravy, když se slovo „pachatel“ používané trestním zákonem nahrazuje v trestním řádu obvyklým pojmem „obviněný“ a pojem „doznání k trestnému činu“ se nahrazuje pojmem „doznání k činu“, neboť obviněný doznává skutkové okolnosti, a nikoli právní kvalifikaci. Přiměřená omezení se pak doplňují i o „přiměřené povinnosti“, jak je v trestněprávní terminologii obvyklé (srov. např. § 26 odst. 4, § 59 odst. 2, § 60a odst. 3 tr. zák.).

Rozhodnout o schválení narovnání mohl podle předešlé právní úpravy pouze soud, který tak v přípravném řízení činil na návrh státního zástupce (srov. dosavadní § 314 tr. ř.). Vzhledem k tomu, že

pro takovou úpravu nebyl žádný důvod, neboť v zahraničí běžně i o schválení narovnání rozhoduje v přípravném řízení státní zástupce [srov. např. § 7 a § 8 rakouského zákona o soudnictví nad mládeží (JGG) z roku 1988], byla obdobná úprava, která by vedla k urychlení vyřízení vhodných trestních věcí a částečnému snížení počtu rozhodnutí soudů prvního stupně, zavedena i u nás.

V souvislosti s tím se odstranily některé nedostatky právní úpravy, zejména se obecně stanovil obsah výslechu obviněného a poškozeného před rozhodnutím o schválení narovnání, který v dosavadní úpravě nebyl ani rámcově vymezen, dále se určil rozsah poučení poškozeného a obviněného před takovým výslechem, včetně poučení o podstatě institutu narovnání, a umožňuje se u právnické osoby získat její stanovisko i v písemné podobě namísto výslechu jejího statutárního orgánu nebo jiné osoby oprávněné za ni jednat.

Současně byla zachována právní úprava, podle níž pokud nebylo narovnání soudem nebo v přípravném řízení státním zástupcem schváleno poté, co obviněný učinil prohlášení podle § 309 odst. 1, nelze k takovému prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu. Tím je respektován rozdíl mezi takovým prohlášením jako podmínkou pro schválení narovnání, které obviněný činí, aby dosáhl schválení narovnání jako pro něj výhodného vyřízení věci, a doznáním obviněného ke skutkovým okolnostem spáchání trestného činu učiněném v řádně protokolované výpovědi.

Vzhledem k povaze institutu podmíněného zastavení trestního stíhání a dosavadním zkušenostem s jeho uplatňováním v praxi byl upraven pojem poškozeného pro účely podmíněného zastavení trestního stíhání ve smyslu bezprostředně poškozeného (oběti trestného činu) tak, aby pod pojem poškozeného nespadaly osoby, na které jako na právní nástupce poškozeného přešel nárok na náhradu škody (§ 45 odst. 3 tr. ř. – např. dědici poškozeného, pojišťovny, které uhradily pojistné plnění apod.).

K otázce podmíněného zastavení trestního stíhání a schválení narovnání se vesměs uvádí, že novela trestního řádu neměla na aplikaci těchto institutů podstatný dopad.

Z odklonů trestního řízení bývá častěji využíván institut podmíněného zastavení u méně závažných trestných činů, nejčastěji pak je tento institut využíván u trestných činů v dopravě. Rozhodnuto pak bývá buď bez konání hlavního líčení, pokud má soud k dispozici veškeré podklady, nebo v opačném případě v rámci hlavního líčení. Někdy před vydáním rozhodnutí soudy využívají součinnosti s Probační a mediační službou, která připraví podklady k rozhodnutí.

Za méně využívaný je považován institut narovnání, neboť opatřování podkladů naráží v řadě případů na laxní přístup a nezájem samotných obviněných a často vede k průtahům při vyřizování věci, obvinění také obecně nemají zájem cokoliv platit. Podle názoru některých soudů je pak třeba v zákoně upřesnit otázky součinnosti mezi právnickými osobami, které jsou příjemci finančních prostředků určených k obecně prospěšným účelům, a soudem či v přípravném řízení státním zástupcem. Soudy namítají dosavadní nízkou součinnost adresátů peněžních prostředků, což soudce nezřídka musí řešit osobními kontakty s jejich zástupci. Frekvence těchto postupů záleží i na přístupu státního zástupce, neboť uvedené případy by se mnohdy nemusely k soudu vůbec dostat; podle zkušeností soudů však v praxi státní zástupci tyto způsoby vyřízení věci stále příliš nevyužívají.

Okresní soud v Rokycanech vyslovil názor, že zejména nedbalostní trestná činnost by se měla vyřizovat z velké části právě formou podmíněného zastavení trestního stíhání či narovnání.

Více soudů zmínilo, že se jim v praxi osvědčuje zprostředkování mediace mezi obviněným a poškozeným i v případě, že později dojde k hlavnímu líčení a věc není skončena formou „odklonu“.

Poukázaly také na součinnost s Probační a mediační službou, která často připraví podklady pro

rozhodnutí soudu o podmíněném zastavení trestního stíhání či o schválení narovnání.

K činnosti Probační a mediační služby se staví rezervovaně Okresní soud v Trutnově, který podotýká, že bohužel stále přetrvávají problémy s možností využití podkladových materiálů opatřených k takovémuto rozhodnutí prostřednictvím střediska Probační a mediační služby. Pokud tedy soud chce zmíněným způsobem postupovat, veškeré podklady si zajišťuje sám.

Také Okresní soud v Jindřichově Hradci zaznamenal v praxi problémy s Probační a mediační službou, která věc zprostředkovává poněkud zdlouhavě, proto je mnohdy věc projednána bez její účasti při veřejném zasedání, protože dohody mezi účastníky lze dosáhnout takřka neformálně a velmi rychle.

Okresní soud v Českém Krumlově jako vhodné označil ustanovení § 310 odst. 3 tr. ř.; naopak měl za to, že problémy může za určité situace přinést ustanovení § 310a tr. ř., neboť jeho dikce nevylučuje, aby došlo k zablokování schválení narovnání i tehdy, kdy by jinak byly splněny veškeré podmínky pro tento postup (zejména v případě úmrtí poškozeného).

Podle názoru Okresního soudu v Táboře se úprava narovnání v ustanoveních § 309 až § 314 tr. ř. stala složitější, nicméně současně i přesnější; požadavek na uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným je obtížně realizovatelný bez obhájce a věc pak zpravidla nelze vyřídit při jednom jednání a pokud ano, předchází mu obsáhlá korespondence s oběma stranami.

Připojená tabulka zachycuje vývoj v počtu věcí, v nichž došlo k podmíněnému zastavení trestního stíhání a schválení narovnání v obvodu působnosti Krajského soudu v Českých Budějovicích od roku 2001 do prvního pololetí roku 2003, a je z ní zřejmé, že k výraznějšímu posunu po tzv. velké novele nedošlo.

III. Poznatky z rozhodovací činnosti trestního kolegia Nejvyššího soudu

Zavedení institutu dovolání představuje zásadní krok v systému mimořádných opravných prostředků. Nepochybně tím došlo k posílení principu rovnosti procesních stran a především k umožnění jejich přístupu vlastním opravným prostředkem k Nejvyššímu soudu. Potřeba zavedení nového mimořádného opravného prostředku je ještě více akutní s ohledem na důsledky vyplývající z nálezu Ústavního soudu ve vztahu ke kasačnímu oprávnění Nejvyššího soudu v řízení o stížnosti pro porušení zákona (viz nález Ústavního soudu uveřejněný pod č. 424/2001 Sb.).

S ohledem na dosavadní poznatky aplikační praxe lze konstatovat, že judikatura se ustálila na závěru, podle něhož dovolání umožňuje oběma hlavním procesním stranám namítat zásadní procesně právní a hmotně právní pochybení taxativně vypočtených soudních rozhodnutí, která byla podrobena přezkumu již v řádném opravném řízení. Dosavadní praxe Nejvyššího soudu jako soudu dovolacího přitom důsledně vychází ze zásady, že trestní řízení je založeno na principu dvouinstančnosti, na

existenci toliko dvou plných skutkových instancí. Dovolání tedy nepředstavuje žádnou další (třetí) skutkovou instanci a námitky vztahující se primárně ke skutkovým zjištěním (např. neúplnost skutkových zjištění, vadné hodnocení důkazů atd.) nepředstavují žádný z dovolacích důvodů taxativně uvedených v ustanovení § 265b tr. ř. V tomto směru je rozhodovací praxe Nejvyššího soudu zcela jednotná a částečně byla shledána opodstatněnou též Ústavním soudem (viz např. usnesení ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. III. ÚS 732/02).

Zejména v počátcích účinnosti novely se Nejvyšší soud musel poměrně často zabývat otázkou přípustnosti dovolání. V tomto směru je třeba odkázat na judikáty uveřejněné pod č. 31/2002 Sb. rozh. tr., č. 22/2003 Sb. rozh. tr. a č. 25/2003 Sb. rozh. tr.

Největším úskalím dosavadní aplikační praxe se jeví otázka výkladu jednotlivých dovolacích důvodů, zejména pak dovolacího důvodu uvedeného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

Pokud jde o výklad dovolacího důvodu spočívajícího v tom, že obviněnému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí (§ 265b odst. 2 tr. ř.), lze odkázat na rozhodnutí velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu, jež bylo publikováno pod č. 58/2003 Sb. rozh. tr.

K výše již výše zmiňovanému problému vztahujícímu se k výkladu ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. (dovolací důvod spočívající v tom, že „rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo na jiném nesprávném hmotně právním posouzení“) je třeba uvést, že dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vychází z toho, že tento dovolací důvod se týká nesprávné aplikace zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu na zjištěný skutkový stav, jímž je dovolací soud vázán, popřípadě nesprávné aplikace jiných norem hmotného práva (např. předpisů občanského práva, obchodního práva). Jiné nesprávné hmotně právní posouzení může spočívat i v porušení zásad o vztahu souhrnnosti při ukládání trestu.

V této souvislosti dovolací soud musí poukázat na mnohdy nízkou kvalitu rozhodnutí soudů jak při formulaci tzv. skutkové věty rozhodnutí (rozsudku), tak i v odůvodnění vztahujícího se ke skutkovým zjištěním. Skutková věta obsažená ve výrokové části rozsudku ani ve spojitosti s příslušnou částí odůvodnění mnohdy neobsahuje vyjádření všech skutkových okolností vyžadovaných použitou právní kvalifikací skutku.

Některé poznatky dále svědčí o tom, že i přes povinné zastoupení obviněného obhájcem při podání dovolání nejsou vždy naplněny zákonem vyžadované obsahové náležitosti. K tomu srov. judikát pod č. 25/2003 Sb. rozh. tr.

Dále je potřeba zdůraznit, že Nejvyšší soud důsledně trvá na požadavku, aby nejen napadené rozhodnutí jako celek bylo podrobeno řádnému opravnému řízení, ale aby takovému přezkumu na podkladě řádného opravného prostředku byl podroben i ten výrok, jenž je konkrétně napaden podaným dovoláním (tento závěr je obsažen v již uvedeném rozhodnutí publikovaném pod č. 22/2003 Sb. rozh. tr.). S tímto právním názorem se rovněž ztotožnil i Ústavní soud (např. v usnesení ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. I. ÚS 660/02).

Z dosavadní praxe dovolacího soudu se však jeví potřebným novelizovat institut dovolání, a to zejména v oblasti výčtu dovolacích důvodů. V úvahu přichází především zavedení dalších dovolacích důvodů spočívajících v tom, že v opravném řízení byl porušen zákaz *reformationis in peius*, a dále že soud nižšího stupně nerespektoval závazný právní názor vyslovený nadřízeným soudem v rozhodnutí o opravném prostředku. U soudců trestního kolegia Nejvyššího soudu převažuje názor, podle něhož není vhodné zavádět dovolací důvod [resp. rozšiřovat v tomto smyslu dosavadní formulaci dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.], který by umožňoval jakkoli přezkoumávat skutkový stav věci, popřípadě hodnotit zákonnost a úplnost provedeného dokazování. V opačném případě totiž

hrozí, že se Nejvyšší soud stane další skutkovou instancí, jak tomu nasvědčuje obsah dosud podávaných dovolání, která jsou nejčastěji odmítána podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. ř. právě proto, že se dovolatelé domáhají jiného skutkového stavu, odlišného hodnocení důkazů či provedení dalších důkazů. Je třeba spíše hledat cesty a způsoby, jak zkvalitnit řízení u soudů prvního a druhého stupně, aby se Nejvyšší soud v řízení o dovolání mohl soustředit skutečně na to, co je jeho posláním, tj. zejména sjednocovat judikaturu řešením závažných právních, nikoli skutkových otázek a dbát o zákonnost trestního procesu odstraňováním některých nejzávažnějších procesních vad. Případné nejzávažnější skutkové nedostatky – k nimž by ovšem při dostatečné aktivitě stran a v rámci dvoustupňového řízení nemělo docházet – by bylo vhodnější řešit rozšířením a poněkud jiným pojetím důvodů obnovy řízení (zvláštním důvodem obnovy řízení by např. mohlo být i to, že soud neprovedl zásadní důkaz nezbytný pro rozhodnutí o vině, který strana již navrhovala).

Celkově lze hodnotit institut dovolání pozitivně, a to jak s přihlédnutím k naplnění již výše uvedených důvodů jeho zavedení, tak i s ohledem na to, že Nejvyšší soud získává dostatečný přehled o rozhodovací praxi nižších soudů.

Lze dále konstatovat, že zavedení institutu dovolání a dosavadní zkušenosti s jeho uplatňováním podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu dostatečně ospravedlňují úvahy o možném zrušení stížnosti pro porušení zákona. Odstranění tohoto kontroverzního mimořádného opravného prostředku je za současného stavu společnosti i justice již na místě, zejména, pokud budou naznačeným způsobem rozšířeny dovolací důvody, popř. i důvody obnovy řízení.

IV. ZÁVĚR

Základním cílem novelizace trestního řádu ve stadiu řízení před soudy provedené zákonem č. 265/2001 Sb. bylo, jak plyne z důvodové zprávy, výrazněji zjednodušit a zrychlit trestní řízení ve všech jeho stadiích, posílit význam řízení před soudem na úkor přípravného řízení a v oblasti řádných a zejména mimořádných opravných prostředků více respektovat stanoviska stran řízení a umožnit za přísně stanovených podmínek přístup stran ve své věci k Nejvyššímu soudu. Zda a do jaké míry se tyto cíle povedlo novelizací naplnit, plyne ze zjištění a závěrů a konstatování soudů v jednotlivých v oblastech, které byly předmětem průzkumu. Obecně lze konstatovat, že soudy akceptovaly potřebu změn v trestním řízení a ztotožnily se s celkovým směřováním změn v trestním řízení, které tato novelizace sebou přináší. Jde zejména o posílení kontradiktornosti řízení a s tím související přenesení těžiště dokazování před soud, tlak na větší aktivitu stran, posílení apelačního principu v odvolacím řízení, ale i zavedení zjednodušeného řízení v tzv. bagatelních věcech, omezení stížnosti pro porušení zákona a zavedení dovolání jako mimořádného opravného prostředku, který je v rukou stran, ale rovněž novou úpravou protokolu a způsobem protokolace.

Je samozřejmé, že novela přináší sebou, jako každá výraznější legislativní změna, množství otázek a výkladových problémů. Tyto otázky jsou postupně řešeny obecně praxí soudů a ve značném rozsahu přímo judikaturní činností Nejvyššího soudu. O tom konec konců svědčí i jednotlivé kapitoly zprávy, které aktuální judikaturu obsahují.

I přes toto celkem pozitivně vyznívající hodnocení novelizace nelze nevidět, že některé změny, které sebou novela přinesla, nepřispívají ke splnění cílů, které si dala, a ve svých důsledcích často působí proti těmto cílům. V tomto smyslu lze za problematickou označit úpravu obsaženou v § 2 odst. 5 tr. ř. Smyslem právě této nové úpravy mělo být posílení kontradiktornosti řízení a zvýšení aktivity stran, zejména státního zastupitelství. Formulace posledních tří vět tohoto zákonného ustanovení je však vnitřně rozporná, když na jedné straně zdůrazňuje, že státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného (v řízení před soudem), na druhé straně ve vztahu k němu zákon uvádí stejně jako u obviněného (u něhož je to však pochopitelné) pouze oprávnění, aby na podporu svých stanovisek navrhoval a prováděl důkazy. Obviněnému samozřejmě toto oprávnění jako povinnost uložit nelze,

není však důvod, aby toto oprávnění jako povinnost nebylo uloženo státnímu zástupci. Roli státního zástupce v řízení před soudem pak ještě víc zatemňuje poslední věta tohoto zákonného ustanovení, která zavazuje soud, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí. Soud se tak dostává, jak na to poukazují v podstatě shodně všechny soudy, u kterých byl průzkum prováděn, do role dalšího protihráče obviněného, jehož snahou je obviněného usvědčit a ne objektivně a po právu rozhodnout věc. Nepochybně musí být takto vnímán alespoň ze strany obviněného a obhajoby. Tento základní rozpor se pak promítá i do dalších ustanovení trestního řádu, jako je ustanovení § 180 odst. 3, § 203 ale rovněž částečně § 215 odst. 2 tr. ř.

Další problematickou částí novely trestního řádu se jeví být nová úprava vazebního řízení. Především úprava trvání vazby a rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě. Úprava je totiž zatížena neúměrným množstvím lhůt, rozhodnutí a opravných prostředků, což vede často k duplicitě v rozhodování při přezkumu, zda trvají nadále důvody vazby, zejména duplicitě při tzv. obligatorním rozhodování o této otázce a rozhodování z podnětu obviněného. V důsledku této úpravy, jakož i v důsledku toho, že novela nechala bez povšimnutí ustanovení § 141 odst. 1 tr. ř. a v návaznosti na rozhodování Ústavního soudu v těchto otázkách, nejsou výjimečné případy, kdy v poslední instanci někdy i ve věcech, kde v prvním stupni rozhoduje okresní soud, o otázce vazby rozhoduje Nejvyšší soud. Dochází ke zbytečnému prodlužování řízení, trestní spis putuje mezi jednotlivými instancemi a v meritu věci se nerozhoduje. Ve skupinových věcech pak může dojít a dochází i k tomu, že v průběhu rozhodování o otázce vazby u jednoho spoluobviněného končí běh vazební lhůty u dalších spoluobviněných, přičemž soud, který má o této otázce rozhodnout, nemá spis k dispozici. Hrozí neustále překročení lhůty, ve které má být podle zákona rozhodnuto o dalším trvání vazby. Podle našeho názoru by řízení o otázce vazby mělo být výrazně zjednodušeno a zejména, pokud se věc nachází ve stadiu odvolacího řízení, mělo by být rozhodování o vazbě pouze jednoinstanční. Je totiž v rozporu s logikou, aby za situace, kdy v meritu věci odvolací soud rozhoduje s konečnou platností (s výjimkou mimořádného opravného prostředku), zákon připouštěl řádný opravný prostředek do jeho rozhodnutí, které má povahu dočasného procesního opatření.

Nová úprava protokolace byla obecně přijata kladně. Nelze se však neztotožnit s námitkami, které vznesly v průběhu průzkumu soudy, že totiž nejsou vytvořeny dostatečné technické a zejména personální podmínky pro to, aby tato technika protokolace byla efektivní. Máme na mysli zejména nedostatek kvalifikovaného personálu – protokolujících úřednic – z důvodů, které plynou ze závěrů uvedených v tomto bodu průzkumu.

Nejednoznačně vyznívá účinek novelizace z hlediska závěru posílit apelační princip. Ze statistických údajů, které má Nejvyšší soud k dispozici, plyne, že zejména v nejzávažnějších trestních věcech (§ 17 tr. ř.) byla v odvolacím řízení v roce 2002 tendence obrácená. Samotné soudy se k této otázce vyjadřují rozporuplně podle toho, zda se jedná o soud I. nebo II. stupně.

Posledním problémovým okruhem je úprava § 44 odst. 2 tr. ř. Tato úprava měla nejen posílit postavení poškozeného, ale i urychlit řízení ve věcech, ve kterých figuruje větší množství poškozených. Z důvodů, které plynou ze závěru průzkumu k tomuto bodu, se úprava zřejmě neosvědčuje. Ustanovování tzv. společných zmocněnců je problematické, domluva mezi poškozenými, kteří se často vzájemně ani neznají, není příliš reálná. Na to navazuje i problém s doručováním a často velice složitým zjišťováním adres poškozených. U rozsáhlých trestních věcí s větším množstvím poškozených tato agenda soudy neúměrně zatěžuje. Je otázka, zda by adhézní řízení nemělo být ponecháno víc na iniciativě poškozených, a zda by v těchto věcech nešlo vyrozumívat poškozené o možnosti připojit se s nárokem na náhradu škody prostřednictvím oznamů na soudní desce, případně v kombinaci s nějakou formou veřejné vyhlášky např. v tisku.